

T.C
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

VERİLEN SİYASİ HAKLAR BAĞLAMINDA
TÜRK KADINI VE SEÇİMLER (1935-1946)

Yasemin ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2018

©2018- Yasemin ŞAHİN

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**VERİLEN SİYASÎ HAKLAR BAĞLAMINDA
TÜRK KADINI VE SEÇİMLER (1935-1946)**

**TURKISH WOMAN AND ELECTIONS IN THE
CONTEXT OF GIVEN POLITICAL RIGHTS**

(1935-1946)

Hazırlayan

Yasemin ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

KIRŞEHİR-2018

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Yasemin AYDIN tarafından hazırlanan “*Verilen Siyasî Haklar Bağlamında Türk Kadını ve Seçimler(1935-1946)*” adlı tez çalışması 27/07/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)
Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN.

Üye.....(İmza)
Dr.Öğr.Ü.Alaattin UCA

Üye.....(İmza)
Dr.Öğr.Ü.Mahmut BOLAT

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

27/07/2018

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/07/2018

Yasemin ŞAHİN

İmza

ÖZET

VERİLEN SİYASÎ HAKLAR BAĞLAMINDA TÜRK KADINI VE SEÇİMLER (1935 – 1946)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Yasemin ŞAHİN

Danışman: Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

2018 – (x-102)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Dr. Öğr. Ü. Mahmut BOLAT

Dr. Öğr. Ü. Alaattin UCA

3 Nisan 1930 tarihinde Belediye Seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde eden Türk Kadınına, 5 Aralık 1934 tarih ve 2598 sayılı kanun ile milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Siyasal haklarını kazanan Türk kadını, ilk defa 1935 seçimlerine katılmış ve çeşitli il ve bölgelerden parlamenter sıfatıyla mecliste yerini almıştır.

İlk defa temsil hakkı kazanan Türk kadınlarının, milletvekili seçimlerinde, istisnalar mevzubahis olsa da, genellikle eğitim düzeyi iyi, mesleklerinde öncü, Cumhuriyet devrimlerini benimsemiş kadınlardan seçilmesine dikkat edilmiştir. 1935 seçimlerinde 18, 1939 ve 1943 seçimlerinde 16 kadın milletvekili çeşitli il ve bölgelerden meclise girmeyi başarmıştır.

V.(1935-1939), VI.(1939-1943) ve VII.(1943-1946) dönem kadın milletvekillerinin meclis içi konuşmaları incelendiğinde genellikle onların “kadın, çocuk, eğitim ve kültür” üzerine yöneldikleri görülür. Siyasi kararlarda pek etkili olmasalar da, ilgili dönemin iç ve dış olayları ile ilgili fikir beyanında bulunmuşlardır. Tüm bu mücadeleye rağmen ilginçtir ki TBMM’ye ilk defa katılan kadın parlamenterlerin tüm parlamenterlerin sayısına oranı %4 civarında kalmış ve sonraki iki dönemde bu oran gittikçe azalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Kadın Milletvekilleri, Medeni ve Siyasî Hak, Seçim.

ABSTRACT

TURKISH WOMAN AND ELECTIONS IN THE CONTEXT OF GIVEN POLITICAL RIGHTS (1935-1946)

M.Sc. Thesis

Preparer: Yasemin ŞAHİN

Advisor: Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

2018 – (x-102)

Kırşehir Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

History Department

Jury

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN

Dr. Öğr. Ü. Mahmut BOLAT

Dr. Öğr. Ü. Alaattin UCA

The Turkish women who had the right to vote and to be elected in the municipal elections on April 3, 1930 were granted the right to vote for and to be elected as deputies by law dated December 5, 1934 and numbered 2598. The Turkish women who had gained political rights participated in the 1935 elections for the first time and took place in the assembly from various provinces and regions by assuming the title of “member of parliament”.

Turkish women who gained rights as representatives for the first time, even though there were exceptions, were cautiously chosen from women who were generally well educated, pioneers in their profession and who had embraced the Republican revolution during the parliamentary elections. In the elections of 1935, 18 women deputies and in the elections of 1939 and 1943, 16 women deputies from various provinces and regions succeeded in entering the assembly.

When the speeches of the women deputies who had served who had served in the assembly during the 5th (1935-1939), 6th(1939-1943) and 7th (1943-1946) periods have been examined, it has been observed that they usually tend to dwell on the subjects such as “woman, child, education and culture”. Although they were not very effective in political decision making, they have expressed their opinions and had a voice in internal and external events of the period concerned. Despite all this struggle, it is interesting that the ratio of the number of all women parliamentarians of women parliamentarians participating for the first time in the Turkish Grand National Assembly remained at around 4%, and this rate decreased gradually in the following two periods.

Keywords: Democracy, Women Deputies, Civil and Political Rights, Elections.

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren kadınların toplum içindeki konumu kabul edilmeye başlamış ve II. Meşrutiyet'in getirdiği haklar çerçevesinde Türk kadını, Kadın cemiyetleri kurarak, “*kadın hareketini*” başlatmıştır. II. Meşrutiyet döneminde başlayan “*kadın hareketi*” Cumhuriyet dönemi devrimleriyle son bulmuş ve Türk kadını siyasal temsil hakkına ulaşmıştır.

İlk olarak kadınlara 3 Nisan 1930 tarihinde belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilirken, 1933 tarihinde köy muhtar heyetlerine katılma hakkı verilmiş ve son olarak 5 Aralık 1934 tarih ve 2598 sayılı kanunla milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 1934'te siyasal haklarını tamamen elinde bulunduran Türk kadını, ilk olarak 1935 seçimlerine katılmış ve 18 kadın milletvekili TBMM'ye girmiştir.

Bu çalışmada; TBMM'nin V, VI ve VII. dönem kadın milletvekillerinin meclisteki çalışmaları, eğitim düzeyleri, milletvekillikleri öncesi mesleki konuları, sivil toplum örgütleri ve mahalli yönetimdeki faaliyetleri üzerine durulmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde “Araştırmanın Problemi, Amacı ve Önemi” ve “Araştırmanın Yöntemi” hakkında bilgi verilirken “Konuyla İlgili Araştırmalar” başlığı altında çalışmaya yarar sağlayan eserler gösterilmiştir.

Birinci Bölümde, “*Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Kadın Haklarına Yönelik Başlıca Gelişmeler*” başlığı altında kadına erkekle eşit eğitim hakkı, kadının kılık kıyafeti hakkında düzenlemeler, kadına tanınan medenî ve siyasî haklar üzerinde durulmuştur.

İkinci Bölümde, “*Demokrasi Kavramı, Temsil ve Türk Seçim Tarihi*” başlığı altında demokrasi ve temsil kavramlarına değinilmiş, Osmanlı Devleti'nde Cumhuriyet Dönemi'ne kadar olan seçimler, seçim sistemleri ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş döneminde Türk kadınının seçimle bağlantısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölümde, “*1935-1946 Yılları Aralığında Yapılan Seçimler ve Kadın Milletvekilleri*” başlığı ise çalışmanın ana bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde V, VI ve VII. dönem kadın milletvekillerinin meclis içi ve meclis dışı

faaliyetleri, eğitim düzeyleri, milletvekili olmadan önceki meslekî durumları, yabancı dil bilgisi düzeyleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada tecrübelerinden yararlanmamı sağlayan ve kıymetli vaktini esirmeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN'e ve bu çalışmanın tespiti konusunda bilgisinden yararlandığım Dr. Öğr. Ü. Bülent KARA'ya müteşekkirim. Ayrıca araştırmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli TBMM Arşiv ve kütüphane çalışanlarına, gösterdikleri nezaketten ötürü teşekkürü borç bilirim. Yine bu çalışma sırasında bana katlanma nezaketi gösteren, çalışmamın her aşamasında yanımda olan aileme bilhassa kız kardeşim Merve AYDIN' a ve son olarak çok kıymetli hayat arkadaşım Abdulkerim ŞAHİN'e müteşekkirim.

Kırşehir-2018

Yasemin ŞAHİN

İÇİNDEKİLER SAYFA

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER SAYFA.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	1
KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	2
BÖLÜM 1	4
1.CUMHURİYET’İN İLK YILLARINDA TÜRKİYE’DE KADIN HAKLARINA YÖNELİK BAŞLICA GELİŞMELER.....	4
1.1.KADINA ERKEKLE EŞİT EĞİTİM HAKKI.....	5
1.2.KADININ KILIK KIYAFETİNDE YAPILAN DÜZENLEMELER.....	7
1.3.KADINA TANINAN MEDENİ HAKLAR	9
1.4.KADINA TANINAN SİYASİ HAKLAR	10
1.4.1.Siyasal Hakların Kazanılmasına Yönelik Gelişmeler.....	10
1.4.2.Türk Kadınına Siyasal Hakların Verilmesi.....	13
BÖLÜM 2	15
2.DEMOKRASİ KAVRAMI, TEMSİL VE TÜRK SEÇİM TARİHİ.....	15
2.1.DEMOKRASİ	15
2.2.DEMOKRASİ VE TEMSİL	18
2.3.TÜRK SEÇİM TARİHİ.....	19
2.3.1.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yapılan Seçimler	21
2.3.1.1.1877 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın	21
2.3.1.2.1908 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın	24
2.3.1.3.1912 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın	25
2.3.1.4.1914 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın	27
2.3.1.5.1919 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın	28
2.3.2.1920-1935 Arasında Yapılan Seçimler, Seçim Sistemi ve Kadın.....	29
BÖLÜM 3	32

3.1935-1946 YILLARI ARALIĞINDA YAPILAN SEÇİMLER VE KADIN MİLLETVEKİLLERİ	33
3.1.TBMM V. DÖNEM (1935-1939) KADIN MİLLETVEKİLLERİ	34
3.1.1.V. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri.....	35
3.1.2. V. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitimleri.....	37
3.1.3.V.Dönen Kadın Milletvekillerinin Seçildikleri İl ve Bölgeler	38
3.1.4.V. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli Yönetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri.....	39
3.1.5. V.Dönem Kadın Milletvekillerinin Meclis İçi Faaliyetleri	40
3.1.6. V.Dönem Kadın Milletvekilleri 'nin Bildiği Yabancı Diller.....	48
3.2. TBMM VI. DÖNEM (1939-1943) KADIN MİLLETVEKİLLERİ	49
3.2.1.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri	50
3.2.2.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitimleri	51
3.2.3.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildikleri İl ve Bölgeler	52
3.2.4. VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli YönSetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri.....	53
3.2.5.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meclis İçi Faaliyetleri	54
3.2.6.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller.....	60
3.3.VII. DÖNEM (1943-1946) KADIN MİLLETVEKİLLERİ.....	61
3.3.1.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri	63
3.3.2.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitimleri	64
3.3.3.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildikleri İl ve Bölgeler.....	65
3.3.4.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli Yönetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri.....	66
3.3.5.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meclis İçi Faaliyetleri.....	68
3.3.6.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Bildiği Yabancı Diller	74
SONUÇ	75
ÖZGEÇMİŞ	76
KAYNAKÇA.....	78
EKLER	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. V.Dönem Kadın Milletvekilleri, Seçim Bölgeleri ve Partileri.....	34
Tablo 3.1. (devam).....	35
Tablo 3.2. Seçildikleri İl ve Bölgelere Göre V. Dönem Kadın Milletvekilleri.....	38
Tablo 3.2. (devam).....	39
Tablo 3.3. Komisyonlarda Aldıkları Görevlere Göre V. Dönem Kadın Milletvekilleri.....	43
Tablo 3.4. VI. Dönem Kadın Milletvekilleri, Seçim Bölgeler ve Partileri.....	50
Tablo 3.5. Seçildikleri İl ve Bölgelere Göre VI. Dönem Kadın Milletvekilleri.....	52
Tablo 3.6. Komisyonlarda Aldıkları Görevlere Göre VI. Dönem Kadın Milletvekilleri ...	60
Tablo 3.7. VII. Dönem Kadın Milletvekilleri, Seçim Bölgeleri ve Partileri.....	62
Tablo 3.8. Seçildikleri İl ve Bölgelere Göre VII. Dönem Kadın Milletvekilleri.....	66
Tablo 3.9. Komisyonlarda Aldıkları Görevlere Göre VII. Dönem Kadın Milletvekilleri...73	
Tablo 3.9. (devam).....	74

KISALTMALAR

BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bsz.	:Belirsiz
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
CHF	:Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
MSB	:Milli Savunma Bakanlığı
Tb.	:Tarih belirsiz
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TD	:Tutanak Dergisi
TKÖ NO	:Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği Numarası
TTK	:Türk Tarih Kurumu
TÜSİAD	:Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ZC	:Zabıt Ceridesi

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Türk kadını, Meşrutiyet döneminde cemiyetler kurarak örgütlenmeye başlamış, Kurtuluş Savaşı'nda cephelerde savaşmış, Cumhuriyet'in ilanından sonra siyasal haklarına kavuşmuştur.

“Verilen Siyasî Haklar Bağlamında Türk Kadını ve Seçimler (1935-1946)” adlı çalışmada Türk kadınına, özellikle 1934'te seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle başlayan kadınların milletvekili olarak da siyasî hayat içerisindeki rolü ve yeri.

Bu bağlamda, V. Dönem 1935-1939, VI. Dönem 1939-1943, VII. Dönem 1943-1946 Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne giren kadınların kimlikleri, siyasî faaliyetleri, çalışmaları ve onların yukarıda ifade edilen dönemlerde kimliklerinde, siyasî faaliyetlerinde ve çalışmalarında gözlemlenen süreklilik ve farklılıklar.

Tarihin her devresinde kadın-erkek eşitsizliğine tesadüf edilmiş, en demokratik toplum ve ülkelerde dahi tam bir eşitlikten söz edilememiştir. Diğer toplumlara kıyasla, Türklerde kadının sosyal ve aile hayatı içerisindeki yeri oldukça müspet olmakla birlikte, siyasal hayattaki yeri menfi kalmış, böyle bir durumun telafisi için Türk kadınına 5 Aralık 1934 tarih ve 2598 sayılı kanunla siyasal hayat içinde de olma hakkı verilmiştir. Çalışmanın amacı; V. Dönem-VII. Dönem arasında TBMM içerisinde bulunan kadın üyelerin ortaya koydukları ilk çalışmalar, faaliyetler ve onların bu çalışmalarında, faaliyetlerindeki değişim-gelişim ve farklılıkların meclis içerisinde yansımalarının tespit edilmesidir.

Türkiye, kadınına seçme ve seçilme hakkını dünyada ilk veren ülkelerden birisi olmuş, 1935'te yapılan genel seçimlerde parlamentoya giren 18 kadın milletvekili oransal olarak % 4,5'e tekabül etmiştir. Bu gelişme, kadınların siyasal ve kamusal alana katılımlarının artırılmasında önemli olup, bu artışın, V. - VII. dönemler aralığında izlediği seyir ve gerekçeleri dikkate değerdir. Ancak, temsil ve katılım, kadınlar açısından arzu edilen düzeyde sağlanamamıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

V. Dönem 1935-1939, VI. Dönem 1939-1943, VII. Dönem 1943-1946 yılları arasını kapsayan TBMM zabıt cerideleri, kanun ve kararnameler; birinci

elden kaynaklar olan arşiv belgeleri, ilgili dönemi kapsayan gazete ve diğer süreli yayınlar ile kaynak tarama modeli kullanılarak oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu modeller çerçevesinde, konu ile ilgili olaylar kendi koşulları içinde tanımlanmaya çalışılacaktır.

Söz konusu yaklaşımlara uygun olarak konu hakkındaki bilgiler, çeşitli yazılı belgelerinde desteği ile zabıt ceridelerine başvurularak elde edilecek, elde edilen bu dağınık bilgiler, incelenen zaman ve mekân göz önüne alınarak bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmaya çalışılacaktır.

Toplanan bütün veri kaynaklarından geçerli ve güvenilir bilgiler elde edebilmek ve doğru sonuçlara ulaşabilmek amacıyla, toplanan her veri geçerlilik ve güvenilirlik açısından değerlendirilmeye tâbi tutulacak, eleştirel bir bakış açısı ile analiz edilecektir. Değerlendirme aşamasında özellikle araştırma konusunun içinde bulunduğu zaman aralığındaki gelişmeler de dikkate alınarak ve karşılaştırılarak verilerin güvenilirliği ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Caporal (1982) tarafından yapılan “Kemalizm ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını” adlı çalışmada Cumhuriyet dönemi öncesinde ve sonrasında Türk kadınının hakları ve bu süreçteki gelişmeleri hakkında genel bilgilere bakılarak bu araştırmada kullanılmıştır.

Kırkpınar (2001) tarafından yapılan “Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın” adlı çalışmada Türk kadınına siyasî hakların verilmesinin, kadının sosyal ve toplumsal alanda yaşadığı değişiklikler hakkında bilgiler edinilerek çalışmaya eklenmiştir.

Afetinan (1968) tarafından yapılan “Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri” adlı çalışma ise temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Sezer (1998) tarafından yapılan “TBMM’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları” adlı çalışmadan TBMM’deki ilk kadın milletvekillerinin faaliyetleri konusunda faydalanılmış ve gerekli görülen yerlerde alıntı yapılmıştır.

Gökçimen (2009) tarafından hazırlanan “Ülkemizde Kadınların Siyasal Yaşama Katılımı” adlı eseri de Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanması

bağlamında geçirdiği evreler, henüz haklar verilmeden önce mecliste yapılan tartışmalar ve Türk kadınının bu hakları elde etmesi üzerine meclise girişleri ve ilk kadın milletvekillerinin faaliyetleri açısından kayda değer bir çalışmadır. Keza bu çalışmadan da faydalanılmıştır.

Arat (1993) tarafından hazırlanan “Aydınlanmanın Kadınları” adlı çalışma Türk kadınının siyasal dünyaya açılımı, kadına verilmesi gereken hak, hukuk ve özgürlükleri alması bakımından önemli bir çalışma niteliğindedir.

Yaraman (1999) tarafından hazırlanan “Bir Demokrasi Tartışması-Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili” adlı eserden, Türk kadınının siyasal temsili bağlamında faydalanılmıştır.

Yaraman (2001) tarafınca hazırlanan “Resmî Tarihten Kadın Tarihine-Elinin Hamuruyla Özgürlük” adlı çalışmadan kadının haklarına yönelik ilk yasal dönüşümler, Medeni Kanun’un Türk kadınına getirileri açısından yararlanılmıştır.

Tekeli (1982) tarafından hazırlanan “Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat” adlı çalışmadan; kadının siyasal hayatı bağlamında istifade edilmiştir.

Taşkıran (1973) tarafından hazırlanan “Cumhuriyet’in 50.yılında Türk Kadın Hakları” adlı çalışma Cumhuriyet öncesi ve sonrası Türk kadın haklarında yaşanan gelişmelere müteakiben incelenmiştir.

Çakır (1993) tarafından yapılan “Osmanlı Kadın Hareketi” adlı çalışmadan Cumhuriyet öncesi Türk kadınının, Cumhuriyet döneminde elde ettiği haklara nasıl ulaştığı nasıl bir süreçten geçtiği bağlamında faydalanılmıştır.

Kaplan (1998) tarafınca hazırlanan “Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilâtlarda Türk Kadını” adlı çalışma, Cumhuriyet’in ilanından sonra kadın haklarındaki gelişmeler, kadına siyasal hakların verilmesi bağlamında etkili olan cemiyetler, nihayet kadının siyasî haklara kavuşması ve Türk kadınının sosyal hayatına yönelik düzenlemeler açısından kapsamlı bir çalışmadır. Tezin ilgili bölümlerinde yararlanılmıştır.

BÖLÜM 1

1.CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARINA YÖNELİK BAŞLICA GELİŞMELER

Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanması, 1919 yılında başlayarak 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanıncaya dek sürmüştür. Böylece yaklaşık dört yıl süren Millî Mücadele başarıyla sonuçlanmış ve bu mücadeleyi zaferle taçlandıran Mustafa Kemal Atatürk, yaptığı inkılâplarla yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni bir düzen kurmaya çalışmıştır. Onun asıl hedefi ise yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak olmuştur (Doğramacı, 2005:211). Bu bağlamda Türk kadınına her açıdan uygar bir görünüme kavuşturmak, Mustafa Kemal Atatürk'ün reformlarının temel taşı olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadının konumunu güçlendiren ilk ve en önemli adım, Medeni Kanunu'nun kabulü ile atılmıştır. Medeni kanunla, tek eşlilik, boşanma halinde çocukların velayeti, miras ve mal tasarrufu, boşanma hakkının erkeğin yanında kadına da tanınması vb. konularda kadın erkek eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır (Kaplan, 1998:139). Bunun yanı sıra kadının eğitim hakkından erkekle beraber eşit olarak yararlanması, toplumsal hayata ve iş hayatına katılması, idarî görevlere getirilmesi, seçme ve seçilme hakkını kazanması, kadının kılık kıyafetindeki düzenlemeler de önemli gelişmelerden olmuştur.

Türk toplumunun Avrupa medeniyetiyle tanışması ile birlikte devlet müesseselerinde bir takım değişikliğe gidilse de toplumu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için yeterli görülmemiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak kadının eğitimi konusu görüşülmüş ve nihayete ulaştırılmıştır (Özüçetin, 2012:9). Bu çerçevede Mustafa Kemal Atatürk, Millî Mücadeleyi zaferle tamamladıktan sonra kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne lâik, çağdaş ve medeni bir görünüm kazandırmak için toplumda etkin olan bir Türk kadını portresi çizmeye önem vermiştir. Neticede Mustafa Kemal Atatürk farkındaydı ki bir toplum bu tip faziletlerle sahip olmak istiyorsa şayet, kadınına üretime, sosyal hayata dâhil etmek gerekmektedir. (Doğramacı, 1993:24). Aynı zamanda çeşitli yerlerde yaptığı konuşmalarla kadın haklarının geliştirilmesinin, çağdaş, uygar toplumların en önemli özelliklerinden biri olduğunu vurgulayarak aynı haklara Türk kadınlarının sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

Türk kadını her bakımdan çağdaş ve uygar hâle getirmenin, Türk İnkılâbının başarılı olmasındaki etkisini her fırsatta belirtmekten çekinmemiştir. Buna binaen yurt gezilerinde kadın problemine değinmeyi ihmal etmemiş ve Kastamonu gezisinde yaptığı bir konuşmada milletçe yükselmenin mihenk taşı olarak kadını erkeklerle eşit tutmanın önemine değinmiş ve inkılâplarının ancak böyle başarılı olabileceğini belirtmiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 540).

Cumhuriyet döneminde Türk kadınına siyasal hakların tanınmasından önce toplumsal alanda, öncelikle Türk kadınının konumunu güçlendirmek için sosyal haklar tanınacaktır. Siyasî hakların tanınması için ise 1930'lu yıllar beklenecektir.

1.1.KADINA ERKEKLE EŞİT EĞİTİM HAKKI

İslam öncesi Türk toplumunda kadınlar, sosyal, ekonomik ve hatta siyasî hayatta önemli rol oynamışlardır. Bu durum, ilk Müslüman Türk devletlerinde, Selçuklular ve Anadolu Beylikleri ile Osmanlıların ilk yıllarında hemen hemen devam etmiştir (Doğramacı, 1996:1-9). Ancak bununla beraber genellikle erkeklerle aynı eğitim ve öğretim imkânlarına sahip olamamışlardır.

XIX. yy'a kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda kız çocukların sadece sıbyan mekteplerine devam edebilmeleri mümkün olabilmıştır (Unat, 1981:6-9). Kız çocukların Osmanlı İmparatorluğu'nda bir devlet programı dâhilinde eğitim görmeleri, 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nın ilân edilmesinden sonra mümkün olmuştur. Bu tarihten itibaren ilköğretimin erkekler gibi kızlar için de mecburî ve parasız hâle getirilmesine çalışılmış, dahası kız çocuklarının orta öğretime devam edebilmeleri için çıkarılan karar kabul edilmiş ve 1869'da İnas Kız Rüştüyesinin açılmasıyla uygulamaya geçilmiştir (Oktay, 1991:44). Tanzimat döneminin sonuna kadar açılan bu okulun akabinde dokuz okul daha açılmış ancak yalnızca 309 öğrencinin devamı sağlanabilmiştir. Kızlara bu dönemde her ne kadar eğitim hakkı sağlanmış olsa da tam olarak medeni, çağdaş bir atmosfer yaratılamamıştır. Kızların okula gitmelerine izin verilse dahi, hocaları yine "*saraydaki haremağalarından*" seçilmiştir (Kinross, 2016:488). Ancak, yine bu dönemde kızların eğitimi konusunda önemli bir gelişme olmuş ve 1870'de İstanbul'da kız rüştüyelerine öğretmen yetiştirmek üzere Darülmualimat Kız Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu

durum aynı zamanda Türkiye’de kadınların ilk defa devlet memuriyetine girmelerine imkân sağlamıştır (Afetinan, 1968:81-94).

II. Meşrutiyet döneminde ise meydana gelen sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler, Türk kızlarının eğitimi için önemli adımların atıldığı dönemdir. Bu dönemde yaşanan bazı siyasi olaylar ve savaşlar neticesinde, kadınların öğretmenlik dışında farklı memuriyetlere getirilmesi söz konusudur (Lewis, 1992:314-320).

Nitekim II. Meşrutiyet’in ilanından sonra kadınlara yönelik gazete ve dergilerin sayısı artmış ve kadın dernekleri kurulmuştur. “*Terakki-i Muhaderat*” isimli ilk kadın dergisi ve “*Hanımlara Mahsus Gazete*” isimli ilk kadın gazetesi de yayın hayatına girmiştir. (Tekeli, 1982:196-197). Bu sayede Halide Edip Adıvar başta olmak üzere bazı yazar ve eğitimci kadınlar ülke çapında tanınır hâle gelmiştir (Oktay, 1991:46).

II. Meşrutiyet döneminde kızların eğitimine dair en önemli gelişmelerden biri de İnas Darülfünunu’nun açılması ve kızların yükseköğrenime kavuşması olmuştur. Bu okul 1920’de erkek darülfünunu ile birleştirilmiş böylece yüksek öğrenimde karma eğitime geçilmiştir (Oktay, 1991:46-47). Ancak, tüm bu çabalara rağmen, halkın yanlış inançlarından dolayı yeterli katılım olmamış ve istenilen düzeye erişilememiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti’nde kızların eğitime daha etkin ve yaygın katılımını gerekli görmüş ve bu bağlamda bazı düzenlemeler yapmıştır. 1922’de Mustafa Kemal Atatürk, İzmir’e geldiğinde kendisine, “*İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?*” diye sorulur ve o, artık en büyük gayesinin ilim irfanı yükseltmek olduğunu belirterek eğitime verdiği öneme işaret etmiştir (Göksel, 1988:162). Ancak henüz o zamanlar şartlar uygun olmadığı için kız erkek ayrımı düşünülmemiş, ilk olarak eğitimin millileştirilmesine öncelik verilmiştir. Nihayet 1922’de TBMM açış konuşmasında; kadınların aynı öğretim derecelerinden geçerek yetiştirilmelerine önem verilmesine değinerek, eğitimde kadın-erkek eşitliğine ve karma eğitime ilk kez değinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda, Osmanlı Devleti’nden 4.894 okul devralmıştır. Bu okullardaki öğrencilerden yaklaşık %19’u, öğretmenlerin de yaklaşık %12’si kadındır. Cumhuriyet döneminde kız çocuklarının eğitimine

verilen öneme müteakiben okullardaki kız öğrenci sayısı dört kat artmış, toplam öğrenci miktarı içerisindeki oranı ise %33,3'e çıkmıştır (Caporal, 1982:706).

Cumhuriyet döneminin başlarında kız ve erkek çocukların ayrı ayrı devam edebildikleri orta öğretim okulları mevcuttu. 1924-1925 eğitim-öğretim yılında 56 erkek orta öğretim okulu varken, kız orta öğretim okulunun sayısı yalnızca 8'idi. 1927 tarihinde alınan kararla, kızların eğitime etkin bir katılımı için 29 okulda karma eğitime geçildi. Bu tarihten sonra orta öğretimde karma eğitim hızla geliştirildi. Aynı zamanda 1934-1935 yıllarında lise öğreniminde de karma eğitimin geliştirilmesi sağlandı ve genel liselerde ise kız öğrenci sayısının genel toplama oranı %28'den %43'e çıkarıldı. Cumhuriyet döneminin başlarında, Türkiye'deki üniversite ve yüksekokullarda ise kız öğrenci oranı %9.7 iken, bu oran 1980 ve 1990'larda %33.4 olarak belirlendi (Milli Eğitimde 50.yıl (1923-1973), 1973:39).

Bu bağlamda Cumhuriyet'in kadınlara verdiği en önemli hakların başında belki de kadına, eğitimi hakkında tanınan özgürlük gelmektedir. Böylece Türk kadınının da diğer tüm dünya kadınları gibi eğitilmiş ve donanımlı olması sağlanacak ve çağdaş, uygar bir Türk toplum düzeni kurulmaya çalışılacaktır.

1.2.KADININ KILIK KIYAFETİNDE YAPILAN DÜZENLEMELER

İslam öncesi Türk kadını gelenekleri gereği tesettürlü bir giyiniş içerisinde olmamıştır. O, erkeği ile birlikte at binmiş, ok ve yay kullanmıştır. Saçları açık ve örgülü vaziyette olmuştur (Kafesoğlu, 1998:229). Türkler, İslâm dinini kabul ettikten sonra bu medeniyetin usullerini benimsemişler ve uzun yıllar bu usullere uyarak yaşamışlardır. İslâmiyet'in kabulü Türk kadınının yaşamını da etkilemiş ve ilk defa Türk kadını tesettürle tanışmıştır. Tesettürü oluşturan çarşaf, peçe ve ferace gibi giysiler İslâmiyet'e girişten sonra Türk kadınları tarafından yüzyıllarca giyilmiştir (Sarısaman, 1998:98). İsmail Hakkı Danişmend'in belirttiğine göre, Osmanlı'da peçe ilk kez Sultan I. Murat devrinde ortaya çıkmıştır (Danişmend, 1978:85-86).

Osmanlı Devleti, Tanzimat dönemini yaşarken, Osmanlı toplumunda ve devlet düzeninde meydana gelen Batı'ya açılma politikaları, bir süre sonra tesettürü de sorgulamaya itmiştir. II. Meşrutiyet döneminde ise halk arasında bazı değişiklikler meydana gelmiş ve Balkan savaşları sonrasında gelen binlerce

göçmen, Anadolu kadınının giyinişini etkilemiştir. Ayrıca, bu dönemde gittikçe artan batılılaşma ve Avrupa modasının yaygınlaşmaya başlaması, çeşitli tarikat ve cemiyet kıyafetleri, toplumda bir giyim kargaşası oluşturmuştur. Böylece kadınlarda peçe ve çarşaf kullanımı gittikçe azalmıştır. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilânından itibaren kadın kıyafetlerinde de bir takım düzenlemelere gidilerek, kadına kıyafet serbestliği getirilmiştir. Bu dönemde özellikle kadınlar batılı kadın kıyafetleri giymeye özendirilirken çarşaf ve peçe kullanımına karşı caydırıcı uygulamalar başlatılmıştır. Bu konu ile ilgili ilk önemli tartışma ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gündeme gelmiştir (Kaplan, 1998:181).

Mustafa Kemal Atatürk, yurt içi gezilerine çıktığında halka kadınlar konusunda yaptığı ikna edici konuşmalarla, kadının toplumdaki konumunu güçlendirmek istemiştir. Konuşmalarında örtünmeye açıkça karşı çıkmamakla birlikte, İslâm dininin örtünmede aşırıya kaçacak bir din olmadığını dolayısıyla çarşaf ve peçeyi gerekli görmediğini izah etmiştir. Aynı zamanda kadınların dinin emri gereğince örtündüklerini, ne kadar kapanıp ne kadar açılacakları konusunda dinin zorluk çıkarmadığını, örtünmenin kadınların sosyal, iktisadî ve ilmî hayatta erkeklerle birlikte çalışmasına mâni olmayacak bir şekilde yapılması gerektiğini de belirtmiştir (Caporal, 1982:647).

Mustafa Kemal Atatürk, 30 Ağustos 1925'te ise oldukça sert bir açıklama yaparak bazı yerlerde gördüğü kadınların durumuna dikkat çekmek istemiş ve kadınların bez ve peştamal ile yüzünü gözünü gizlemeye çalıştığını belirtmiş ardından bunun anlamsız olduğunu ve derhal değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı konu üzerine Mustafa Kemal, bir Türk kadınının bir erkekle karşılaştığında arkasını dönmesinin veya yere saklanırcasına oturmasının komik ve utanç verici bir durum olduğunu dile getirmiştir. Erkekler için fes ve sarık gibi benzeri başlıklarının yasaklanmasına rağmen, kadın kıyafetlerine ilişkin herhangi bir yasaklayıcı tedbir alınmamıştır (Kaplan, 1998:181-182).

Mustafa Kemal Atatürk, kısaca Türk kadınına sosyal hayattan uzaklaştırmayan, kendine rahat hareket imkânı veren bir kıyafet şeklini benimsemesini istemiştir. Ancak O, asıl gayesini Türk kadınına çağdaş bir portre oluştururken dış görünüşün ikinci planda olduğunu ve asıl meselenin kadını ilim irfan ve kültür açısından donatmak olduğunu ifade etmiştir (Karal, 1986:57).

Mustafa Kemal Atatürk'e göre kadındaki en güzel süs; ışıkla, kültürle ve gerçek faziletlerle donanımlı bilge bir tavidir (Afetinan, 1983:45).

1.3.KADINA TANINAN MEDENİ HAKLAR

Afetinan'ın deyimiyle Medeni Hukuk: *“Bir Ülkede bulunan vatandaşların diğer fertler ile veya malları ile doğrudan doğruya veya dolayısıyla olan münasebetlerini düzenleyen hukuk koludur.”*(Afetinan, 1968: 122).

Cumhuriyet'in ilânından sonra Türk kadınına çağdaş kadın kimliğine ve statüsüne ulaştıracak bir dizi çalışmalar ve yasalastırmalar yapılmıştır. Bu yasalastırma hareketlerinin şüphesiz ki en önemlisi, bazı değişikliklere tâbi tutularak İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanan 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'dur.

1917'de Osmanlı Devleti'nde Aile Hukuk-u Kararnamesi'nin kabul edilmesi ve kısa bir süre sonra da yabancı güçlerin baskılarıyla İstanbul Hükûmeti tarafından kaldırılmasından 1926'ya kadar Türk kadını Aile kanunundan mahrum kalmıştır (Kırkpınar, 2001:175). Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde pek çok alanda çağdaşlaşma hareketleri gerçekleşmiş olmasına karşın, kadın haklarına yönelik keskin kararlar alınmamıştır.

1926 Medeni Kanunu'nun kabulünden önce, uygulanan şeriat yasalarında, kadın erkek eşitsizliği açıkça görülüyordu. Söz konusu yasaya göre; evlenme kadın ve erkek arasında bir aile kurmak değil, daha çok hakları birbirine eşit olmayan iki bireyin birlikteliği ve erkeğin kadından faydalanması şeklindedir. Dahası yasal olarak erkek, birden fazla kadınla evlenebilir ve sınırsız bir özgürlük anlayışı içerisinde karısını boşayabilirdi. Şeri yasaya göre bu durum erkeklere tanınmış bir haktı. Özetle ve Afetinan'ın deyimiyle *“İslâm Hukuku'na göre teşkil eden ailede, Osmanlı Türk kadını, ferdi, hemen hemen hiçbir hakka sahip değildir”* (Velidedeoğlu, 1970:34).

Mustafa Kemal Atatürk ise, Medeni Kanun'un kabulünden hemen önce yeryüzünde görülen her şeyin kadının birer eseri olduğunu vurgulamasıyla Türk Medeni Kanunu'nda kadınlara yönelik tutumunun nasıl olacağı hakkında fikir vermiştir.

1924 tarihinde yeni bir Türk Medeni Yasası hazırlamak için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak Adliye Vekâleti'ne bağlı olarak çalışan Hukuk-u Aile

Komyonu'nun çalışmaları istenilen düzeyde yrtlememiş, gerek o dönemin zihniyetinin buna hazır olmayışı, gerek bürokratik zorluklar kesin sonuç almayı engellemiştir.

Nihayet kadın haklarını temel esaslara oturtan ve kadına toplumda eşit haklar sağlayan Türk Medeni Kanunu, uzun uğraşlar sonucunda 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Fakat İsviçre Medeni Kanunu'nda bulunan bazı hükümler, kadın-erkek eşitliğini zedeleyici olduğu gerekçesiyle bir takım tadile tâbi tutulmuştur. Bunlar, bazı ülkelere nazaran erkeğin evin reisi olması, evin seçiminin erkeğe ait olması, mal ayrılığının kabul edilmesi vb. hkmlerdi (Kırkpınar, 2001:176-177).

Yeni Türk Medeni Kanunu'na göre çok eşlilik yasadışı iln edilmiş, kadına erkekle eşit boşanma hakkı tanınmış ve boşanma halinde önceden çocuğun velayeti sadece erkeğe tanınırken, kadının da bu hakka sahip olması sağlanmıştır. Miras konusunda da eski uygulamaların tümü ortadan kaldırılmış, kadın erkekle aynı haklara sahip bir yurttaş haline getirilmiştir. Buna binaen kadına erkek kardeşlerle birlikte tam miras hakkı tanınmıştır. Aynı zamanda evli çiftlerin nikhının geçerli olması için resmî nikh zorunluluğu getirilmiştir. Erkekler için evlenme yaşı 18, kadınlar için ise 17 olarak kabul edilirken, 1938'de yapılan değişiklikle, erkekler için 17, kadınlar içinse 15, evlilik yaşı olarak benimsenmiştir.

Türk Medeni Kanunu, her ne kadar Türk kadınına birçok haklar getirip, onu yükseltse de yasalarda bazı pürüzlerin varlığı söz konusudur. Mesela; Evlilik birliğinin başkanlığının erkekte oluşu, kadının evlendikten sonra kendi soyadı ile değil eşinin soyadı ile hayatına devam etmesi, kadının bir meslek veya sanatla uğraşmasının erkeğin iznine bağlı oluşu, çocukların velayeti konusunda anlaşmazlık çıkması halinde babanın etkili oluşu vb. (Velidedeoğlu, 1970:181-182). Bu pürüzlerin tadili ise zaman içerisinde vuku bulmuş ve Türk kadını hak ettiği haklara tam olarak ulaşmıştır.

1.4.KADINA TANINAN SİYASİ HAKLAR

1.4.1.Siyasal Hakların Kazanılmasına Yönelik Gelişmeler

Türk Kadınına seçme ve seçilme hakkının 1934'te TBMM tarafından verilmesi ile mümkün olsa da, kadına bu hakların verilmesinde Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde demokratikleşme adına atılan adımlar göz ardı edilemez. Nitekim

Osmanlı Devleti'nde 1876'da Meşrutiyet ilan edilmiş ve akabinde bir meclis oluşturulmuştur. Bu meclisten çıkan seçim kanununa göre; mebus seçiminin yapılması için bir bölgede bulunan erkek sayısı ön plana çıkarılmıştır. Şöyle ki, Kanun-i Esasi'nin 65.maddesinde belirtilen ifadeye göre; her 50.000 erkek için mebus seçimi yapılacaktır (Konan, 2011:157-168).. Bu dönemde kadınlar nüfus sayımına herhangi bir şekilde dâhil edilmemiştir.

1882 yılında ise kadınların nüfus sayımına dâhil edilmesinin sebebi ise devletin ekonomik bir bunalım içinde olması hasebiyle mevcut kaynakların tüketimi konusunda kadının yerini tespit edebilmektir. Ancak, Meşrutiyet döneminde kadınların çok fazla etkili olmasa da seslerini çıkarmaya, varlıklarını kabul ettirmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda Türk kadınlarının ilk ciddi faaliyetlerinin, Cumhuriyet döneminde gerçekleştiğini belirtmek mümkündür (Kaplan, 1998:139).

I. Dünya Savaşı ve akabinde Millî Mücadele döneminde yaşananlar kadınları da etkilemiş ve kadınlar buna kayıtsız kalmamıştır. Bu bağlamda söz konusu sıkıntılı süreçlerde Türk kadınları işgalleri protesto için ayaklanmış ve mitingler düzenlemekten geri durmamıştır (Kaplan, 1998:270). Bunun haricinde savaş zamanı kadınların görevi cephe gerisinde her türlü mühimmatı üretilip cepheye ulaştırmak olmuştur. Kadınlar, cephede canla başla mücadele veren askerler için giysi, ayakkabı ve erzak ihtiyacını karşılamışlardır. Cephedeki askerlere mühimmat, erzak ve su taşımak görevinin yanı sıra aynı zamanda cephede yaralanan askerlere ilk müdahaleyi yapmak ve tedavilerini sağlamak gibi de görevleri de olmuştur (Kaymaz, 2010:3429). Şüphesiz ki en mühim zamanlarda geride kalmayan Türk Kadını, yalnızca cephe gerisinde değil bizzat cephede de askerlerle omuz omuza mücadele vermiştir. Fatma Onbaşı, Elifçik, Tayyar Rahime, Halime Abla, Ayşe Hanım, Kara Fatma Asker Saime bunlardan yalnızca bir kaçıdır (Göksel, 1984:223-226).

Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte, Türk kadınlarının reform hareketinin en önemli tarihsel noktası ise, Türk Kadın Birliği'nin 7 Şubat 1924'te kurulmuş olmasıdır (Kırkpınar, 2001:197). Söz konusu Türk Kadın Birliği, kuruluş amacını; çalışmalarının politik bir neden taşımayacağını, tamamen kadınlarla ilgili meselelerde faal olacaklarını, Cumhuriyet'in gerektirdiği profile sahip kadın portresi çizmek ve yoksul, kimsesiz kadınlara sahip çıkmak şeklinde açıklamışlardır

(Kaplan, 1998:140-141). Ancak, Mart 1927’de Türk Kadın Birliği Genel Kurulu İstanbul’da bir kongre düzenlemeye karar vermiş ve ilk kez siyasî amaçlarını bildirmişlerdir. Birliğin başkanı Nezihe Muhittin Hanım, kadınlar için oy hakkı ve onların yerel seçimlere katılmaları istediğini dile getirmiştir (Caporal, 1982:690-691). Ancak ne zihniyet ne de içerisinde buldukları atmosfer henüz buna hazır olmadığından, bu istekleri itibar görmemiştir. Ancak şunu da belirtmek lazımdır ki; Türk kadınına siyasi haklar verilmeden önce, aydın olarak nitelendirilebilecek öncü kadınlar siyasî parti kurmayı dahi düşünmüşlerdir. Ancak kurulması düşünölen bu partinin asıl amacı politik nedenlerden daha çok kadının sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan yükselterek sosyal hayattaki konumunu güçlendirmeye yönelik olmuştur. Ancak, muhafazakâr kabuk henüz kırılmadığı için çok fazla tepki görmüş ve hiçbir faaliyet göstermeden kapatılmıştır (Kaplan, 1998:271).

Kadınların siyasî temsili sorunu, mecliste büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu konudaki ilk girişim Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey’in, Meclis’te seçim kanunu tartışılırken, kadınlara da seçme hakkını teklif etmesiyle olmuştur. Bu konuda Tunalı Hilmi Bey, “*Mübarek ecdadımızın bu millete bıraktığı anaların, erkeklerden daha fazla*” olduğunu söylediği sırada, mebuslar ayaklarını yere vurarak onu susturmaya çalışmışlardır. Eskişehir Milletvekili Emin Bey, Tunalı Hilmi Bey’e “*Milletin hissiyatıyla oynama*” demiş ve Melis’ten “*Şeriatı Hürmet et!*” şeklinde cümleler sarf edilmiştir (Ünal, 2014:531-534). Mustafa Kemal Atatürk ise bu tartışmalara hiç müdahale etmemiş, Afetinan’a bu konuda kendisinin olaya dâhil olmak için henüz şartların olgunlaşmadığı açıklamasını yapmıştır (Afetinan, 1968:126-137).

Türkiye Cumhuriyeti’nde kadınlara siyasal hakların verilmesi konusunda mihenk taşı oluşturan olay ise şöyledir: 1929-1930 eğitim-öğretim yılında Afetinan, bir müzik konservatuvarında, Yurttaşlık Bilgisi dersleri veriyordu. Kız ve erkek öğrencilerin bir arada okutulduğu okulda müfredata uygun olarak, bir belediye seçimi düzenlemesi gerekiyordu. Sınıfta bulunan bir kız öğrencinin belediye başkanı seçilmesi, bir erkek öğrenci tarafından tepki ile karşılandı. Erkek çocuk haklı olarak yürürlükte bulunan seçim yasasına göre, bunun meşru olmadığını öne sürdü. Afetinan’a göre öğrenci tepki göstermekte haklıydı. Bunun üzerine bu öğrendiklerinin ileriki zamanda kendileri için gerekli olduğunu ve Türk

kadının bir gün seçme ve seçilme hakkını kazanacağını belirterek durumu geçiştirdi (Afetinan, 1968:122-126).

Söz konusu olaydan sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün yüreklendirdiği (Caporal, 1982:697) Afetinan, “*Başka Ülkelerde Siyasal Yaşam*” konulu bir makale yazdı. Daha sonra Ankara Türk Ocağı'nda “*Kadınlar İçin Genel Oy*” başlıklı bir konferans verdi. Konferansta dinleyiciler arasında Mustafa Kemal Paşa, bakanlar, pek çok milletvekili, basın temsilcileri ve yabancı diplomatlar vardı. Nitekim tarihler 4 Haziran 1933'ü gösterdiğinde Afetinan'ın aktardığına göre; Mustafa Kemal, Falih Rıfki Atay, Tevfik Rüştu Aras, Saffet Arıkan, Ruşen Eşref Ünaydın, Recep Peker, Necip Ali Küçüka, Fethi Okyar, Şükrü Kaya, gibi ileri gelen kişiler gerçek demokrasinin temelleri üzerine yoğun bir konuşma yaptıkları esnada, sıra kadınların siyasî haklarına gelince, hiç kimse kadın erkek haklarının eşitliğine karşı çıkmadı. İşte o an uygun atmosfere ulaşan Mustafa Kemal Atatürk; Cumhuriyet rejiminin demokratik bir hükümet sistemi olduğunu dile getirerek, zamanı gelince bu sistemin tüm gereklerini yerine getireceğini, bu gereklerin en önemlisinin kadın haklarının kabulü olduğunu belirtmiştir.(Afetinan, 1968:137-139).

1.4.2.Türk Kadınına Siyasal Hakların Verilmesi

17 Şubat 1926'da Medeni Kanununun kabulünden sonra, kadın erkek eşitliğini her alanda düşündüğünü söyleyen Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınlarının siyasî istekleri ile de ilgilenmiş ve bu konudaki çalışmalarını başlatmıştır. Afetinan, kadın hakları üzerine 1930'da verdiği bir konferansta kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin demokrasinin en temel gereklerinden olduğunu belirtmiş ve kanunlar önünde herkesin eşit olup da, kadının bu eşitlikten niçin mahrum tutulduğunun anlamsız olduğunu belirtmiştir (Sancar, 2012:161).

3 Nisan 1930'da TBMM'de “Belediye Kanunu” tasarısı görüşülmüştür. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ve Başbakan İsmet Paşa kadınlara yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesini öngören bir tasarı sunmuşlardır. Söz konusu kanun tasarısına göre, 23. maddede 18 yaşını bitiren kadınlara seçmen olma hakkı verilmiş ve aynı tasarımın 24. maddesinde ise 25 yaşını bitirmiş olan kadınların seçilebilmesi kabul edilmiştir (Ünal, 2014:540). Türk kadınları, kendilerine verilen

yerel seçimlere katılma hakkını büyük bir coşkuyla kutlamış ve yavaş yavaş fırkaya üye olmaya başlamışlardır. Fırkaya ilk giren kadın ise Afetinan olmuştur.

Kadınlara verilen siyasi hakların ikinci büyük aşaması ise “Köy Kanunu” ile tamamlanmıştır. Söz konusu yasanın 20 ve 25.maddelerinde yapılan düzenleme ile kadınlar artık ihtiyar heyeti seçimine katılabilmiş ve muhtar seçimlerinde etkili olarak, muhtar seçimlerine katılabilmişlerdir (Caporal, 1982:703).

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi konusunda üçüncü ve en önemli aşama ise Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınması olmuştur. Nitekim 1931 seçimlerinde kadınlar seçme ve seçilme hakkını kullanamamıştır. Yetkililer yalnızca seçimlerin aceleye geldiği açıklamasında bulunarak durumu geçiştirmişlerdir. Daha sonra 1934’te seçimlerinin yenilenmesi kararı alınmış ve yukarda bahsedilen değişikliklerin gündeme gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Mustafa Kemal ve İsmet İnönü bu konuda gerekli çalışmaları başlattıktan sonra, konu meclise taşınmıştır. Çalışmalar tamamlandıktan sonra Mustafa Kemal, Afetinan’a müjdeyi vermiş ve bu konuda İsmet İnönü’ye teşekkür etmesini istemiştir (Terzioğlu, 2010:79).

Kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan yasa değişikliği teklifi meclis gündemine 5 Aralık’ta sunulmuştur. Buna göre; 10 ve 11.maddede değişikliğe gidilerek 22 yaşını bitiren erkeklerin oy kullanabilmesini içeren maddeye kadınlar da eklenmiştir. Böylece 22 yaşını bitiren kadın seçecek, 30 yaşını bitiren kadın ise seçilebilecektir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 1934:490). Kadınlar, Mustafa Kemal Atatürk’e, TBMM’ye ve CHF’ye telgraflar çekerek teşekkürlerini iletmişlerdir. Türk kadınına her fırsatta güvenini dile getiren Mustafa Kemal Atatürk, yeni çalışma yolunda Türk kadınının üzerine düşen görevleri layıkıyla yerine getireceğinden şüphesinin olmadığını Türk Kadın Birliği’nin Teşekkür mektubuna cevaben iletmiştir.

Kadınlara milletvekili seçme seçilme hakkının verilmesinden sonra 1935’te genel seçimler yapılmış, ilk olarak 18 kadın milletvekili, TBMM’de temsil gücünü kazanmıştır.

Kaplan’ın aktardığına göre; Türk kadınına siyasi hakların verilmesinden sonra TBMM’de yer alan kadın milletvekillerinin genellikle mesleklerinde belirli bir prestije ulaşmış, Atatürk’ün inkılâplarını benimsemiş ve batıyı model alan

kadınlardan seçilmesine özen gösterilmiştir. Yine Kaplan'ın aktardığına göre, çeşitli derneklerde görev alan ve siyasi partiye üye olacak olan kadınların da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e ve fikirlerine bağlılık aranmıştır. Politik hiçbir özelliği olmayan bu kadınların muhafazakâr bir görüntü çizdikleri de söylenemez (Kaplan, 1998:273).

Seçilen 18 kadın milletvekillerinin ve 1946'ya kadarki süre zarfında görev yapan bütün kadın milletvekillerinin tercüme-i halleri, eğitimleri, meslekleri ve mecliste, mahalli yönetimlerde ve sivil toplum örgütlerindeki tüm çalışmaları hakkındaki ayrıntılı bilgi, bu çalışmanın üçüncü bölümünde işlenecektir.

BÖLÜM 2

2.DEMOKRASİ KAVRAMI, TEMSİL VE TÜRK SEÇİM TARİHİ

2.1.DEMOKRASİ

Her sosyal toplum, çağlar boyunca insanlar arasındaki düzeni sağlayacak bir güce ihtiyaç duymuştur. Dolayısıyla ilk çağlardan bugüne her daim, genel olarak toplumun hayatını düzenleyen, kişinin can ve mal varlığını koruyan bir teşkilât veya otoritenin varlığına gereksinim duymuştur. Böylece, var olan düzeni koruyan ve diğer bütün kurumların dayanağı olarak kabul edilen devlet ortaya çıkmıştır (Varlık, Ören: 2001:3).

Kamu yetkilerini elinde tutmak, devleti yönetme gücüne hâkim olmak kısaca siyasal iktidarı kullanacak olanların nasıl tespit edileceği tarih boyunca süreklilik ve değişkenlik gösteren bir durumdur. İlk olarak fiziken daha güçlü olanlar iktidarı ele geçirdiler, daha sonra ilahi güçler ve veraset ilişkiler vb. Tarih boyunca süreklilik ve değişkenlik gösteren, iktidarı belirleme sorununun en güçlü ve en ileri aşaması "*Halkın bütününün toplumun yönetimine katıldığı demokratik rejime geçiş*" olarak bilinir (Araslı, 1972:1).

Demokrasi kavramı üzerine birçok tanım yapılmış ve bu kavramı tam olarak tanımlamak, tarih boyunca uzun tartışmalara sebep olmuştur. Demokrasi, köken olarak Yunanca bir kelimedir. "Demos (halk)" ve "Kratos (iktidar)" sözcüklerinden türeyen demokrasi sözcüğü ilk olarak İ.Ö. V.yy'da ortaya çıkmış olup Lâtin kökenli bir kelimedir. Sözcük anlamı ise halkın egemenliği, halkın iktidarı ve iktidarın halka ait olması" demektir (Araslı, 1972:1-3).

H. Kelsen demokrasiyi, yönetenle yönetilenin benzerliği veya halk tarafından halkın iktidarı şeklinde açıklarken, Locke ise; yasaları halkın yaptığı, olması gereken düzenin yine halk tarafından sağlandığı bir yönetim biçimi şeklinde açıklamıştır. Lipset ise bunlara benzer birer tanım yaparak, demokrasiyi, devlet mekanizmalarında görevliyi kendisi seçen, aynı hakla görevden men eden bir politik sistem ve devletle ilgili önemli kararlarda etkili olan yegâne güç olarak halkın bulunduğu sosyal mekanizma olarak tanımlamıştır (Lipset, 1964:25) .

Mustafa Kemal Atatürk ise demokrasiyi hâkimiyetin ve tek güç merkezinin halka ait olacağı, asla başka yerde olmayan meşru hükûmet sistemi olarak belirtir.

Saim Sezen'e (1994:36-37) göre Demokrasi, kamusal görevlerin her an, her yerde tartışılabildiği, laik ve bilimin egemen olduğu, siyasal erki etkileyebilmek, hak elde etmek ve haklarını korumak için özgürce örgütlenebildiği, düşüncelerini özgürce açıklayabildiği ve örgütlenip ya da tek başına düşüncelerini yaşama geçirebildiği, saydam bir yönetim şeklidir. Gelişmeden yanadır ve ilerlemeye açıktır.

Eski Atina sitelerinde uygulanan doğrudan demokrasi biçiminde, halk bir meydanda toplanır ve ehemmiyeti olan konularda hükümlerini yöneticiye doğrudan aktarır. Atina'da yürütülen bu sistem dünyada bilinen ilk demokrasi örneğidir. Ancak bu demokratik hak ve özgürlüklerinde yalnızca vatandaşlar yararlanmakta, köleler ise bu haklara dâhil edilmemektedir (Tunç, 2008:1115-1116).

İlk demokrasi örneklerinde her ne kadar eşitlik, oy hakkı, söz hakkı gibi haklar bulunmasa da, en azından *“tek kişinin yönetiminde mutlak sınırsız söz sahibi olması”* özelliğini taşımamaktadır (Giritli-Sarmaşık, 2001:48-49). Her ne kadar İngiltere'de 1215'te imzalanan Magna Carta ilk gerçek demokrasi örneği olarak görülse de, bu artık kabul görmeyen bir savdır. Çünkü asilzadelerin, kralın yetkisini sınırlandırıldığı bu antlaşmada halkın iradesine başvurulması söz konusu değildir (Karpat, 2013:17). Halk iradesini esas alan hükûmetler öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde ise; toplumların gelişmişlik düzeyine göre demokrasi kavramı toplumlarca farklı algılanmıştır. Buna binaen demokrasi farklı ülkelerde farklı şekillerde tezahür etmiştir. Egemenliğin kullanılması bakımından demokrasi türleri genel hatlarıyla doğrudan demokrasi,

yarı doğrudan demokrasi, yarı temsili demokrasi, temsili demokrasi şeklinde incelenebilir.

Doğrudan Demokrasi: diğer bir deyişle saf demokrasi'de devlete ilişkin önemli kararlar alınmasında ya da kanun yapılması konusunda halka bizzat başvuru demokrasi çeşididir. Kanunların yapılması ve kamu gücüne ilişkin kararların bizatihi halk tarafından yapılmasını ifade eder. Söz konusu sistemde temsil ve bir yasama meclisi yoktur, vatandaşların tümü toplanır ve yapılacaklara birlikte karar verirler. Yani halk egemenliğini aracısız kullanır (Tunç, 2008:117). Vatandaşlar arasında tam bir eşitlik vardır, yöneten ile yönetilen arasındaki farklılık bu sistemde ortadan kalmıştır. Yani bu yönetim biçiminde yönetenlerle yönetilenler aynı kişilerdir, bir bakıma özdeşler. Bu savın temeli Rousseau'nun sosyal sözleşme doktrinine dayanır. Doğrudan demokrasi, ideale en yakın demokrasi gibi görünse de, gelişen dünya nüfusu göz önüne alındığında pratikte uygulanması zorlayıcıdır. Günümüzde sadece İsviçre'nin birkaç kantonunda uygulanmaktadır (Gözler, 2006:115).

Yarı Doğrudan Demokrasi: temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin bir uzlaşması olan yarı doğrudan demokrasi sisteminde halk temsilcilerini seçmektedir. Dolayısıyla parlamentonun varlığı söz konusudur. Yasalar parlamento tarafından dizayn edilir ve önemli konulardaki kararlar, seçmenler tarafından alınır. Özetle egemenliğin kullanılması halk ile temsilcileri arasında paylaştırılır (Sezen, 1994:38). Yarı doğrudan demokrasi sistemi günümüzde İsviçre ve İtalya'da görülmektedir (Gözler,2006:120-123).

Yarı Temsili Demokrasi: Yarı Temsili Demokrasi sisteminde tek otorite sahibi olan halk kanun yapma işine asla dâhil edilmez. Parlamentonun fesh edilmesi, erken seçime karar verilmesi ve onu etkileyecek grev yapılması, temsilcilerin azledilmesi ve dilekçe verilmesi hakkına doğrudan dâhil olmaz (Sezen, 1994:38).

Temsili Demokrasi: Temsili demokraside egemenliğin tek meşru kaynağı millettir. Seçim ise temel araçtır. Temsil ile halk arasındaki tek bağlantı seçimden diğer seçime kullanılır gibi görünse de vatandaş dilekçe hakkı gibi usullere başvurarak, yönetime katılır. Temsilci, seçtiği bölgenin değil, tüm milletin temsilcisi konumundadır. Montesquieu temsili demokrasiyi açıklarken şu ifadelere

başvurmuştur: halk her türlü karar hakkına sahiptir. Ancak alınacak her türlü karar için yeterli donanımı ve zamanı olmayabilir. Dolayısıyla siyasal kültüre ve bilgiğe sahip kişileri gerekli kararları almaları için otoritenin tek sahibi olan halk seçebilir. Yani egemenlik hakkını sadece seçerek kullanır. Ancak alınacak kararalar için bu yeterliliğe sahip olmayan halkın doğrudan doğruya katılması uygun değildir. Temsili demokrasi uygulayan ülkeler; Türkiye, Almanya, İngiltere, Japonya, ABD, Hollanda gibi ülkelerdir (Derdiman, 2006:91).

2.2.DEMOKRASİ VE TEMSİL

Temsil, Arapça bir kelime olan misalden türetilmiştir. Bir şeyin veya bir kimsenin her hangi bir şekilde bir amaç doğrultusunda canlandırılması şeklinde tanımlanabilir (Araslı, 1989:4). Halkın doğrudan doğruya müdahil olmasının önüne geçildiği durumlarda ortaya çıkan bir sistemdir. Armaoğlu'na göre; *“aynı zorunluluk dolayısıyla asıl kökenine özel hukukta rastlanan temsilin aslında kamu hukukuna geçişi de buradan olmuştur”*(Armaoğlu, 1953:8-9).

Genel hatlarıyla kısaca özetlemek gerekirse halkın sahip olduğu egemenlik hak ve yetkisini, kendisinden daha yetkin ve bilgili kişilere devretmesidir. Burada temsil, asıl kişinin belirlediği, yetkileri devrettiği vekildir. Siyasal veya hukuksal her türlü olayda temsilci, kendisine vekâleten yetki verilen ve asılın yerine hareket edebildir. Sezen'e göre; *“Temsilci, hak ve yetkilerin kullanılması ve korunmasına ilişkin gerekliliğin, asıl sahibi tarafından, yerine geçecek bir başka kişiye bırakılmasıdır. İrade gerçek sahibi yerine, temsil edenin kişiliğinde kendini gösterecektir. Vekil, temsilci aslının istenci ile bağlıdır ve aslın istencinin sınırları içinde tasarrufta bulunabilir. Özel hukukta bu sınırlar sözleşmeyle çizilirken, kamusal hukukta anayasa, yasa, tüzük, vb. siyasal düzenlemelerle belli edilir”* (Sezen, 1994:41-42).

Gerek halk egemenliği, gerekse ulusal egemenlik anlayışından gelişmiş olan temsil sistemi, yönetenlerin meşruiyetinin sahibidir. Toplumun iradesini kullanmak istemesine yöneliktir. Kamuoyunun bir simgesi, yönetebilmenin ögesi, halkın yönetime katılımının göstergesidir. Temsilcinin belirleyicileri, halktan seçme ve seçilme hakkı bulunanlardır. Söz konusu temsilci seçme işi ise, seçim olayı ile mümkündür. Halk tercih ettiği seçenekleri, siyasal eğilimine göre belirler ve oyunu

kullanır. Yeterli oyu alan temsilci adayı ise, halkın seçimiyle temsilci (vekil) olur (Tuncay, 1996:48).

Seçim, temsili düzenin esasıdır. Armaoğlu'na göre demokrasi, egemen iktidarın oy pusulası vasıtasıyla istimalinden başka bir şey değildir. Burada, gerçek gücün tek kaynağı halktır. Tek meşruiyet ona aittir. Halkın isteklerine cevap verebilmek için de düzenli aralıklarla seçimler yapılır. Bu seçimlerde halk kendisinin elinde bulunan egemenliği, siyasal yetki olarak temsilcisine verir. Temsilci ise halktan aldığı egemenlik gücü ile meşru bir otoriteye sahip olur. Ve her türlü karar verme yetkisine sahiptir. Yani meşru otoritenin kaynağı halktır (Armaoğlu, 1953:6).

Demokraside temsili, hukuksal temsil ve siyasal temsil olarak iki şekilde incelemek mümkündür. Sezen'e göre hukuksal temsil, *"eğer vekâlet veren, vekili, kişisel hukukunu korumak, savunmak, işlerini yönetmek, gördürmek, izletmek, denetlemek amacıyla seçmiş ise hukuksal temsildir."* Bu temsilin kaynağı yalnızca vekâlet verenin tekelinde olduğundan, yani vekâlet veren temsilcisini tek başına belirlediğinden seçim yerine, tayin, nasp, atama deyimi kullanılır. Seçmenin vekili hiçbir yetki göstermeden azletme, görevden alma yetkisi vardır. Siyasal temsil ise yine Sezen'e göre, kamusal göreve ilişkindir ve doğrudan demokrasilerde görülmez halkın iradesi ile belirlenir. Seçmenler bizzat işin içinde olduklarından, temsilciye gerek duymazlar. Yönetilen vatandaşların nüfusunun artması bunu olanaksız kılmıştır. Bu durumun ilk örneklerinin Roma'da çıktığını söylemek mümkündür. Feodal dönemde de bu durum varlığını devam ettirmiştir. Ancak gelişen dünya nüfusu ve bu nüfusa göre temsilci seçimi, bu siyasal işlevi yerine getirmeyi olanaksız kılmıştır (Sezen, 1994:41).

Söz konusu siyasal temsilci seçimi, genel olarak millet egemenliği kuramına göre, "seçmenin seçilenle ilişkisi seçim bitinceye kadar" şeklindedir. Seçimle vekilliği kazanan milletvekili veya senatör, milletin temsilcisidir. Davranış ve faaliyetlerinde bağımsızdır ve seçmen denetiminde değildir. Halk adına verilen bu vekâlet, şahsî değildir ve parlamentoya aittir (Sezen, 1994: 41-45).

2.3.TÜRK SEÇİM TARİHİ

Seçimi en genel hatlarıyla tanımlamak gerekirse; çağdaş demokrasilerde yöneticinin belirlenmesi ve yöneticinin legalleşmesi için en çok başvurulan

sistemdir. Buna göre belirli bir süre için insanlar, kendilerini yönetecek olan temsilcileri seçerler yani kendi özgür iradeleri ile egemenliklerini temsilcilerine teslim ederler. (Bakır-Küçüköğlü-Pehlivan, 1982:7). Son derece ilkel ve günümüz şartlarına göre kısıtlı olmak koşuluyla, seçim tarihi Antik Yunan ve Roma'ya kadar uzanmaktadır. Avrupa'da 14. ve 15. yy'larda tartışmalara söz konusu olan seçim ve temsil kavramları ile Osmanlı Devleti çok sonra tanışmıştır. Bunun genel sebebi ise yüzyıllardır süregelen saltanat rejimi, Osmanlı toplum düzeni ve Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi merhalelerdir (Sezen, 1994:215).

Türkiye'de ilk genel seçim uygulaması, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile başlayan döneme tekabül etmektedir. Vekillerin seçilmesi ise 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasinin ilan edilmesi ile başlamaktadır. Osmanlı Devleti'nin bünyesinde varlığını sürdüren gayrimüslimler, Müslümanlardan çok daha önce seçimle tanışmaktaydılar. Çünkü kendilerini yönetecek olan ruhanî liderlerini seçimle belirlemekteydiler. Müslüman halkın seçimle ilk tanışması muhassıllık meclislerinin kurulması ile başlamaktadır. 1840 yılında sancaklarda muhassıllık meclisleri kurulmuştur. Bu meclislerin kurulmasının temeli sancaktan alınacak olan vergilerin miktarını belirlemek ve bu vergileri düzenli olarak toplamaktır. Nitekim sancağın hâkimi, zabiti, müftüsü ve ruhanî reislerinden ileri gelen dört kişi meclise katılır ve bu kişiler seçimle belirlenirdi. Osmanlılarda genel seçim ise 1864 vilayet nizamnamesi ile olmuştur. Bu nizamname, ülke topraklarında yönetimi kolaylaştırmak adına vilayet, sancak, kaza ve köy olarak idarî birimlere ayrılmaktadır. Bu birimlerdeki yöneticilerin görev ve sorumlulukları ayrı ayrı belirtilmektedir. Ek olarak söz konusu nizamnamede belediye meclisi üyelerinin seçimle göreve gelecekleri hükümde belirtilmiştir. (Çadırcı, 1985:222-223).

Nitekim Osmanlı döneminde meşruti bir rejime geçme yönünde atılan ilk adım 23 Aralık 1876'da anayasanın ilanı ile mümkün olmuş ve ilk kez 1877 Ocak ve Şubat aylarında yapılan seçimle Meclis-i Mebusan (Temsilciler Meclisi) kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanından önce 1877, 1908, 1912, 1914 ve 1919 tarihinde olmak üzere beş genel seçim yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından 1946 tarihine kadar, 1920, 1923, 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943 seçimleri olmak üzere yedi genel seçim yapılmıştır (Tekeli, 1982:1799).

2.3.1.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yapılan Seçimler

2.3.1.1.1877 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın

Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876'da Meşrutiyet ilân edilmiş ve Osmanlı Devleti resmî olarak meşrutî yönetime yani şartlı yönetime geçmiştir. Akabinde ilk seçim 1877'de yapılmıştır. Seçimler dolayısıyla Meclis-i Mebusan (Temsilciler Meclisi) kurulmuştur. 1876 Anayasası'nın konumuz açısından en önemli yanı, söz konusu anayasayı hazırlamak için oluşturulan komisyonun bir görevinin de Mebuslar Meclisi'nin oluşturulması için gerekli yasal düzenlemeleri üstlenmeleri olmuştur. Nitekim komisyon, bir yandan anayasa metnini hazırlarken diğer yandan da mebus seçiminin nasıl yapılacağı üzerine çalışmalarını yapmaktaydılar.

29 Ekim 1876 tarihli “*irade-i seniyye*” ile 6 Kasım 1876'da “*Meclis-i Umumi'nin suret-i intihabına ve tayinine dair Talimat-ı Muvakkate*” başlığı altında ilan edilen ve 7 maddeden oluşan bu talimatla Umum Meclisinin oluşum şartları belirlenmiştir (Baykal, 1989:609-612). Kanun-u Esasi'de seçimlerle ilgili olarak yer alan hükümlerin başlıcaları şunlardır:

“- 65. maddede, her elli bin nüfus için Meclis-i Mebusan'a bir üye gönderileceği vurgulanmaktadır.

- 68. maddede, milletvekili seçilebilmek için ön koşullar belirtilmiştir. Buna göre; Osmanlı vatandaşı olmak, 30 yaşını bitirmiş olmak Türkçe bilmek, Devlet memuru olmamak, Yabancı bir devletin hizmetinde olmamak, Seçim zamanında bir kimsenin hizmetinde bulunmamak, İflas etmişse itibarını yeniden kazanmış olmak, Kısıtlanmasına karar verilmişse, bu karar kaldırılmış olmak, Yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak, Medeni haklardan mahrum olmamak, Seçildiği yöre halkından olmak.” (Gözübüyük-Kili, 1985:34-37).

Kanun-i Esasinin 69.maddesine göre de seçimlerin dört yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. 72. maddeye göre ise; müntehipler, intihap edecekleri mebusları mensup oldukları daire-i vilayet ahalisinden intihap etmeye mecburdur. Meclis-i Umumi, Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyan olmak üzere iki organdan oluşmaktadır. Seçimler ise sadece Meclis-i Mebusan için söz konusudur. Tüm üyelerin padişah tarafından seçildiği meclis ise Meclis-i Ayan'dır. Talimat-ı Muvakkateye göre vekil olabilmek için 25 yaşını bitirmek ve kendi yaşadığı çevrede belirli bir maddi güce sahip olmak gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Kanun-i Esaside ise adayların vekil olabilmeleri için 30 yaşını bitirmiş olmaları gerektiği belirtilmektedir. Buradan özetle şöyle denilebilir ki; Talimat-ı Muvakkate ile Kanun-i Esasi arasında vekil seçme konusunda bir tutarsızlık söz konusudur. Bu durum “İntihab-ı Mebusan Kanununa” 30 yaş sınırı getirilmesi ile anayasa ile kanun arasındaki uyumsuzluk giderilmiştir. Ancak İntihab-ı Mebusan Kanunu, Meclis-i Mebusan tarafından kabul edilmişse de söz konusu kanun kesinleşmeden Osmanlı-Rus Savaşı’nın patlak vermesiyle I. Meclis dağılmıştır (Sezen,1994:220).

İlk Meclis-i Mebusan İntihab-ı Mebusan Kanunu’nu çıkarmadığı için 1877 ilk seçimleri için uygulanan Talimat-ı Muvakkate ve beyannamelerin hükmü gereğince 1877 Kasım’da ikinci seçimler yapılmıştır. İstanbul, üyelerini aynen korurken, bazı illerden değişik üyeler gelmiştir. II. Osmanlı Meclis-i Mebusanı siyasal tarihimizdeki ilk seçim yasasını yapmıştır. Tam 31 yıl sonra yapılan 1908 seçimi de bu kanuna göre yapılmıştır. II. Osmanlı Meclisi’nin yaptığı 1877 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu, iki dereceli bir seçim mekanizmasını düzenlemekteydi. İntihab-ı Mebusan Kanunu 1908’den 1942 yılına kadar çeşitli değişiklikler yapılarak, bütün seçimlerde uygulanmıştır (Karamustafaoğlu, 1970:106). Buna göre İntihab-ı Mebusan Kanunu’nun temel hükümleri şu şeklide özetlenebilir:

- *“Her sancak bir seçim bölgesidir, her kaza da bir seçim şubesi temel alınarak yapılacaktır. (md. 1)*
- *Her 50 bin erkek nüfus 1 milletvekili seçecek; sancak nüfusu 50 binden az ise yine 1 milletvekili, sancak nüfusu 75.000.e kadar 1 milletvekili, 125 bine kadar 2, 175 bine kadar 3, 320.000.e kadar 4 milletvekili seçilecek, bu miktardan fazlası için, bu oran esas alınarak arttırılacaktır. (md. 2)*
- *Her kazada Osmanlı seçmen nüfusunu gösteren bir defter düzenlenecektir. Bundan belediye başkanları, idare meclisi üyeleri ve muhtarlar sorumlu olacaktır. (md. 3, 4, 5)*
- *İki dereceli seçim yöntemi uygulanacaktır. Hem birinci, hem de ikinci seçmenlerin 25 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. (md. 8)*
- ***Birinci Seçmen olabilmek için şu koşulların varlığı gereklidir. (md. 11)***
  1. 25 yaşını bitirmiş olmak,

2. *Medeni haklardan mahrum olmamak,*
3. *Yabancı bir devlet vatandaşı olmamak ve böyle bir iddiada bulunmamak,*
4. *Geçici olarak yabancı bir kimsenin hizmetinde bulunmamak,*
5. *İflas etmişse, yeniden itibarını sağlamış olmak,*
6. *Kısıtlanmasına karar verilmişse bu karar kaldırılmış olmak,*
7. *Devlete az çok vergi vermek.*

• ***İkinci Seçmen olabilmek için şu koşulların varlığı gereklidir. (md.22)***

1. *Osmanlı vatandaşı olmak,*
2. *Yabancı bir devletin hizmetinde bulunmamak,*
3. *25 yaşını bitirmiş olmak,*
4. *Seçim yapıldığı sırada kimsenin hizmetinde bulunmamak,*
5. *İflas etmişse yeniden itibarını sağlamış olmak,*
6. *Kısıtlanmasına karar verilmişse, bu kararı kaldırılmış olmak,*
7. *Medeni haklardan mahrum olmamak,*
8. *Yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak.*

• *Milletvekili seçilebilme koşulları Kanun-u Esasi'nin 68. Maddesinde belirtilen koşullarla aynıdır. (md. 17) Ancak 4 sene sonra yapılacak seçimlerde milletvekili olabilmek için Türkçe okuyup yazmak şartı da getirilmiştir.*

• *Devlet memuru olanlar aynı anda milletvekili olamazlar.*

• *Defterlerde kayıtlı bulunan her 500 seçmen birinci seçmen, 1 adet ikinci seçmeni seçeceklerdir. (md. 21) Eğer kazada 500'den fazla birinci seçmen varsa; 750 - 1250 seçmen 2, 1250 – 2250'ye kadar 4 ikinci seçmeni seçecektir. Daha fazla birinci seçmen bulunması durumunda bu orana göre ikinci seçmen sayısı da arttırılacaktır. (md. 23)*

• *Verilen oylar sayıldıktan sonra en fazla oy almış olanlar ikinci derece seçmen olarak seçilmiş olurlar. (md. 43) Bu ikinci derece seçmenler sandıktan kaç temsilci çıkacaksa, o kadar kişinin ismini yazarak oy kullanacaklardır (md. 45 - 46)" (Sezen,1994:222-225).*

İkinci seçmenlerden en fazla oy alanlar milletvekili olarak seçilmiş olurlar.
(md. 52)

Ayrıca kanunun 54.maddesinden anlaşıldığı gibi seçimler çoğunluk sistemine göre yapılmıştır. 1877 ikinci genel seçimleri, ilk seçimden farklı olmadığından demokrasi açısından çok değer taşımaz. Osmanlı-Rus savaşının olumsuz sonuçları meclise ve milletvekillerine zarar vermiş ve II. Abdülhamid anayasanın kendine verdiği yetkiyi kullanarak, anayasayı askıya almıştır. Böylelikle I. Meşrutiyet Dönemi kapanmıştır (Sezen,1994:222-223).

Kadınların bu dönemde hiçbir şekilde seçme ve seçilme hakkı olmadığından ne seçmen olarak ne de temsilci olarak seçimlere dâhil edilmiştir.

2.3.1.2.1908 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın

Osmanlı Devleti'nde anayasalı ve parlamentolu yaşam denemesi uzun ömürlü olmamıştır. Dönemin padişahı II. Abdülhamid Osmanlı-Rus Savaşı'nı bahane ederek 14 Şubat 1878 tarihli oturumda mecliste okunan irade ile meclis, uzun süreli olarak tatile girmiştir. Söz konusu tatil, 23 Temmuz 1908 tarihinde seçimlerin yeniden yapılmasına dair irade ile sona ermiştir.

Türk demokrasi tarihi açısından II. Meşrutiyet döneminin ilk milletvekili seçimleri, ehemmiyet arz eder. Denilebilir ki bu dönemde kısmen de olsa ilk çok partili döneme geçilmiştir. Serbest bir ortamda yapılan 1908 seçimlerine katılan fırkalar; Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, İttihat ve Terakki Fırkası ve Ahrar Fırkasıdır. Seçime İttihat ve Terakki Fırkası'nın yanı sıra henüz tam teşkilatlanamamış olsa da Ahrar Fırkası katılmıştır. Ahrar Fırkası, âdem-i merkezîyetçilik anlayışını savunan Prens Sabahattin tarafından kurulmuştur. Seçimlerde mebuslukların tümünü İttihat ve Terakki kazanırken, Ahrar Fırkasından yalnızca bir kişi, Ankara'dan aday olan Mahir Sait kazanmıştır. 1908 seçimlerinde, I. Meşrutiyet dönemindeki uygulamalara göre iki dereceli sistem tam olarak uygulanmıştır ve İntihab-ı Mebusan kanununa göre yapılan ilk seçimdir (Sezen,1994:225). Seçilen milletvekillerinin 142'si Türk, 60'ı Arap, 25'i Arnavut, 23'ü Rum, 12'si Ermeni, gerisi Yahudi, Bulgar, Sırp ve Ulah olmak üzere 275 kişidir (Sezen,1994:225-226). Bu şekilde oluşturulan parlamento 1908 Aralık ayında toplanarak çalışmalarına başlamıştır.

1908 seçimleri mevcut anayasada yer alan kanunlara ek olarak çıkarılan ve yaklaşık 1942'ye kadar geçerli olacak olan seçim kanununa göre yapılmıştır (Karamustafaoğlu, 1970:106). Kısmen yeniden oluşturulan seçim kanununa göre; yine erkekler seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Daha önce geçerli olan yasadaki farklı olarak; *erkek nüfusu 75.000'e kadar olan seçim çevrelerinden 1,75 001-125 000'e kadar 2, 125 001-17 500'e kadar 3, 175 001-320 000'e kadar 4, temsilci seçmeleri öngörülmüştür* (Varlık- Ören, 2001:66; Sezen, 1994:92). Seçme yaşı ve ikinci seçmen yaşı 25 olarak belirlenirken milletvekili seçilme yaşı ise 30 olarak öngörülmüştür. Temsilciler, basit çoğunluk yöntemi ile belirlenmiştir (Araslı, 1989:256).

1908 seçimlerinin genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- I. I. Meşrutiyet dönemindeki seçim uygulamalarına göre iki dereceli sistemin tüm olarak uygulandığı görülür.
- II. Kısıtlı da olsa ilk defa birden fazla siyasi partiler bu seçime katılmış ve kısmen çok partili siyasi yaşama adım atılmaktadır.
- III. Seçme hakkı yine erkeklere verilmiş, kadınlar daha önceki gibi seçimde söz sahibi edilmemektedir.
- IV. Seçimler sınırlı oy yöntemine göre yapılmış ve vergi verme gibi oy hakkını kısıtlayıcı maddeler yer almaktadır.
- V. Nispeten demokratik yöntemlere göre yapılarak özgür ortamda yapılan ilk seçim sayılmaktadır.
- VI. 1908 Seçimleri aynı zamanda parlamento tarafından çıkarılan kanunlara göre yapılmış ilk seçim olma özelliği de taşımaktadır (Sezen, 1994:226)

Özetle belirtmek gerekirse; demokratik yöntemlerle özgür irade ile yapılan seçimdir. Nitekim ilk kez birden fazla parti seçime katılmıştır. Dolayısıyla 1908 seçimi, nispeten demokratik koşullara uygun yapıldığından Türk siyasal hayatında önemli bir yer arz eder (Erdoğan, 1998:801).

2.3.1.3.1912 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın

1908 seçimlerinden sonra 11 Aralık 1911 tarihinde bir ara seçim yapılmıştır. Seçime 394 müntehib-i sani katılmıştır. Seçim sonuçları İttihatçılar için bir sürpriz olmuş ve seçimi Hürriyet ve İtilafçıların İstanbul adayı bir oyla kazanmıştır. 1911

ara seçimlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin başkentini kaybedince esaslı bir tavır takınmışlardır.

Meclisin dağıtılması için Kanun-i Esasi'nin 35.maddesinde 1909'da yapılan değişiklik öne sürülecektir. Değişiklik yapılan 35.maddeye göre hükûmet ile Meclis-i Mebusan arasında ihtilaf meydana gelir de, Meclis-i Mebusan kendi kararında ısrar ederse, geçerli hükûmet ya istifa edecek ya da Meclis-i Mebusan kararına uyacaktır. Eğer hükûmet, kararında ısrarcı olur da istifa ederse, padişah 7.madde gereğince Meclis-i Ayan'ın görüş ve onayını alarak meclisi feshedebilirdi.

İktidar ve muhalefet 35.madde üzerine kendi görüşlerini bildirmişler gerek basın gerekse parlamento madde üzerinde uzun tartışmalar yapmışlardır. Mecliste yaşanan bu çekişme, söylenebilir ki sokağa kadar inmiştir. Sonuç olarak imkânsız olarak görülen gerçekleşmiş ve Kanun-i Esasi'nin 7.maddesi gereğince padişah, Ayan Meclisi'nin de onayını alarak meclisi feshetmiştir. Böylelikle yeni bir seçim yolu açılmıştır. Nitekim 1912 seçimlerine İttihat ve Terakki Fırkası'nın yanı sıra muhalefet olarak görülen Hürriyet ve İtilaf Fırkası da katılmıştır. İktidarı elinde bulundurmanın da etkisiyle seçimlerde İttihat ve Terakki Fırkası, büyük bir başarı elde etmiştir. 1912 seçimleri aynı zamanda tarihe Sopalı Seçimler adıyla da geçmiştir. İttihat ve Terakki 1908 seçimlerinden ders alarak kendilerine bağlı İttihatçıların seçimleri kazanmasını sağlamıştır (Olgun, tb.: 8) "Sopalı veya Dayaklı Seçimler" adıyla da bilinen seçimlerde, İttihat ve Terakki Partisi mensupları, muhalif parti olan Hürriyet ve İtilaf Partisi mensuplarının propaganda yapmalarını önlemeye çalışmışlardır. Türkiye'den birçok yerden itirazlar yükselmiş ancak İttihatçı hükûmet bu itirazları incelemeye dahi almamıştır. Öyle ki tüm seçim sandıklarının kendi gözetimlerinde tutmuşlardır. Ancak bu dönemde İttihat ve Terakki Partisi seçimleri ezici çoğunlukla kazanmış olmasına rağmen mecliste çok fazla etkin olamamışlardır. Bu dönemde Halaskar-ı Zabitan grubu meclis dışında etkin bir otorite olarak ortaya çıkmış ve İttihatçıların iktidardan çekilmesinde etkili olmuşlardır. (Birinci, 1990:154-155).

1912 tarihinde yapılan bu seçimde itttihatçılar, muhalefetin propaganda yapmasını engellemiş ve seçim sandıklarının kendi gözetimlerinde tutmuşlardır. 1912 seçim yasasında hiçbir değişiklik yapılmamış, İntihab-ı Mebusan Kanunu aynen uygulanmıştır. 284 mebustan 6'sı hariç tamamını kazanan İttihat ve Terakki, meclis dışı güçlerin etkisinde kalmış, iktidar olmasına rağmen, mecliste etkin

olamamıştır. Meclis dışında etkin bir güç olarak ortaya çıkan Halaskaran-ı Zabitan Grubu, İttihatçuların iktidardan çekilmesinde etkili olmuştur. Bunun neticesinde 1912 meclisi, tıpkı 1908 meclisi gibi zamanından önce 4 Ağustos 1912 tarihinde feshedildi (Eraslan-Olgun, 2006:108). Daha önceki seçimlerde olduğu gibi kadınlara henüz seçme ve seçilme hakkı tanınmadığından, kadınlar seçimde oy kullanamamışlardır.

2.3.1.4.1914 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın

1912 tarihinde meclisin feshinden sonra yapılması gereken seçimler, Balkan Savaşları'nın patlak vermesi nedeniyle 24 Ekim 1912 tarihli hükümet kararnamesi ile seçimler için gerekli atmosfer sağlanana kadar ertelenmiştir (Sezen, 1994:227).

1914 seçimleri öncesinde yaşanan iktidar mücadelesi sonucunda İttihat ve Terakki, Babıali Baskını ile yönetime tamamıyla el koymuştur. 1913'ten sonra da İttihat ve Terakki, iktidara tam olarak hâkim olabilmek için muhalefeti etkisiz hale getirmiş ve 1914 seçimlerine tek parti olarak girmiştir (Varlık- Ören, 2001: 79-80). Seçim sonucunda tüm Meclis-i Mebusan üyeleri İttihat ve Terakki Fırkası'ndan seçilmiş olarak 14 Mayıs 1914'te Beşinci Osmanlı Meclisi toplantılarına başlanmıştır (Sezen, 1994:228).

1914 Seçimlerinde uygulanan seçim kanunu yasası, bir önceki seçim olan 1912 seçimleri ile aynıdır. Yani İntihab-ı Mebusan Kanunu uygulanmıştır ve herhangi bir değişiklik söz konusu değildir. Aynı zamanda seçme yöntemi de bir önceki seçimle aynıdır. Buna mukabil sadece 3 maddelik bir geçici yasa uygulanmıştır. Kısaca geçici olarak eklenen bu madde ile ordu mensuplarının oy kullanmadığı bir seçim olmuştur (Sezen, 1994:228).

1914 seçimleri de “İki Dereceli Adi Çoğunluk” yöntemine göre 4 yıllık süre için yapılmıştır. Yine seçimlerde askeri kimliği olan kişilerin birinci ve ikinci seçmen olmaması kuralı geçerli sayılmıştır. Ayrıca daha önceki seçimlerde olduğu gibi İstanbul ve çevresi dışındaki yerlerde gerçek bir seçimden söz etmek mümkün olmamıştır. İstanbul dışındaki illerin İdare Meclis Üyeleri “İkinci Seçmen” sayılmıştır. Daha önceki seçimlerde olduğu gibi kadınlara henüz seçme ve seçilme hakkı tanınmadığından, seçimde söz sahibi olamamışlardır. Bu şartlarda gerçekleşen 1914 seçimleri ile Meclis-i Mebusan'a toplamda 225 üye seçilmiştir. Mısır, Tunus, Sırbistan, Karadağ gibi özerkliğini ilan etmiş olan vilayetlerden

temsilci çıkarılması öngörülmemiştir. Dördüncü Osmanlı Mebuslar Meclisi feshedildikten sonra, 1912 seçimlerinde karşılaşılan baskı ve hile durumunun bu seçimlerde de olmaması için ve aynı zamanda 1912 seçimlerini tetkik edecek olan “Şikâyetleri Tetkik Komisyonu” İstanbul merkezli olarak kurulmuştur (Sezen, 1994: 227).

1914 seçimlerinden sonra kurulan Beşinci Meclis döneminde Osmanlı İmparatorluğu, I.Dünya Savaşı’na girmiş ve savaştan alınan ağır yenilgiden sonra, Talat Paşa Hükûmeti görevden çekilmiş ve İttihatçıların dönemi sona ermiştir. Dönemin Osmanlı Padişahı Vahdettin, 21 Aralık 1918 tarihinde meclisi feshetmiştir.

2.3.1.5. 1919 Seçimleri, Seçim Sistemi ve Kadın

Osmanlı Devleti, I.Dünya Savaşı’ndan yenik çıktıktan sonra imparatorluğun çeşitli bölgeleri işgal edilmeye başlanmıştır. İstanbul Hükûmeti, İngiliz ve Fransızlara sempatik görünüp, savaşın zararlarını en aza indirmek peşindeydiler. Bunun için sadrazamlığa getirilen Damat Ferit Paşa, en kısa sürede seçim yapılmasını ve bu seçimlerde Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde bulunan azınlıkların haklarının sağlanması gerektiğini öngörmüştü. Dolayısıyla nispi temsil sistemini önererek, azınlıkların da Meclis’e girmesini sağlamak istemişti. Ancak azınlıklardan yalnızca Museviler seçimlere katılmıştı. Misak-ı Millî’nin kabul edildiği Son Osmanlı Mebusan Meclisini oluşturan seçimler Aralık 1919 tarihinde yapılmıştır. Seçim sonucunda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, seçimleri kazanmış, bunun yanı sıra seçime yalnızca İstanbul’dan girmiş olan Millî Türk Osmanlı Mesai fırkalarının birer adayı, Anadolu’dan katılmış olan Osmanlı Çiftçiler Derneği, Teceddüt ve Millî Türk Fırkalarının bazı adayları seçilmişlerdir. Önceki seçimlere nazaran daha sakin geçen seçim sürecine siyasal partiler ve kendini fesheden İttihat ve Terakki Partisi katılmamıştır. Seçim sonrası oluşan parlamento ilk toplantısını 12 Ocak’ta yapmıştır. Bu Mecliste Erzurum milletvekili olan Mustafa Kemal Atatürk, tutuklanma tehlikesine karşın hastalığını bahane ederek İstanbul’a gitmemiş ve izinli sayılmıştır. Son Osmanlı Mebuslar Meclisi’nin en önemli özelliği Millî Ahd’ı yani Misak-ı Millî’yi kabul etmiş olmasıdır. Misak-ı Milli, 22 Ocak 1920 tarihli gizli oturumda kabul edilmiş ve 17 Şubat 1920 tarihinde yayınlanmıştır. Ancak bu karar meclisin sonunu getirmiş ve İstanbul, işgal kuvvetlerince resmen basılmış ve meclis dağıtılmıştır. Netice itibarıyla meclis, 11

Nisan 1920 tarihinde padişah tarafından kapatılmıştır. Kısaca son Osmanlı Mebuslar Meclisi uzun ömürlü olmamış ve yalnızca iki ay kadar çalışabilmiştir (Olgun, tb.: 10). Osmanlı Devleti'nin altıncı ve son parlamentosundaki üye sayısı 255'ten 168'e düşmüştür. Bu gelişmelerden sonra Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin bu defa Ankara'da toplanmasına karar vermiştir. Son Osmanlı Parlamentosunun bir kısım üyeleri; İstanbul'un işgal kuvvetlerince basılmasından sonra Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'ne katılmışlardır.

Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren ilk defa seçim sürecine giren Osmanlı kadını diğer tüm seçimlerde olduğu gibi 1919 seçimlerinde de herhangi bir şekilde seçmen ya da temsilci olamamıştır.

2.3.2. 1920-1935 Arasında Yapılan Seçimler, Seçim Sistemi ve Kadın

Cumhuriyet Dönemi seçimleri, hem karakteristik açıdan hem de şekil bakımından Osmanlı dönemi seçimlerinden farklılık gösterir. Söz konusu Cumhuriyet dönemi seçimlerinin en önemli kavramsal farklılığını "Ulusal Egemenlik" kavramı belirler.

Bu dönemde seçimlerde kısıtlı da olsa, demokrasi atmosferi hissedilmeye başlanmıştır. Öyle ki çok partili döneme geçişin temelleri bu dönemde atılmıştır. Saltanat ve hilafet kaldırılarak, halkın egemenliği ön plana çıkarılmış, akabinde dönemin ilk seçimi 1920'de yapılmıştır.

İstanbul'un işgal edildiği ve meclisin basılarak dağıtıldığı günden beri, Mustafa Kemal, Ankara'da millet meclisi toplanmasını istemiştir. Nitekim İstanbul'un işgalinden üç gün sonra 19 Mart 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, Temsil Heyeti Başkanı sıfatıyla, valiliklere, bağımsız sancaklara, kolordu komutanlarına birer genelge göndermiştir (Sezen, 1994:229-230). Gönderilen genelge ile Ankara'da "olağanüstü yetkiler" taşıyan bir meclisin toplanacağı belirtilmiş ve on beş gün içerisinde seçimlerin bitirilmesi gerektiği bildirilmiştir (Olgun, tb:10).

Memleket işlerini idare etmek ve denetlemek üzere, Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclis toplanacaktır. Bu meclise üye olarak seçilecek olanlar, milletvekilleri ile ilgili yasa hükümlerine bağlı kalacaklardır. Seçimlerde sancaklar esas alınacaktır. Her sancaktan beş üye seçilecektir. Seçimler on beş gün içerisinde

tamamlanacaktır. Seçim gizli oyla ve mutlak çoğunluk yöntemine göre olacaktır. Meclis üyeliği için her fırka, zümre ve cemiyet aday gösterebilecektir (Sezen, 1994:229-230). Bu maddelerden anlaşıldığına göre seçim yöntemi açısından bir farklılık oluşacaktır. Bu tarihe kadar basit çoğunluk yöntemi ile yapılmış olan seçimler artık mutlak çoğunluk yöntemi ile yapılacaktır. Ayrıca 1876 Anayasası ile belirlenen 30 olan seçilme yaşı, bu genelge ile 25'e indirilmiştir. Belirtilen bu hükümlerin ışığında seçim yapılmış ve Ankara'ya gelen 337 milletvekili ile 23 Nisan 1920 tarihinde I.Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Bu meclisin en önemli özelliklerinden biri, 20 Ocak 1921 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu hazırlayıp kabul etmesidir (Sezen, 1994:230).

15 Nisan 1923 tarihinde seçim kanununda bazı değişiklikler yapılarak 16 Nisan'da son toplantı yapıp seçim sonrası toplanmak üzere çalışmalarına son verilmiştir. Ayrıca meclisin görev süresi iki yıl olarak belirlendiğinden 1922 Nisan'ında yapılması gereken seçimler, Kurtuluş Savaşı nedeniyle bir yıl sonraya bırakılmıştır.

TBMM'nin Ankara'da ilk toplandığı 23 Nisan 1920 ile Lozan Barış Anlaşması'nın imzalandığı 24 Temmuz 1923 arasında Kurtuluş Savaşı zafer ile sonuçlanmış ve hukuksal gelişmeler ile devam edilmiştir. I.TBMM ilk olarak saltanatı kaldırmış ve Anayasa'nın münferit (Madde-i Münferide) maddesini kaldırmıştır. Nitekim seçimlerin yenilenmesine karar verilerek I.TBMM dönemi sona ermiştir (Sezen.1994:231-232).

1923 seçimleri I.TBMM döneminde kabul edilen yeni seçim kanunu ile yapılmıştır. Buna göre Osmanlı döneminde 50.000'e bir olan milletvekili oranı yeni kanunda 20.000'e bir şeklinde düzenlenmiştir. 25 olan seçmen yaşı 18'e indirilmiş, ikinci seçmen olma yaşı 25'te kalmış ve vergi verme şartı kaldırılmıştır. Seçimler; gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre idarenin denetim ve gözetimi altında yapılmıştır. Meclisin seçim dönemi iki yıldır ancak daha sonraki mevzuatla dörde çıkarılmıştır (Tanör, 1996:260). Yine seçim mevzuatında yapılan değişikliğe göre milletvekilliği ile memurluk bir kişide toplanması engellenmiş, görev yaptıkları bölge dışındaki bir bölgeden milletvekili seçilenlerin, meclise gelmeden önce devlet memurluklarından feragat etmeleri gerekeceği belirtilmiştir (Demirel, 2013:28).

1923 seçimleri 3 Nisan 1923 tarih ve 320 sayılı kanun çerçevesinde yapılmıştır. Mustafa Kemal, 8 Nisan 1923 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun seçimlerde izleyeceği politikayı belirleyen "9 umde" olarak bilinen bir bildiri yayınlamıştır. Yine iki dereceli ve mutlak çoğunluk (Sezen, 1994:232) yöntemine göre yapılan seçimleri cemiyet kazanmış ve böylece İkinci Büyük Millet Meclisi kurulmuştur. Daha sonra "Halk Fırkası" 1924 tarihinde ise "Cumhuriyet Halk Fırkası" adını almıştır.

Mustafa Kemal Paşa, 1923 seçimlerine Ankara ve İzmir'den katılmış, iki yerden kazanması üzerine tercihini Ankara'dan yana yapmıştır. 72 ilde yapılan seçim neticesinde 287 milletvekili seçilmiş ve ilk toplantı 11 Ağustos 1923 tarihinde yapılmıştır. Lozan Barış Antlaşmasını onaylayan, Cumhuriyeti ilan eden, Halifeliği kaldıran, 1924 Anayasası'nı kabul eden meclis bu meclis olmuştur. Yaklaşık dört yıl bir ay kadar çalışmıştır. Söz konusu seçimlerde de kadınlara herhangi bir siyasal hak henüz tanınmadığından seçmen ya da temsilci olarak gösterilmemişlerdir.

1927 seçimleri ise 3 Nisan 1923 tarih ve 320 sayılı seçim yasası çerçevesinde yapılmıştır. İki dereceli olarak yapılan seçimlere bağımsız adaylar da katılmış ve seçime tek başına katılan CHP adayları kazanmıştır. 1927 seçimlerinde 30 Temmuz-5 Ağustos arasında ikinci seçmen seçimleri yapılmış, milletvekilliği seçimi ise 2-6 Eylül tarihleri arasında yapılmıştır. 63 seçim çevresinde yapılan seçimler sonucunda 316 milletvekili TBMM'ye girmiştir (Avcı, 2000:26-36). 1927 seçimleri sonrasında oluşturulan TBMM, 1 Kasım 1927-26 Mart 1931 tarihleri arasında 3 yıl 7ay 19 gün açık kalmıştır. 1927 seçimlerinde gerek siyasal sistemin ve dolayısıyla CHP'nin örgütlenememesi gerekse siyasal sistemin halk tarafından benimsenmemesi okur-yazarlık oranının düşük olması gibi sebeplerden ötürü seçimlere halkın katılımı minimum düzeyde olmuştur. Sayısal verilere göre katılım, %23 civarında kalmıştır. Ayrıca 1927 Meclisi önemli devrimleri de gerçekleştiren bir devrimci meclistir. Harf İnkılabı'nı gerçekleştirmekle birlikte 1930 Serbest Fırka denemesi de bu dönemde gerçekleştirilerek, ilk çok partili siyaset denemeleri olmuştur. 1923 seçiminden sonra kurulan İkinci Büyük Millet Meclisi döneminde 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilân edilmiş ve daha sonra 1924 Anayasası hazırlanmıştır. Buna binaen İntihab-ı Mebusan Kanunu'nda değişiklik yapan iki yasa ile de ordu mensuplarının milletvekili seçilememeleri konusunda bir yasa

çıkarılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanı Mustafa Kemal, meclis tarafından seçilecek adayları gösteren bir de tebliğ yayınlamıştır.

1924 Anayasası'nın seçimle ilgili getirdiği hükümler şöyledir:

- I. Türkiye Büyük Millet Meclisi, millet tarafından seçilmiş milletvekillerinden oluşmaktadır (md.12)
- II. 18 yaşını doldurmuş olan her Türk erkeği milletvekili seçilme hakkına sahiptir. (md.11)

Milletvekili seçilebilme koşulları ise 12.maddede ayrıca belirtilmiştir. Buna göre, yabancı devlet hizmetinde bulunmamak, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, hileli iflas suçlarından mahkûm olmamak, yabancı devlet vatandaşlığı iddiasında bulunmamak, medeni haklardan mahrum olmamak, Türkçe okuyup yazabilmek milletvekili seçimlerine katılmanın ön şartları olarak kabul edilmiştir (Sezen, 1994:253). 1924 Anayasasında vergi vermek ve emlak sahibi olmak gibi koşullar, seçme hakkını kısıtlamamıştır. Ancak kadınlara henüz seçme ve seçilme hakkı verilmediği için yalnızca erkeklerin seçme ve seçilme hakları bulunmaktadır. Bundan önceki diğer seçimlerde de görüldüğü üzere kadınlar seçmen ya da temsilci olamamışlardır.

Türkiye'de 1930'dan sonra çok parti denemesine son verilmiş, tek parti iktidarı pekişmiş ve CHF tüm yurttaki örgütlenmesini tamamlamıştı. 1931 seçimlerine yine tek başına CHF katılmıştır. Söz konusu 1931 seçimi, 1927 seçiminde uygulanan kurallarla yapılmıştır (Sezen, 1994:234). Cumhuriyet Halk Fırkası'nın daha çok örgütlenmesi, okur-yazar oranının artması, halkın mevcut düzene alışması gibi sebeplerden ötürü diğer seçimlere nazaran katılım daha fazla olmuş ve %23'lerde olan katılım oranı %45'e yükselmiştir. TBMM'nin, 1931-1935 döneminde inkılaplara devam edilmiş, kadınlara öncelikle yerel seçimlerde, daha sonra parlamento seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

Görüldüğü üzere TBMM'nin ilk dört döneminde kadınlara temsil ya da seçmen olma hakları henüz verilmemiştir. Ancak siyasi haklarını almak için meclis dışında yaptıkları bir takım çalışmalara katılmışlar ve yukarıda bahsedildiği üzere uygun atmosfer sağlandığında 1934 tarihinde siyasi haklarına kavuşmuşlardır.

BÖLÜM 3

3.1935-1946 YILLARI ARALIĞINDA YAPILAN SEÇİMLER VE KADIN MİLLETVEKİLLERİ

5 Aralık 1934 tarih ve 2598 sayılı bir yasa ile 1924 Anayasası'nın 10 ve 11. maddelerine bazı ilavelerde bulunulmuştur. Yapılan son düzenlemeye göre; kadın ya da erkek olmak üzere 22 yaşını bitiren her Türk vatandaşı seçme hakkına sahip olma hakkı verilirken, aynı şekilde yine kadın ya da erkek olmak üzere 30 yaşını bitiren her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilme hakkına sahip olmuştur (Elgin, 1985:9-45). Anayasada yapılan düzenleme ile seçme ve seçilme hakkını elde eden kadınlar, bu gelişmeden ötürü minnetlerini başta Mustafa Kemal olmak üzere diğer devlet büyüklerine iletmek üzere Halkevinde bir toplantı düzenlemişlerdir. Akabinde TBMM'ye giderek müteşekkik olduklarını da ifade etmişlerdir (Sezer, 1998:895-896). Türk Kadınları, ilk kez 1935 yılı seçimlerine iki dereceli seçim sistemi dâhilinde katılmışlardır. Bu dönemde henüz çok partili hayata henüz geçilmediği için dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nden girmişlerdir. Bu seçimlerde erkek ve kadın adaylar partinin üst mercilerince seçilmişlerdir. 1935 yılı seçimlerine hem milletvekili hem de ikinci seçmen adayı olarak kadınların katılımı oldukça yüksek seyretmiştir. Seçimlere katılım oranı özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara'da %80'e kadar ulaşmıştır. Bahsi geçen şehirlerde oy verenlerin %48'e yakınının kadınlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Seçimlere katılım oranı bir önceki seçimle karşılaştırılacak olursa erkeklerin katılım oranı merkezi yerlerde yüksek iken, ülke genelinde kadınların katılım oranının düşük olduğu yerler ise kırsal kesimler olarak belirlenmiştir. 1935 seçimlerinde önce CHF, CHP adını almış ve bu seçimlerde ilk kez gayrimüslim vatandaşlar da aday gösterilmiş binaenaleyh bazıları parlamentoya girmeye hak kazanmıştır (Sezen, 1994:235).

1935 yılı seçim sonuçlarına göre, toplam 399 milletvekilinden 386'sı CHP adaylarından olmak üzere 17'si kadın milletvekili ve 13 bağımsız aday rey çokluğu ile parlamentoya girmiştir. İlk kadın milletvekillerinin sayısı bazı kaynaklarda 18 olarak verilmesine rağmen, ilk kadın milletvekillerinin sayısı 17'dir. Bu durum, 1936 yılında boşalan milletvekilleri için yapılan ara seçimde Çankırı Milletvekili olarak emekli öğretmen Hatice Özgener'in sonradan eklenmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece kadınlar, Meclis'teki tüm vekillerin

%4,5'ini oluşturmaktadırlar. Ne yazık ki bu oran, o günden bu güne en yüksek orandır.

3.1.TBMM V. DÖNEM (1935-1939) KADIN MİLLETVEKİLLERİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin V. Dönemi olan 1935-1939 yılları arasında ilk etapta toplam on sekiz kadın milletvekilinin girdiği görülmektedir. Söz konusu ilk kadın milletvekillerinin listesi, seçim bölgeleri ve partileri aşağıdaki tabloda açık şekilde verilmiştir (TBMM Albümü (1920-1991), TBMM Arşivi Milletvekilleri Özlük Dosyası, TC Parlamenterleri Ansiklopedisi 1920-1983).

Tablo 3.1. V. Dönem Kadın Milletvekilleri, Seçim Bölgeleri ve Partileri (Tercüme-i Hal Kağıtları)

ADI-SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	PARTİSİ
Türkan ÖRS (BAŞTUĞ)	Antalya	CHP
Satı(Hatı) ÇIRPANOĞLU	Ankara	CHP
Emine Mebrure GÖNENÇ	Afyon	CHP
Ferruh GÜPGÜP	Kayseri	CHP
Nakiye ELGÜN	Erzurum	CHP
Hatice ÖZGENER	Çankırı	CHP
Hafize Huriye BAHA ÖNİZ	Diyarbakır	CHP
Fatma (Şakir) MEMİK	Edirne	CHP
Ayşe Şekibe İNSEL	Bursa	CHP
Esmâ NAYMAN	İstanbul	CHP
Benal Nevzad ARIMAN	Seyhan	CHP
Ayşe Sabiha GÖKÇÜL	Balıkesir	CHP
Bahire Bediz AYDİLEK	Konya	CHP
Mihri İffet PEKTAŞ	Malatya	CHP

Tablo 3.1.Devam

Ayşe Meliha ULAŞ	Samsun	CHP
Fakihe ÖYMEN	İstanbul	CHP
Hatice Sabiha GÖRKEY	Sivas	CHP
Ayşe Seniha HIZAL	Trabzon	CHP

3.1.1.V. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri

Yukarıda da belirtildiği üzere TBMM'nin V. Döneminde mecliste ilk olarak toplamda 18 kadın milletvekilinin varlığı söz konusudur. TBMM'de yer alan milletvekilleri meslekleri açısından incelendiğinde, çoğunluk olarak mecliste eğitimcilerin yer aldığı, daha sonra hukukçu, belediyece, sağlıkçıların yer aldığı göze çarpmaktadır. Ancak 1935-1946 yıllarına mercek tutulacak olursa daha çok eğitim ve sağlık alanlarında aktif olan kadınlar, milletvekili olarak ön plana çıkmışlardır. Ancak zamanla diğer meslek guruplarına mensup kadınların da mecliste milletvekili olarak görülmesi mevzu bahistir.

Türkiye'de öğretmenlik, kadınlar için en eski ve en itibarlı bir görünüme sahiptir. Hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de Cumhuriyet döneminde kadınlar için öğretmenlik mesleği medeniyete geçiş için birer basamak olarak görülmüştür. Cumhuriyet dönemi kadın milletvekillerinden Şukufe Nihal, Nezihe Muhittin ve Emine Seniye gibi öğretmenler öyle ki II. Meşrutiyet döneminden sonraki kadın hareketlerinin lideriydiler.

Genel hatlarıyla yorumlanacak olursa; ilk kadın milletvekilleri eğitimli kadınlardan seçilmiş, diğer mesleklere oranla eğitimci kadınlar meclise girmeyi başarmıştır. Ancak bu duruma istisna eden bazı kadın milletvekillerimizin de varlığı söz konusu olmuştur. Örneğin Satı Çırpan ilkokul mezunudur ve çiftçilik yapmıştır. Aynı zamanda Kazan köyü muhtarıdır (Tercüme-i Hal kâğıdı Örneği No:871). Satı Kadın'ın genel olarak mecliste kırsal kesimi yani köylüyü temsilen bulunduğu sembolleşmiştir. Satı Kadın gibi daha birçok kadın milletvekili de vardır. Mesela; Bolu'da Belediye Meclisi üyesi olan Bediz Morova ev hanımıydı, aynı şekilde Bursa Milletvekili Şekibe İnel bir çiftçiydi. Meslek kadınları arasında

da “halktan gelmeyi” simgeleyenler de vardır. Ancak, bu kadınlar sadece bir dönem mecliste bulunabilmişlerdir (Tekeli, 1982:285-286).

1930 tarihinde Belediye seçimlerine katılan ilk kadın parti üyelerinden olan ve daha sonra Artvin ve Afyonkarahisar milletvekili olan Mebrure Gönenç’in asıl mesleği öğretmenliktir (TKÖ No:868). Ankara Kız Lisesi’nde Tabiye öğretmenidir. Akabinde ilk kadın milletvekillerinden olan Bursa’dan meclise dâhil olan Hatı Çırpan ’ın asıl mesleği ise çiftçiliktir (TKÖ No:871). Aynı şekilde Hatı Çırpan gibi asıl mesleği çiftçilik olup, milletvekilliği yapan isimlerden biri de Şekibe İnel’dir. Bursa Milletvekilidir (TKÖ No:890)

Meclis’te V.VI.VII. Dönem Edirne milletvekilliği yapan Dr. Fatma Memik ise, İstanbul Gureba Hastanesi dahili hastalıklar doktorudur (TKÖ No:899). 1923’de Heybeliada Verem Sanatoryumu asistanlığına atanmış, 1934’te Kızılay’da ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nda çalışmıştır (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009:273). Yine aynı şekilde V. ve VI. dönem Antalya milletvekilliği yapmış olan Türkan Örs Baştuğ ise Üsküdar Kız Sanat Mektebi müdürüdür (TKÖ No: tb.). Nakiye Elgün ise Türkan Örs gibi bir eğitimcidir; öğretmenlik ve müdürlük yapmıştır (TKÖ No:905).

TBMM’nin ilk kadın milletvekillerinden bir diğeri ise Mihri Pektaş’tır. Pek çok diğerkadın milletvekili gibi o da bir eğitimcidir. Robert Kolejinde Fransızca öğretmenidir. V.Dönemin yanı sıra VI ve VII. Dönem de Malatya milletvekilliği yapmıştır (TKÖ No:943). Samsun’dan milletvekili seçilen ve V. ve VI. Dönem Samsun milletvekilliği yapan Meliha Ulaş da diğerkadın milletvekili gibi eğitim kökenlidir ve edebiyat öğretmenliği ve başöğretmenlik yapmıştır (TKÖ No:959).

Sabiha Gökçül Erbay ise Yüksek Öğretmen Okulu mezunudur ve Adana Lisesi, İstanbul Erenköy Lisesi ve İzmir Öğretmen Okulu müdürlüğü yapmıştır. TBMM V. Dönem Balıkesir’de milletvekili seçilmiştir (TKÖ No:883). Türkiye ‘de ilk kadın müfettiş olarak bilinen ve V. dönem Trabzon milletvekilliği yapan Seniha Hızal da diğerkadın milletvekilleri gibi eğitim kökenlidir. Çeşitli liselerde öğretmenlik ve müdürlük yapmıştır (TKÖ No:973).

V. Dönem’ de TBMM’de çeşitli illerden milletvekili seçilen diğerkadın eğitimci kadınlar ise Sabiha Görkey, Bahire Bediz Morova Aydılek ve Esmâ Nayman’dır (TKÖ No:969, TKÖ No:934, TKÖ No:961).

Benal Nevzat Arıman ise kadınlarla ilgili konularda çeşitli gazetelerde yazılar yazmış ve fikir beyanında bulunmuştur. Aynı zamanda sosyal hayat ve edebi konularda eserler vermiş bir yazardır. Aynı zamanda şiir, roman, makale ve oyunları vardır. Ayrıca “*Kösem Sultan*” adlı basılmamış bir eseri de mevcuttur (Gökçimen, 2009:132). Ferruh Güpgüp ’ün mesleği ise belirtilmemiştir.

3.1.2. V. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitimleri

TBMM’ye ilk giren kadın parlamenterlere eğitimleri çerçevesinde bakıldığında, bunların pek çoğunun kız sanayi mektepleri ve kız rüştiyelerinden mezun oldukları görülmektedir (Gökçimen, 2009:132). Kız sanayi mektepleri kadınların el becerilerini geliştirmek ve bunlardan ekonomik fayda sağlamak amacıyla açılan okullardır.

1935 seçimlerinde milletvekillerinin 18’i kadınlardan meydana gelmiştir. Bunlardan 16’sı çeşitli eğitim kademelerinden geçmişlerdir (Taşkiran, 1973:144). Yalnız bunlardan bir tanesi Satı Kadın okuryazar değildir. Satı Kadın hakkında 2 Mart 1935’te Perihan Onay’ın aktardığına göre; V. Dönem TBMM milletvekili yemininde: *“sıra kadın milletvekillerinin, Cumhuriyet prensiplerinden ayrılmayacaklarına, milletin egemenliğini muhafaza edeceklerine dair yemin etmelerine gelince, öylesine yüksek bir heyecan sahnesi vardı ki köylü kadın milletvekili kendine tam bir güvenle ileri gelip, yaygın bir Anadolu ağzı ile yemin ettiği zaman, bu heyecan zirveye ulaşmıştı”* (Onay, tb:84-85) bu yaşanan heyecan göz önüne alınırsa milleti temsil edenlerin sadece iyi öğrenim görmenin yeterli olmadığı, milli duygu, heyecan ve bilincin de olması gerektiği anlaşılmaktadır.

V. Dönem Kadın Milletvekillerinden Emine Mebrure Gönenç Amerikan Koleji’nden (TKÖ NO:868), Türkan Örs Baştuğ üniversiteden (TKÖ No: bsz), Ayşe Sabiha Gökçül (Erbay) Yüksek Öğretmen Okulu’ndan (TKÖ No:883), Ayşe Şekibe İnel ortaöğrenimden (TKÖ No:890), Hatice Özgener Rüştiye’den, (Hafize) Huriye Baha Öniz üniversiteden (TKÖ No:897), Fatma Memik Tıp Fakültesi’nden (TKÖ No:899), Nakiye Elgün Kız Öğretmen Okulu’ndan, Fakihe Öymen Darülfünundan, Benal Nevzad (İştar) Arıman Sorbon Üniversitesi’nden (TKÖ No:915), Bahire Bediz Morova (Aydilek) ortaöğrenimden, Mihri İffet Pektaş Amerikan Kız Koleji’nden, (Ayşe) Meliha Ulaş (Ekeman) Darülfünun Edebiyat Şubesi’nden, Esmâ Nayman liseden (TKÖ No:961), (Hatice) Sabiha Görkey

Darülfünundan mezun olmuştur. Ferruh (Ferruha) Güpgüp özel musiki, biçki dikiş eğitimi almıştır.

Özetle V. Dönemde seçilen kadınların büyük bir çoğunluğu çeşitli eğitim kademelerinden geçmiş eğitim ve kültür seviyesi yüksek kişilerdir. Köylü kadınların meclisteki temsilcisi olarak bilinen Satı Kadın ile ortaokul mezunu ve çiftçilikle uğraşan Şekibe İnel dışında diğerleri en az lise ve yüksekokul mezunudur.

3.1.3.V.Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildikleri İl ve Bölgeler

Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklik öneren Malatya milletvekili İsmet İnönü ve 191 milletvekilinin teklifi ile 5 Aralık 1934'te kabul edilmiştir. Büyük Millet Meclisi'ne girmeye hak kazanan 17 milletvekili, 1 Mart 1935 tarihinde yapılan ara seçimle bir kadın milletvekili daha Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir.

V. Dönem kadın milletvekili çıkaran iller ve bölgeler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu illerden birer kadın milletvekili seçilmiştir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, ilk kadın milletvekillerinden yarısından fazlası İç Anadolu ve Marmara Bölgesinden seçilmiştir. Buna göre İç Anadolu Bölgesi'nden 6, Marmara Bölgesi'nden 4, Ege Bölgesi'nden 1 ve Doğu Anadolu Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinden 2'şer kadın milletvekili Meclis'te temsil edilmiştir.

Tablo 3.2. Seçildikleri İl ve Bölgelere Göre V. Dönem Kadın Milletvekilleri

ADI VE SOYADI	İLİ	BÖLGESİ
Mebrure GÖNENÇ	Afyonkarahisar	İç Anadolu Bölgesi
Satı (Hatı) ÇIRPAN	Ankara	İç Anadolu Bölgesi
Türkan ÖRS BAŞTUĞ	Antalya	Akdeniz Bölgesi
Sabiha GÖKÇÜL ERBAY	Balıkesir	Marmara Bölgesi
Şekibe İNSEL	Bursa	Marmara Bölgesi
Hatice ÖZGENER	Çankırı	İç Anadolu Bölgesi
Huriye ÖNİZ BAHA	Diyarbakır	Güneydoğu Anadolu Bölgesi
Fatma MEMİK	Edirne	Marmara Bölgesi

Tablo 3.2.Devam

Nakiye ELGÜN	Erzurum	Doğu Anadolu Bölgesi
Fakihe ÖYMEN	İstanbul	Marmara Bölgesi
Benal ARIMAN	İzmir	Ege Bölgesi
Ferruh GÜPGÜP	Kayseri	İç Anadolu Bölgesi
Bahire Bediz AYDİLEK	Konya	İç Anadolu Bölgesi
Mihri PEKTAŞ	Malatya	Doğu Anadolu Bölgesi
Meliha ULAŞ	Samsun	Karadeniz Bölgesi
Esmâ NAYMAN	Seyhan	Akdeniz Bölgesi
Sabiha GÖRKEY	Sivas	İç Anadolu Bölgesi
Seniha HIZAL	Trabzon	Karadeniz Bölgesi

3.1.4.V. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli Yönetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri

TBMM’de görev alan V.Dönem kadın milletvekillerinin bazıları yerel yönetimlere de seçilmişler ve birçok sivil toplum örgütlerinde aktif olarak çalışmışlardır. Bilindiği üzere 1930 tarihinde yerel yönetimlere katılma hakkını kazanan Türk kadınlarından bazıları V. Dönemde milletvekili olarak mecliste de görev almışlardır. Toplam 18 kadın milletvekillerinden 4’ünün yerel seçimleri kazandıkları görülmektedir. Gökçimen ’in aktardığına göre;

“ Hatı Çırpan Milletvekili seçilmeden önce Kazan Köyü muhtarı olmuştur. Mebrure Gönenç Adana ve Mersin Belediye Meclis üyelikleri, Nakiye Elgün İstanbul Meclisi Umumi Üyeliği ve Encümen üyeliği, Ferruh Güpgüp Kayseri Belediye Meclisi üyeliği yapmıştır. Encümen üyeliğine seçilen tek isim, Nakiye Elgün ’dür.” (Gökçimen, 2009:56).

İlk dönem kadın parlamenterlerinden olan ve aynı zamanda Belediye Meclis üyeliği yapan Mebrure Gönenç, bunların yanı sıra Körler Okulu ve Körler Derneği Başkanlığı görevinde bulunmuştur (Gökçimen, 2009:184). Buradaki çalışmalarında

aktif rol almış ve kendisinde de görme sorunu olması hasebiyle, körler alfabesinin geliştirilmesi konusunda çok emek sarf etmiş ve söz konusu alfabeyi getirtmeyi başarmıştır. Mihri İffet Pektaş ise çeşitli yardım kuruluşlarında rol almış ve Hilal-i Ahmer ve Himaye-i Eftal gibi kuruluşlarda görev almıştır. Kendisi aynı zamanda Kadıköy Fıkaraperver Cemiyeti'ne üyedir. Hilâli Ahmer ve Himayeyi Eftâl gibi yardım kuruluşlarında görev almıştır.

Türkiye Kadınlar Konseyi Genel Sekreterliği de yapmış olan Esmâ Nayman aynı zamanda Milletlerarası Kadınlar Konseyine üyeydi. Halkevi, Kızılay ve Türk Ocağı'nda da bulunan Nakiye Elgün ise aynı zamanda Umumi Meclis Üyeliği, Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyeliği ve Topkapı Fakirlere Yardım Kurulu başkanlığı da yapmıştır. Benal Nevzat İştâr Arıman ise Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay gibi kuruluşlarda rol almıştır.

3.1.5. V.Dönem Kadın Milletvekillerinin Meclis İçi Faaliyetleri

V. Dönemde milletvekili olmaya hak kazanan kadın milletvekillerinin çalışmalarını tespit edebilmek için onların ne şekilde faaliyet yürüttüklerini ortaya koymak açısından büyük ehemmiyet taşır. Bu konuda yine kadınların çalışmaları ortaya koyabilmek açısından diğer bir önemli nokta da onların kendilerini hangi konumda gördükleri ve en önemlisi milletvekili olmadan önce hangi işlerle meşgul oldukları yine önem arz eden durumlardandır. Akabinde Ayten Sezer, Tekeli'nin araştırmasına değinerek bu konuya şöyle açıklama getirmiştir:

“Milletvekili seçilen kadınların bazısının, kendi iradelerinden ziyade Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile bu hakkın kendilerine verildiğini ve yine onun tercihi üzerine Meclis'e girdiklerini, bazılarının ise seçilmelerinin sürpriz olarak karşıladıklarını ortaya çıkarmıştır.” (Tekeli, 1982:286) Ayrıca kadınların çoğunun kendilerini milletin temsilcileri olarak görürken, çok azının ise kadınların temsilcileri olduklarını ifade ettiklerine değinmiştir.

2 Mart 1935 tarihli Cumhuriyet Gazetesi Mart 1935'te çalışmalarına başlayan V. Dönem TBMM'ye katılan kadınların oldukça heyecanlı oldukları, meclisin arka sıralarına doğru oturdukları ve hepsinin gayet şık, başları açık, tayyörlü olarak geldiklerini belirtmektedir (Cumhuriyet 2 Mart 1935).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ilk kez yer alan ve Türk kadınının öncüsü sayılan ilk kadın milletvekilleri, ilk günden itibaren konuşmalarıyla, tutum ve

davranışlarıyla ve özellikle giyim tarzlarıyla Türk toplumuna örnek teşkil etmişlerdir. Meclisteki çalışmalara aralıksız dâhil olmuş ve fazla aktif olmaları da lüzum gördükleri yerlerde kadın hakları, eğitim, kültür, sağlık, dış politika ve kadın hakları üzerine fikir beyan eden konuşmalara katılmışlardır. , sağlık, kültür ve ekonomi ile ilgili görüşlerini dile getiren konuşmalar yapmışlardır.

1 Mart 1935 tarihinde ilk toplantı yapılmış ve Dr. Fatma Memik geçici kâtiplik görevinde bulunmuştur (TBMM. Z.C., 01.03.1935:2). Ertesi gün yapılan kâtiplik seçimlerinde 374 oyla Sabiha Gökçül, Meclis Divan Kâtipliği görevine seçilen ilk kadın milletvekili olmuştur (TBMM. ZC., 02.03.1935:3).

Dönemin kadın milletvekillerinin birçoğunun ilgi alanlarına göre değişik komisyonlarda görev aldıkları görülmektedir. Hatı Çırpan ve Şekibe İnel Ziraat Komisyonu, Mevrure Gönenç Nafia Komisyonu, Seniha Hızal ile Türkan Örs Başbuğ Maarif Komisyonu, Mihri Bektaş Kütüphane Komisyonu, Benal Nevzad İştâr Arıman ile Esmâ Nayman İktisat Komisyonu, Bahriye Bediz Gümrük ve Tekel Komisyonu, Ferruh Güpgüp Divan-ı Muhasebat Komisyonu, Meliha Ulaş Arzuhal Komisyonu, Fakihe Öymen Bütçe Komisyonu, Fatma Memik Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu, Huriye Öniz Baha Maliye Komisyonu, Sabiha Gökay ile Nakiye Elgün Dâhiliye Komisyonunda görev almışlardır. Bunlardan Meliha Ulaş, Fakihe Öymen ve Nakiye Elgün buldukları komisyonun Kâtip Üyeliği görevini de yerine getirmişlerdir (TBMM. ZC.,03.03.1935:25-26).

Nihayet 7 Mart'ta hükümet programının okunmasından sonra görüşlerini belirtmek üzere söz alan Erzurum Milletvekili Nakiye Elgün öncelikle kendilerine verilen haklardan ötürü memnuniyetini beyan ettikten sonra şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Başbakanımız General İsmet İnönü'ye beyanı itimat eden arkadaşlar arasında bizim de bulunmamız ve bulunma onurunu bize vermiş olmanız itibarıyla duyduğumuz heyecanı ifade için buraya gelmiş bulunuyorum (alkışlar). Bugüne kadar Türk bütün olarak her sahada yan yana, el ele çalışmıştı. Fakat bu güne kadar Türk milletinin en yüksek, en onurlu bir mevki olan burada ilk defa yer almış bir kadın sayılabilmek itibarıyla bunu verenlere karşı duyduğumuz hazzı ifade ederken yine bu büyük onurun içinde Türk Hükümetine itimat beyan eden arkadaşlar arasında bulunmak şerefinin bize verilmiş olmasından dolayı

duyduğumuz sevinci ifade etmeye çalışırken belki söz bulamıyorum... bize bu güzel günler ve güzel anları yaşatmış olan ta ilk günden beri bize rehberlik eden Ulu Gazimiz Atatürk Hazretlerine büyük bir heyecan içinde olduğumdan memnu kelimeler kullanıyorum. Çünkü şu anda dünyada belki pek nadir olarak hissedilebilecek heyecan duyanlardan biriyim... Bu ulu güne erişmiş olmamızdan dolayı asil Türk milletine muvaffakiyetler, en büyük, en güzel günler, en saadetli anlar temenni ederek huzurunuzdan çekiliyorum” (TBMM. ZC., 07.03.1935:32).

İtinayla ifade edilmesi gerekirse, dönemin ilgili zabıt cerideleri incelendiğinde kadınların erkeklere oranla Meclis’e düzenli olarak devam ettikleri, hemen hemen tüm oturumları takip edip, söz aldıkları dikkate değerdir. Yine aynı şekilde dönemin zabıt cerideleri incelendiğinde göze çarpan diğer bir önemli husus ise kadınların büyük çoğunluğunun ilgi alanlarına göre bir encümende (komisyon) görev almalarıdır. Aşağıda verilen tabloda komisyonlarda sayı kadınların hangi komisyonda çalıştıkları gösterilmeye çalışılacaktır.

Türlere Suriyeliler tarafından işkence yapılması üzere, Hatay meselesi ile ilgili söz alarak kürsüye gelen Seniha Hızal (Trabzon Milletvekili), Hatay’ın milli davamız olduğunu vurgulayarak, “Bu meselenin bitin Türklerin kalbinde kopardığı heyecan, bugün mecliste bir fırtına halini almıştır” şeklinde yorum yapmıştır.

Ayten Sezer’in aktardığına göre; Kadınların görev aldıkları komisyonlara göz ucuyla bakılacak olursa Hatı Çırpan Ziraat, Meliha Ulaş Arzuhal (Dilekçe), Fakihe Öymen Bütçe, Sabiha Görkay ile Nakiye Elgün Dâhiliye, Esmâ Nayman İktisat, Seniha Hızal ile Türkan Başbuğ Maarif, Huriye Baha Öniz Maliye, Mebrure Gönenç Nafia, Fatma Memik Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Ferruh Güpgüp ise Divan-ı Muhasebat komisyonlarında görev almışlardır (Sezer, 1998:898). Özetle kadın milletvekillerinin en fazla 3 tanesi Gümrük ve Tekel Komisyonunda temsil edildiği görülmektedir. Mesleği çiftçi olan iki milletvekili Tarım Komisyonunda, doktor olan Fatma Memik’in Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Komisyonunda görev alması, ilk kadın milletvekillerinin, milletvekili olmadan önceki işleri toplumsal konuları, meclisteki çalışmalarını etkilemiş ve o doğrultuda yön vermiştir.

Tablo 3.3. Komisyonda Aldıkları Görevlere Göre V. Dönem Kadın Milletvekili Sayısı

KOMİSYONUN (ENCÜMEN) ADI	KADIN MİLLETVEKİLİ ÜYE SAYISI
Milli Eğitim (Maarif) Komisyonu	2
Gümrük ve Tekel (İnhisarlar) Komisyonu	3
Bayındırlık (Nafia) Komisyonu	2
Tarım Komisyonu	2
Sayıştay Komisyonu	2
İktisat Komisyonu	2
İçişleri (Dâhiliye) Komisyonu	2
Bütçe Komisyonu	1
Maliye Komisyonu	2
Dilekçe (Arzuhal) Komisyonu	1
Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu	2
Kütüphane	1
Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu	1

V. Dönem kadın milletvekillerinin çoğunlukla erkeklerden daha düzenli bir şekilde meclise geldikleri, bazı olayları yakından takip ettikleri ve fikirlerini beyan ettikleri daha önce belirtilmiştir. Örneğin Nakiye Elgün Montrö’de imzalanan yeni mukavelenin onaylanmasıyla ilgili kanuna müteakiben konuşmuş, 1938 yılı Maarif Bütçesi görüşmeleri esnasında, Hatay Meselesi ve İsmet İnönü’ye muvaffakiyetinden dolayı açılan müzakere ile ilgili çeşitli konuşmalar yapmıştır (TBMM. ZC.,29.01.1937:324-325). Bütçe görüşmelerini de yakından takip eden kadın milletvekilleri bu konudaki fikirlerini beyan etmekten çekinmemişlerdir. Bunlardan Ferruh Güpgüp ile Esmâ Nayman 1936 yılında “Muvazene-i Umumiye Kanunu’nun” görüşülmesi esnasında Meliha Ulaş 1937 yılı Maarif Vekaleti bütçesi ile ilgili olarak, Mihri Pektaş Beden Terbiyesi Kanunu ile ilgili olarak birer konuşma yapmışlardır (TBMM.ZC.,29.06.1938:487).

Ankara’da Tıp Fakültesi’nin kurulması hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesi esnasında Huriye Öñiz ile Fatma Memik söz alarak görüş bildirmişlerdir (TBMM.ZC., 02.06.1937: 41).

Genel hatlarıyla kadınların Meclis’te yaptıkları konuşmaların içeriği incelendiğinde çoğunlukla eğitim ve sağlık konularında fikir beyan etikleri ve nihayetinde çalıştıkları görülmektedir. Bu konulardaki önerileri, sağlık sorunlarına çözüm aranması, bilhassa kızların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi şeklindedir. Kendisinin de bir tıp doktoru olması hasebiyle Fatma Memik, sağlık konuları üzerine en çok uğraş gösteren kadın milletvekilidir. Özellikle kendisinin seçim bölgesi olan Edirne’nin sağlık sorunları başta olmak üzere tüm sorunlarla ilgilenmiş öte yandan Kızılay’da ve Darülaceze’de mesleğinin gereği olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

V. Dönem kadın milletvekillerinin dâhili konularda da uğraş gösterdikleri söz konusudur. Boğazlar konusunda görüşlerini belirten kadın milletvekillerinden biri de Benal Arıman’dır. Montrö’de imzalanmış yeni mukavelenamenin tasdikine dair şöyle konuşma yapmıştır:

“Sayın arkadaşlarım, bu güzel konuşan hatiplerden sonra, benim buraya çıkarak söz söylemek istekliğimin ne kadar büyük cüret olduğunu biliyorum. Fakat ne yapayım ki ben de bugün göğsümü iftiharla kabartan, kalbimi coşturan sonsuz minnet ve şükran duygularımı ifade etmek istiyorum... Arkadaşlar ne mutlu bize ki Atatürk’ün asrında yaşıyoruz. Onun tarihe nur verecek olan büyük dehasının ışıkları ile aydınlanan yollarda yürüyoruz. Türk çocukları tarihimizi okurken bu asırda yaşayanlara imrenecekler, bizlere gıpta edecekler. Büyük önderimizin, kıymetli İsmet İnönü kabinemizin bugün bize hediye ettiği Montrö Zaferi, dünya tarihinin bir dönüm yeri olacaktır” (TBMM. ZC., 31.07. 1936:321).

Aynı gün Nakiye Elgün ise Montrö’nün Türk dış politikasının bir zaferi olduğundan, 13 seneden beri açık kalan kapıların kapandığından, Türk Mehmetçığının artık Boğazları rahatça koruyabileceğinden bahsettikten sonra: *“Dost, düşman bütün dünyanın takdir ve hayranlığı önünde Boğazlar işi istediğimiz ve dilediğimiz gibi hallolundu... Montrö Zaferi yalnız Türk’ün değil, aynı zamanda sulhunda bir zaferi olmuştur”* diyerek, Türklerin Montrö zaferini elde ederek aynı

zamanda dünya barışına da katkısı olduğunu beyan etmiştir (TBMM. ZC., 31.07.1936:324-325).

Mecliste kadın milletvekillerinin söz alarak önemli dış politika olaylarından olan Hatay sorunu ile de ilgilendikleri görülür. Hatay, 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile Türkiye sınırları dışında kalmıştır. 1936 yılında Fransa, Suriye üzerindeki manda yönetimini kaldırdınca Hatay'ın statüsünün ne olacağı konusunda Türkiye ile Fransa arasında önemli sorunlar yaşanmıştır. Hatay meselesinin yoğun bir şekilde Türkiye'nin gündeminde olduğu ve mecliste tartışıldığı günlerde Nakiye Elgün Hataylılara seslenerek onları mücadeleye davet ettiği konuşmasında;

“Öz Türklüğün kaynağı olan Türkiye Cumhuriyeti'nden, Hatay'a hitap ediyorum ve onların kadınlarından, kızlarından diliyorum ki, daima Türk kadını olduğunu, Türk Cumhuriyeti kadınları gibi ve onların eserine ittiba ederek onların yolunda giderek, onlar gibi memleket için ölmeği bilerek, onlar gibi sulh için çalışarak, onlar gibi medeniyet için ölmeği bilerek, onlar gibi medeniyette pişva olmadığı daima göz önünde tutarak yürümelerini, bugün Türk milletinin en büyük makamı olan bu kürsüden hem tavsiye ediyor ve hem bu günlerin tahakkuk edeceğini ümit ediyorum. Çünkü kanında Atatürk'ün işaret ettiği gibi Türk kanı vardır” (TBMM. ZC., 29.01.1937:265) şeklinde açıklamada bulunarak, Hatay kadınlarına seslenmiş, onların her birinin Türk kanı taşıdığını ifade ederek onları mücadeleye çağırılmış dahası Hatay halkına cesaret vermek istemiştir.

Seniha Hızal da Hatay sorunu üzerine kürsüye çıkıp Hatay sorununun milli bir dava olduğunu belirterek: *“Hatay meselesi millî davalarımızdan biridir... Hiç kürsüye çıkmak ve söz söylemek itiyadında bulunmadığım halde bu heyecanın tesiri ile huzurunuzda gelmiş bulunuyorum, (alkışlar). Uzun söyleyecek değilim yalnız bir noktayı işaret etmek istiyorum: bu da, Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı günden beri etrafında ve kendilerinin çizdiği yolda kadının da beraber bulunduğunu bu kürsüden söylemek bahtiyarlığına ermiş bulunduğumu arz ederim (bravo sesleri alkışlar). Bu münasebetle Hatay meselesinde her milli davada olduğu gibi, kadın erkekle beraber olduğumuzu bir kere daha hatırlatarak huzurlarınızdan ayrılıyorum”* (TBMM. ZC., 27.05.1938:265) demiştir.

Eğitim konusunda g6r6şlerini mecliste birkaç kez dile getiren ve eğitim sorunlarına 6z6m yolları bulmaya çalışan milletvekillerinden biri olan T6rkan Baştuğ, 1936 yılı b6te g6r6şmeleri sırasında yaptığı konuşmada orta 6đretimin zorlukları 6zerinde durarak, orta6đretimde 6đrencilerin ve 6đretmenlerin çok y6kl6 bir programla karşılaştıklarından, bundan dolayı 6đretmenlerin konuları 6đrencilere 6đretmekte zorlandıklarından, ilköğretimde iyi eğitim alamayan 6đrencilerin orta6đretimde başarısız olduklarından, k6y 6đretmenlerinin zamanla k6yl6leştiğinden, bundan dolayı 6đrencilerine çok faydalı olamadıklarından ve k6y 6đretmenlerinin seviyesinin y6kseltilmesi için onlara y6nelik kursların d6zenlenmesinin gerekli olduğundan bahsetmiştir (TBMM. ZC.,26.05.1936:239-241). Ayrıca başka bir konuşmasında 6zel okulların yetersiz ve denetimsiz olduğunu anlatarak, bu okulların denetlenmesini istemiştir.

Mecliste eğitim konusunda konuşan diğer bir kadın milletvekili olan Meliha Ulaş, gençlere verilmesi gereken g6rg6 kurallarından s6z açmış ve “*Arkadaşlar teess6fle şunu s6yl6yorum ve sizler de her zaman şahit oluyor, g6r6yorsunuz ki bu muaşeret içtimai bilgileri çocuklarımıza 6đretmediđimizden onlar b6y6kleri saymasını, sokakta y6r6mesini, otob6ste, tramvayda durmasını, Halkevleri, konser, tiyatro, sinemalar ve m6samereleler gibi umumi yerlerde oturmasını, konuşmasını, g6lmesini bilmiyorlar. B6y6k Cumhuriyetimizin genç ve m6drık nesline, her g6n biraz daha y6kselen gençliğine artık bu m6him bilgilerin verilmesi zamanı çoktan gelmiştir*” (TBMM. ZC.,26.05.1937:252) diyerek, çocuklara ilkokuldan itibaren g6rg6 kurallarının 6đretilmesi gerektiğini, T6rk çocuğunun halen sosyal hayatta adab-ı muaşeret kurallarına haiz olmadığını ifade etmiştir.

Beden Terbiyesi Kanunu ile ilgili g6r6şmeler sırasında konuşan Mihri Pektaş ise sporun gençler 6zerindeki etkileri 6zerinde durarak, sporun kıarak d6kerek birincilik kazanmak olmadığından, sporda kazanmanın da kaybetmenin de var olduğundan, T6rklerin tarihte sportmen olduklarından ve T6rk çocuklarına g6zel, d6r6st ve efendi gibi oyun oynamanın esaslarının anlatılmasının lazım geldiğinden bahsetmiştir (TBMM. ZC. 29.06. 1938:487).

Esmâ Nayman 1936 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu g6r6şmeleri sırasında ocuk suçlular sorununa değinen bir konuşma yapmıştır. Nayman bu konuşmasında çocukların, bir 6lkenin geleceği olduğundan, fakat 6lkede ocuk suçlular meselesinin s6z konusu olduğundan, suçlu çocukların ağır ceza

mahkûmlarıyla aynı yerlerde suçlarını çekmemeleri gerektiğinden, suçlu çocukları topluma kazandırmak için çocuk ıslah evlerinin kurulmasının gerekli olduğundan, sosyoloji ve psikolojiden anlayan hâkimlerin görev yaptığı çocuk mahkemelerinin kurulmasının çocukların yararına olacağından bahsederek suçlu çocukların sorunlarına çözüm yolları bulmaya çalışmıştır (TBMM. ZC., 26.05. 1936:236-237). Ayrıca çocuk sağlığını korumanın önemine binaen: *“Arkadaşlar doğan bir çocuğu yaşatmak ana baba kadar belediyelerin, hükümetin, herkesin, bütün yurttaşların borcudur. Arkadaşlar dileğim şudur: Bütün Türk vatanında Türk çocuğu lehine umumî bir sıhhat ve koruma seferberliği istiyorum ve bunu isterken inanıyorum ki sade bütün topraklarımızı, dolduran vefakâr Türk analarının değil, memleketimizde her yeni mefhumu babalık eden vicdanlarınızın hissiyatına tercümanım”* (TBMM. ZC.,25.05. 1937:229) diyerek, Türk çocuğunun sağlığını korumaya yönelik bir seferberlik başlatmak istediğini beyan etmiştir.

Sağlıkla ilgili konuların görüşülmesi sırasında görüşlerini ifade eden kadın milletvekillerinden en etkili Fatma Memik'tir. Sağlık personelinin yetiştirilmesi ve Ankara'da ikinci bir Tıp Fakültesi'nin açılmasıyla ilgili kanunların görüşülmesi sırasında söz alarak sağlık işlerinin Cumhuriyet ile canlandığından, personel kanununun kabulünün ve Ankara'da ikinci bir Tıp Fakültesi'nin açılmasının doktorların yetiştirilmesine büyük katkılar sağlayacağından bahsetmiştir. Huriye Öviz Baha ise sağlıkla ilgili olarak doktorlara yardım edecek eğitilmiş hasta bakıcıların yetişmesi için okulların açılmasını istediği konuşmasında, nüfus artışı teşvik edilirken, sağlıklı çocukların yetişmesini sağlayacak çocuk bakıcılarının da eğitimine önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMM. ZC., 02.06. 1937:40).

Arat'a (1998: 256) göre, *“tek parti döneminin toplum hayatından kopuk geçmişleriyle, politik bir bilinç ve tecrübeye sahip olmayan kadın parlamenterleri, milletvekili olmak için herhangi bir çaba sarf etmeksizin mecliste yerlerini aldıklarından söz aldıkları, üzerinde durdukları konular da ait oldukları kadınlar dünyasını ilgilendiren meselelerle sınırlı kalmıştır”*.

Edirne milletvekili olan Fatma Memik, aynı zamanda seçim bölgesiyle ilgili sorunları da meclis gündemine taşımıştır. Ulaşımın yabancı şirketlerin tekelinden kurtarılması ve demiryollarının devletleştirilmesi meseleleri mecliste konuşulurken söz alan Memik, Trakya'nın en verimli topraklarından geçen Şark Demiryolu'nun devletçe satın alınmasından büyük mutluluk duyduğunu dile getirmiştir (TBMM.

ZC., 19.04. 1937:76). Aynı zamanda Meriç Nehri'nin yatağının dolmasından dolayı taşıdığından, her taşkıandan sonra Edirne halkının büyük zarar gördüğünden ve bundan dolayı Meriç Nehri'nin yatağının temizlenmesi gerektiğinden bahsederek Edirne'nin sorunlarına çare bulmaya çalışmıştır.

V. Dönem kadın milletvekillerinin meclis içi faaliyetlerine bakıldığında üç dönemde de kadın parlamenterlerinin çok azının kanun teklifinde buldukları görülür. Bu teklif meclis çalışmalarının 7. Devresinde Ankara Milletvekilleri Belkis Baykam ve Mebrure Aksoley, Gümrük ve Tekel Bütçe Komisyonuna bir kanun teklifinde bulunmuşlardır (TBMM. ZC., 18.06.1945: 290) Bir diğer kanun ise “köy okulları ve enstitüleri kuruluş kanununun 24.maddesinin değiştirilmesi hakkında” Milli Eğitim, Tarım ve Bütçe Komisyonlarına Şehime Yunus tarafından verilen kanun teklifidir (TBMM. ZC. 19.11.1945:24) Buna binaen yalnızca bir kadın parlamenterin önerge verdiği de dikkate değerdir. Önerge ise; Nakiye Elgün' ün, Nazım Poroy ile birlikte “*Amerika'nın Cumhurbaşkanı Roosevelt'in ölümü üzerine duyulan teessürün Amerika Birleşik Milletleri Kongresine bildirilmesine dair*” (TBMM. ZC., 13.04.1945: 68- 69) verdiği önergedir.

Kadın milletvekilleri V. Dönem boyunca kendilerinden beklenen performanslarını, dönemin atmosferine rağmen gayet iyi sergilemişlerdir. Mecliste arka sıralarda kalsalar da genelde kadınları ilgilendirdiği düşünülen konular olan çocuk, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlıkla ilgili konularda son derece aktif çalışmışlardır (Arat,1998:254; Tekeli, 1982:314; Kaplan, 1998:200-212). Ayrıca TBMM'de söz alan kadın milletvekilleri Benal Arıman, Fatma Memik, Esmâ Nayman, Huriye Öniz, Türkan Baştuğ, Mihri Pektaş, Seniha Hızal, “Aile, Sağlık, Dış Borçlar, Ekonomik Meseleler, Eğitim ve Kültür” konularında çeşitli konuşmalar yapmış dahası fikirlerini beyan etmekten geri kalmamıştır. Kadın milletvekilleri hem iç hem dış politika ile ilgili konularda ise fikirlerini açıklamayı ihmal etmemişlerdir. İlk kez böyle bir görevle karşı karşıya gelmeleri, hem de dönemin muhalefetsiz siyasal yapısı göz önüne alınırsa, onlardan başka türlü bir davranış beklemenin zorluğu kendiliğinden ortaya çıkar (Sezer,1998:904).

3.1.6. V.Dönem Kadın Milletvekilleri 'nin Bildiği Yabancı Diller

V. Dönem kadın milletvekillerinin çoğu bir ya da iki yabancı dil bilmektedirler. Genel olarak Tercüme-i Hal kâğıtlarında (özgeçmiş); İngilizce,

Fransızca, Arapça veya Rumca bildiklerini belirtmişlerdir. V. Dönem kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenç; İngilizce ve Fransızca, Türkan Örs Baştuğ; Fransızca, Şekibe İnel; Almanca, Hatice Özgener; Rumca, Huriye Öniz Baha; İngilizce (TKÖ No: 868, 890, 990, 897). Fatma Memik; Fransızca (Binark, 2006:146), Benal Nevzat; Fransızca, Farsça, Rumca (Güneş, 2006: 367-368) Ferruh Güpgüp; Arapça ve Farsça (TKÖ No:925), Mihri Pektaş; Fransızca, İngilizce, Meliha Ulaş; İngilizce, Fransızca, Esmâ Nayman; İngilizce, Fransızca, Rumca (Güneş, 2006:525, 629, 639), Sabiha Görkey; Fransızca, Seniha Hızal; Fransızca (TKÖ No:969, 973), Fakihe Öymen; Fransızca (Güneş, 2000:57-58) bilmektedir. V. Dönem kadın milletvekillerinden Kayseri Milletvekili Ferruh Güpgüp, Meclis kayıtlarındaki tercüme-i hal kâğıdındaki (TKÖ No: 925) bildiği diller bölümüne Türkçe ve Arapça, Bosna doğumlu olan Konya milletvekili Bahire Bediz Morova (TKÖ No:934) da bildiği yabancı diller bölümüne, Türkçe yazmıştır. Ancak, bu milletvekillerinin yüksekokul mezunu olmadıkları hasebiyle acele ve heyecana bağlı olarak yazdıklarını düşünmek ve buna göre değerlendirme yapmak en doğrusudur.

3.2. TBMM VI. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ

TBMM’de VI. dönemi oluşturan 1939 seçimleri Atatürk’ün ölümünün ardından İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanlığında yapılmıştır. 1939 seçimlerinde 400 milletvekilinden 16’sını kadınlar oluşturmuştur. Ancak ne yazık ki 1935’teki seçime oranla TBMM’deki kadın milletvekillerinin sayısında azalma söz konusudur. 1935’teki %4.6 oranında olan kadın milletvekili sayısı 1939 seçimiyle %4.0’a düşmüştür. V. dönem kadın milletvekillerinin bazıları aynı olmak üzere, yeni isimlerin VI. Dönemde de varlığı söz konusudur. Bunlardan Mebrure Gönenç, Türkan Örs Baştuğ, Fatma Memik, Nakiye Elgün, Fakihe Öymen, Benal Nevzat İftar, Mihri İffet Pektaş, Meliha Ulaş, Sabiha Erbay VI. Dönemde de milletvekili seçilmişlerdir.

Tablo 3.4. VI. Dönem Kadın Milletvekilleri, Seçim Bölgeleri ve Partileri (TBMM'de Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Milletvekilleri Albümü ve Kadın Milletvekillerinin Tercüme-i Hal Kâğıtları)

ADI-SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	PARTİSİ
Mebrure GÖNENÇ	Afyonkarahisar	CHP
Belkıs (Rauf) BAYKAN	Ankara	CHP
Türkan ÖRS BAŞTUĞ	Antalya	CHP
Fatma MEMİK	Edirne	CHP
Nakiye ELGÜN	Erzurum	CHP
Fakihe ÖYMEN	İstanbul	CHP
Benal Nevzad İŞTAR	İzmir	CHP
Şehime YUNUS	İzmir	CHP
Hacer DİCLE	Kastamonu	CHP
Mihri İffet PEKTAŞ	Malatya	CHP
Meliha ULAŞ	Samsun	CHP
Sabiha ERBAY	Samsun	CHP
Siddika Mümine Şemsa İŞCEN	Seyhan	CHP
Mergube GÜRLEYİK	Sivas	CHP
Muammer DEVELİ	Tokat	CHP
Salise ABANOZOĞLU	Trabzon	CHP

3.2.1.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri

TBMM'de 1939 seçimleriyle birlikte VI. dönem başlamış ve 16 kadın milletvekili çeşitli il ve bölgelerden meclise girmeye hak kazanmıştır.

VI. Dönemde seçilen kadın milletvekillerinin, milletvekili seçilmeden önceki meslekleri şöyledir: Belkıs Rauf Baykan; öğretmen, Türkan Örs Baştuğ, Öğretmen, Fatma Memik; Doktor, Nakiye Elgün; öğretmen ve İstanbul Umumi

Meclisi Üyesi, Fakihe Öymen; okul müdürü ve öğretmen, Benal Nevzad İştar Arıman; Yazar, Belediye ve CHF Vilayet İdare Heyeti Üyesi, Şehime Yunus; Öğretmen, İzmir İl Yönetim Kurulu Üyesi ve İzmir Halkevi Başkanı, Hacer Dicle; Öğretmen, Vilayet Daimi Encümeni Üyesi ve CHP İl Yönetim Kurulu Üyesi, Meliha Ulaş; Öğretmen, Sabiha Gökçül Erbay; Şems İşcen; Öğretmen, Seyhan Vilayeti Umumi Meclis Azası, Mergube Gürleyük; Meclisi Umumi ve Belediye Azası, Muammer Develi; Öğretmen, Tokat Türk Hava Kurumu Kadınlar Kolu Başkanı, Salise Abanozoğlu, Öğretmen, Mihri İffet Pektaş; Öğretmen'dir (TKÖ No: 1019, bsz., 899, 904, 905, 913, 915, 1071, 1075,943, 959, 883, 1122, 1123, 1125).

3.2.2.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitimleri

V. Dönem kadın milletvekillerinin çoğunun VI. Dönem de mecliste var olduğundan daha önce bahsedilmiştir. Buna mukabil olarak V. Dönemde seçilen ve VI. Dönemde de meclise girmeye hak kazanan kadın milletvekilleri daha önceki başlıklarda eğitim düzeyleri verildiği için bu başlık altında ilk defa meclise giren VI. Dönem kadın milletvekillerinin eğitim düzeyinden bahsedilecektir. VI. Dönemde ilk defa meclise girerek kadın parlamenter olan isimler şöyledir: Belkıs Başkan, Şehime Yunus, Hacer Dicle, Şemsa İşcen, Mergube Gürleyük, Muammer Develi ve Salise Abanozoğlu 'dur. Belkıs Başkan, 1899 doğumlu olup, sırasıyla Beşiktaş Kız Rüştüyesi, Bezmialem Valide Sultanisi ve İstanbul Darülfünun Tabiiye Şubelerini bitirmiştir (TKÖ No:1019). Şehime Yunus ise, İstanbul Darülfünun Fen Fakültesi'nden mezun olmuş ve pek çok okulda öğretmenlik ve müdürlük yapmıştır (TKÖ No:1071)Hacer Dicle, 1902 doğumlu olup, Kastamonu Kız Öğretmen Okulu'nu bitirmiş ve Öğretmenlik yapmıştır (TKÖ No:1075)Şemsa İşcen, 1902 İstanbul Doğumlu olup İzmir Karşıyaka Rüştüyesi ve Kandilli Lisesi'ni bitirmiştir. İzmir Kız Öğretmen Okulu'nda ve Adana Kız Öğretmen Okulu'nda fen bilgisi öğretmenliği yapmıştır (TKÖ No:1112)Mergube Gürleyük ise 1894 Sivas doğumludur. Rüştüye Mezunudur. Belediye Meclisi Azalığı da yapmıştır (TKÖ No: 1125). Muammer Develi, 1897 İstanbul doğumlu olup İstanbul Fen Fakültesi'nde eğitim görmüş ve Öğretmenlik yapmıştır. Ayrıca Develi, Dişçilik Bölümü'nü de bitirerek diş tabibi unvanı da almıştır (TKÖ No:1122). Salise Abanozoğlu ise 1904 Trabzon doğumludur ve Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra Rize Kız Öğretmen Okulu'nda matematik öğretmenliği yapmıştır (TKÖ No:1125).

3.2.3.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildikleri İl ve Bölgeler

VI. Dönem kadın milletvekili çıkararak iller ve bölgeler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, VI. Dönem kadın milletvekilleri V. Dönemin aksine İç Anadolu Bölgesinden değil, Karadeniz Bölgesi'nde temsiliyeti artırmışlardır. Buna göre Karadeniz Bölgesinden 5, İç Anadolu Bölgesi'nden 3, Marmara, Ege, Doğu Anadolu, Akdeniz Bölgelerinden 2'ser kadın milletvekili Meclis'te temsil edilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere VI. Dönemde kadın milletvekilleri Karadeniz Bölgesi'nden daha çok vekil çıkarmışlardır. V. Dönem de ise yoğunluk İç Anadolu Bölgesi'ndeydi.

Tablo 3.5. Seçildikleri İl ve Bölgelere Göre VI. Dönem Kadın Milletvekilleri (Tercüme-i Hal Kâğıtları ve TBMM milletvekilleri albümü ve TÜİK verileri)

ADI VE SOYADI	İLİ	BÖLGESİ
Mebrure GÖNENÇ	Afyonkarahisar	İç Anadolu Bölgesi
Belkıs BAYKAN	Ankara	İç Anadolu Bölgesi
Türkan ÖRS BAŞTUĞ	Antalya	Akdeniz Bölgesi
Fatma MEMİK	Edirne	Marmara Bölgesi
Nakiye ELGÜN	Erzurum	Doğu Anadolu Bölgesi
Fakihe ÖYMEN	İstanbul	Marmara Bölgesi
Benal Nevzad İŞTAR	İzmir	Ege Bölgesi
Şehime YUNUS	İzmir	Ege Bölgesi
Hacer DİCLE	Kastamonu	Karadeniz Bölgesi
Mihri PEKTAŞ	Malatya	Doğu Anadolu Bölgesi
Meliha ULAŞ	Samsun	Karadeniz Bölgesi
Sıddıka Mümine Şemsa İŞCEN	Seyhan	Akdeniz Bölgesi
Mergube GÜRLEYÜK	Sivas	İç Anadolu Bölgesi
Muammer DEVELİ	Tokat	Karadeniz Bölgesi
Salise ABANOZOĞLU	Trabzon	Karadeniz Bölgesi
Sabiha ERBAY	Samsun	Karadeniz Bölgesi

3.2.4. VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli Yönetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri

Daha önce belirtildiği üzere 1930 tarihinde yerel yönetimlere katılma hakkını kazanan Türk kadınlarından bazıları V. Dönemde milletvekili olarak mecliste de görev almışlardır. Mecliste hem V. dönem hem de VI. Dönem temsil hakkı kazanan Mebrure Gönenç, Adana ve Mersin Belediye Meclis üyelikleri yapmıştır. Ferruh Güpgüp, Kayseri Belediye Meclis Üyeliği, Nakiye Elgün ise İstanbul Meclisi Umumi Üyeliği ve Encümen Üyeliği yapmıştır. Ayrıca Nakiye Elgün, Encümen üyeliği yapan tek isimdir.

VI. Dönemde de meclise giren Mebrure Gönenç, Belediye Meclis üyeliklerinin yanı sıra Körler Okulu ve Körler Derneği Başkanlığı yaptığı daha önce belirtilmiştir. Semra Gökçimen'in aktardığına göre kendisinin de görme sorunu olduğu için ülkemize körler alfabesinin getirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamıştır.

Mihri İffet Pektaş Kadıköy Fıkaraperver Cemiyeti, Hilâli Ahmer ve Himaye-i Eftâl gibi yardım kuruluşlarında görev aldığı, Nakiye Elgün 'ün, İstanbul Vilayeti Umumi Meclis üyeliği, Türk ocağı, Halkevi, Kızılay ve Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyelikleri ve başkanlıkları, Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Yönetim Kurulu Üyeliği ve Topkapı Fakirlere Yardım Kurumu Başkanlığı görevlerini yürüttükleri daha önceki başlıkta belirtilmiştir. Yine aynı şekilde VI. Dönemde de meclise giren Benal Nevzat (İştar) Arıman da Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurumlarda görev almıştır.

VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli Yönetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri başlığı altında ise; 1939 seçimleriyle oluşan TBMM'nin VI. Döneminde, V. dönem kadın milletvekillerinden farklı olarak ilk defa meclise girmeyi başaran 7 kadın parlamenterin mahalli idarelerdeki ve sivil toplum örgütlerindeki çalışmalarına değinilmiştir.

TBMM'nin VI. Döneminde ilk defa mecliste görev alan isimlerden biri olan Belkıs Konan, Ankara İl Yönetim Kurulu Azalığı yapmıştır. Aynı zamanda Kadın Esirgeme Kurumu ve Kızılay Gençlik Teşkilâtı Azalığı da yapmıştır (TKÖ No: 1019, Türk Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009).

Şehime Yunus, İzmir İl Yönetim Kurulu Üyeliği'nin yanı sıra İzmir Halkevinin Başkanlığı'nı yapmış ve burada aktif çalışmalarda bulunmuştur(TKÖ No: 1071). Şemsa İşcen ise yerel yönetimlerde azalık göreviyle başlayıp, milletvekili olarak görevine devam eden isimlerdendir (TKÖ No:1112).

Belediye Meclisi Azalığı yapan bir diğer isim de Mergube Gürleyük 'tür. VI. Dönemde ilk defa meclise giren bir diğer isim olan Muammer Develi de Tokat Hava Kurumu Kadınlar Kolu Başkanlığı'nı yapmıştır (TKÖ No:1112).

3.2.5.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meclis İçi Faaliyetleri

TBMM'nin VI. Döneminde Türkan Örs Baştuğ (TKÖ No: bsz.), 26 Mart 1939 tarihinde 553 oyla Antalya mebusu seçilmiştir. 3 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına aktif olarak katılmaya başlamıştır. VI. Dönem boyunca aktif olarak Maarif Encümeni'nde de üyelik yapmıştır. Ayrıca Belediye Kanununa ek kanun layihası müzakeresi için kurulan geçici komisyon üyeliği ve kâtipliği ve İş Kanununa ek kanun layihasını müzakere için kurulan geçici komisyonda üyelik yaptı (Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009: 301-302). Ayrıca Yüksek Mühendis ve Teknik Okulların Maarif Vekaletine devri hakkında muvakkat encümende aza ve katip olarak görev yaptı (Günay, 2007:58).

Türkan Örs, 1939 yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi, İspirtolu ve İspirtolu İçkiler Tekel Kanunu, 1941 yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı bütçesi ve 1941 yılı Tekel Genel Müdürlüğü Bütçe Kanunu nedeniyle mecliste söz alarak fikirlerini beyan etmiştir. Kendisinin de bir eğitimci olması sebebiyle mecliste 25 Mayıs 1939 tarihinde memleket gençlerinin maarif meselesi açıldığında uzun konuşmalar yapmıştır: “... *Gençlerin ahlaki terbiyesinden bedii ve bir kelime ile insani terbiyesinden bahsetmek istiyorum. Elimde bir anket neticesi, bir istatistik olmamakla beraber, kat'i olarak benim kanaatim, tahsil itibariyle dünkülere nispetle vaziyet bu günkü gençlerin lehinedir... Hepimiz biliriz ki, ilk ve orta tahsil bir terbiye ocağıdır. Çocuğun aynı zamanda daha evvel terbiye almak vaziyeti karşısında, ilk mektep çocukları ile sabahtan akşama kadar meşgul olan hocalar, çocuk maneviyatı üzerinde bol bol meşgul olabilirler... Hayır, bunların hiç biri değil. Bunlar üzerinde Maarif Vekâletimizin şümullü bir terbiye programı lazımdır*” (TBMM. ZC., C.1, 25.05.1939: 257-257) diyerek, Maarif (Milli Eğitim)

üzerinde ve Çocuk ve gençlerin talim- terbiyesi üzerindeki hassasiyetini eski bir eğitimci olarak ortaya koymuştur.

26 Mart 1939'da Mebrure Gönenç ise; 694 oy ile Afyonkarahisar'dan mebus seçilmiş ve 3 Nisan 1939 tarihinde meclise katılarak V. dönemde olduğu gibi VI. Dönemde de Nafia Encümeni'ne üye seçilmiştir. Ayrıca Hatay halkının askerlik işlerinin ve Hatay Vilayetinin kurulması hakkındaki kanun layihasını müzakere etmek üzere teşekkül eden Başvekâlete bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü teşkili ile asker ailelerine yardım yapılması hakkındaki kanun layihasını müzakere etmek üzere kurulan muvakkat encümenlerde aza, ikinci defa görüşülen Başvekâlete bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü teşkiline dair Muvakkat Encümeni'nde kâtip olarak görev almıştır (Günay, 2007:9). Ayrıca Mebrure Gönenç, devlet memurlarının aylıkları ile ilgili Kanun ile ilgili söz almıştır.

Hem V. Dönem hem de VI. Dönem meclise Edirne Mebusu olarak giren Fatma Memik ise, 453 oyla 30 Mart tarihinde vekil seçilmiş ve 3 Nisan 1939'da meclisteki çalışmalara katılmıştır. Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni Kâtipliğinde bulunmuş ve dönem boyunca aynı görevi yerine getirmiştir. Ayrıca Hatay halkının askerlik işlerine ve Hatay Vilayeti 'nin kurulması hakkındaki kanun layihasını müzakere etmek üzere teşekkül eden muvakkat encümende aza olarak görev yapmıştır (Günay, 2007:229).

Edirne Mebusu olan Fatma Memik, aynı zamanda 1939 senesi Nafia Vekâleti bütçesi, Çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanun ve Münakalat Vekaleti bütçesi münasebetiyle mecliste söz almıştır (TBMM.ZC.,26.05.1939:150, 18.06.1941:87, 18.01.1940:161).

Fatma Memik, 18 Haziran 1941 tarihinde Çiftçi Mallarının Korunması üzerine fikrini beyan etmek için söz hakkı almış ve bazı hususları dile getirmiştir. Çiftçi mallarının ağıl, samanlık, ambar, su arkları, set ve bentler, tarla ve bahçe yolları ve hendekler olarak kabul edildiğini belirtmiş ve çiftçi mallarının içerisine bunların yanı sıra bağ, bahçe duvarları ve çitlerin de dâhil edilmesini istemiştir. Zonguldak ve Kastamonu arasında karşılaştığı olayı anlatarak gördüğü vaziyetin can sıkıcı olduğunu belirtmiş, çiftçi mallarının içerisine bahçe duvarı, çit ve bağların da dâhil edilmesini teklif etmiştir (TBMM. ZC. 18.06.1941:87).

27 Mart 1939 tarihinde 781 oy alarak Erzurum'dan mebus seçilen Nakiye Elgün, 3 Nisan 1939 tarihinde meclise katılmış ve VI. Dönem boyunca Dâhiliye Encümen Üyesi olarak görev yapmıştır. Bunun haricinde, asker ailelerine yapılacak yardım hakkındaki köy okullarını ve enstitülerini teşkilatlandırma kanun layihasını müzakere etmek için kurulan Bursa Vilayetince yollara sarf edilecek paranın istikrazı hakkındaki kanun layihasını müzakere edecek muvakkat encümenlerde aza olarak görev yapmıştır (Günay, 2007:269).

1939 senesi bütçesinin Heyet-i Umumiye'si, Erzincan felaket sahasındaki müşahedatına dair, Milli Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair ve son olarak Maliye Vekâleti Bütçesi münasebeti üzerine sözlerini beyan etmiştir (TBMM.ZC.,22.05.1939:150, 25.05.1942:282, 30.01.1942:173, 18.01.1941:161)

Bu dönemde kadın ve çocuk haklarının suistimal edilmesi ile ilgili olarak kadın milletvekilleri söz alıp konuşmuşlar ve diğer milletvekilleri ile münakaşaya girmişlerdir. Bu duruma Bursa Milletvekili Naci Tınaz ile Nakiye Elgün 'ün atışması örnek gösterilebilir. Bursa Milletvekili Naci Tınaz'ın "*kadınların israf ve tasarrufu*" konusu konuşulurken kadınları suçlayıcı bazı ifadeleri Nakiye Elgün'ü kızdırmış ve söz alarak Bursa Milletvekiline karşı: "*İstiklal Harbi'nde malının yüzde kırkını millete hediye eden Türk camiası içinde kadınlar da vardır, beraberdir. Küçük bir zümrenin kendi zevki için bunu kullanması ve israf etmesi bütün Türk kadınına mal edilemez. Bu yüzden ekonomik mücadeleden ayrı kalınacağı delili olamaz. Onlar da sizinle beraber yürüyecek, onlar da bu mücadeleyi yapacaktır. Onlarda Türk milletinin iktisadiyatına, Türk milletinin ailesinin, evinin intizamında, evinde azami iktisadi yapmakta sizinle beraber yürüyecek azami kuvvet ve kudretini sarf edecektir. Bunu böyle kabul etmenizi rica ederim*" (TBMM.ZC.,30.01.1942:173) şeklinde cevap vererek, Türk kadınının yanında durmuş ve bilhassa Türk kadınının, her türlü fedakarlığı yapmaya hazır olduğunu bildirmiştir.

26 Mart 1939 tarihinde 1525 oy alarak İstanbul'dan mebus olan Fakihe Öymen ise diğer milletvekilleri gibi meclis çalışmalarına 3 Nisan 1939 tarihinde başlamış ve VI. dönem boyunca Bütçe Encümeni Kâtipliği görevinde bulunmuştur. Aynı zamanda Hatay halkının askerlik işlerine ve Hatay Vilayeti 'nin kurulması

hakkındaki kanun layihasını görüşmek üzere oluşturulan geçici encümende kâtiplik görevinde bulunmuştur (Günay, 2007:360).

Meclisteki görüşmelerde ise Fakihe Öymen, VI. Dönemde Maliye Bakanlığı bütçesi münasebetiyle kadın ve çocuk hakları, eğitimi üzerine söz alarak, çocukların eğitimine destek vermek için kurulan cemiyetleri zikretmiş, konuşmasında; *“Cemiyet biliyorsunuz ki çok eskidir. 1928 senesinden beri devam etmektedir. Cemiyetin bugün yaptığı işler, dört lisesi vardır; bunun kız erkek olmak üzere ikisi burada, birisi Bursa’da, birisi de İzmir’dedir. Sekiz de yurdu vardır. Gerek mekteplerde ve gerek yurtlarda himaye ettiğimiz çocuklar pek çoktur. Bunların bir kısmı parasız, bir kısmı da yarı paralıdır. Bunlar için bu sene bütçesinde hemen hemen yüz bin liraya yakın bir masraf kabul edilmiştir. Cemiyetin sadece Hükümetten gördüğü yardımla yaşayan bir müessese olmadığını söylemek isterim. Bugün bütçesi aşağı yukarı yarım milyona yakındır. Fakat mühim bir kısmını mekteplerin geliri teşkil etmektedir. Bu gelir bir taraftan varidat, bir taraftan masraf kaydedilir. Buna mukabil yurtlar hiç bir zaman cemiyet için bir gelir membaı değildir. Çünkü yurtlarda okuyan talebelerin hemen ekserisi fakir çocuklardır ve cemiyet tarafından himaye gören çocuklardır. Bu sene cemiyet daha iyi bir karar aldı. Gerek yurtlara ve gerek müesseselere kabul edeceği talebeler için bazı esaslı kayıt ve şartlar tespit etmiştir. Bu kayıt ve şartları haiz olanlar, mekteplere ve yurtlara parasız veyahut yarı paralı olarak kabul edilecektir. Bundan maada cemiyet, nizamnamesinin emrettiği en mühim vazifelerden biri de, memlekette okuma istidadında olup da okuyamayan, okutulamayan çocukları himaye ederek yurtlara alıp okutmağa çalışmaktadır. Yani cemiyet nizamnamesinin en ehemmiyetli maddesi budur”* (TBMM.ZC.,25.05.1942:283) diyerek, söz konusu cemiyetin faaliyetlerinin yardıma muhtaç çocuklara karşı yapılan nizamnamedeki maddelere değinmiş, yurttan okuyamayan, okutulmayan çocukların himaye edilmesinin önemi üzerinde durmuştur.

Varlık Vergisi, savaş yıllarında elde edilen servet ve kazançlara, hatta bir ölçüde de müsadere görüntüsü altında, hükümet tarafından el konulmasına imkân tanıyan bir düzenleme şeklinde görülmüştür. Varlık Vergisi Kanunu’na kabul oyu verenler içerisinde kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenç, Belkıs Baykan, Fatma Memik, Nakiye Elgün, Fakihe Öymen, Benal Arıman, Şehime Yunus, Hacer

Dicle, Mihri Pektaş, Sabiha Gökçül, Mergube Gürleyük, Salise Abanozoğlu vardır (Binark, 2006:1543).

VI. Dönemin yeni kadın milletvekillerinden Hacer Dicle ise diğer tüm kadın milletvekilleri gibi kadın ve çocukların eğitimi üzerine durmuş ve hatta meclis kürsüsündeki ilk konuşmasını Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi ile ilgili yapmıştır. Milli Kültürün önemini vurgulayarak, bunun için fikir ve hareketin beraber yürütülmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda öğretmenlik mesleğinin kutsallığından ve bilhassa birinci sınıfı okutan öğretmenlerin öneminden söz etmiştir.

Muammer Develi ise, Milli Savunma Bakanlığı'nın 1938 yılı bütçesi, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü 1939 yılı bütçesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1938 mali yılı bütçesi ve Türkiye-Almanya arasında imzalanan kredi anlaşmasının kabulü hakkında kanunlarla ilgili söz alarak meclis çalışmalarına katılmıştır (TBMM.ZC., 14.04.1939:45, 08.05.1939:34).

TBMM'nin hem V. Dönemi'nde hem de VI. Dönemi'nde mebus seçilen Mergube Gürleyük, Milli Savunma Bakanlığı 1938 mali yılı bütçesi, 1938 yılı Genel Bütçe Kanunu, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü bütçesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1938 Mali Yılı Bütçesi, Türkiye-Almanya arasında imzalanan kredi anlaşmasının onayı konularında meclis çalışmalarına katılmıştır. 17 Nisan 1940'da kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, çalışmalarına katılmıştır. Köy enstitülerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 1942-1943 öğretim yılında Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne bir Yüksek Köy Enstitüsü eklenmiştir. Mergube Gürleyük, Köy Enstitüleri Kanunu'na (Binark, 2006:1394-1395), Varlık Vergisi Hakkındaki Kanuna kabul oyu vermiştir. Divanı Muhasebat Encümeni'nde görev almıştır (Binark, 2006:1544).

26 Mart 1939 tarihinde 1291 oyla İzmir'den milletvekili seçilen Benal Arıman, diğer tüm milletvekilleri gibi 3 Nisan 1939'da meclise katılmıştır. Dönem boyunca İktisat Encümeni Üyeliği yapmıştır. Gümrük Kanunu geçici encümeninde ve İktisat Encümeni'nde görev almıştır. Ayrıca Milli Savunma Bakanlığı'na 1938 yılı bütçesi nedeniyle kanun teklifinde bulunmuştur (Günay, 2007:376).

Meliha Ulaş, 27 Mart 1939 tarihinde 783 oyla Samsun Milletvekili seçilerek, 3 Nisan 1939'da meclisteki çalışmalarına başlamıştır. Aynı zamanda

Arzuhal Encümeni Kâtibi, Gümrük ve İnhisarlar Encümeni Üyesi olarak görev yapmıştır. Buna ek olarak 1939 yılı Tekel Umum Müdürlüğü'nün bütçe kanununa müteakiben fikirlerini beyan etmiştir. Kendisi Arzuhal Encümeni'nde olduğu için kendisine çok çocuklu annelere yardım edilmesiyle alakalı birçok istek geldiğini belirtmiş ve bu konuyu meclise kadar getirmiştir. Ayrıca memleketteki sıtma hastalığından insanların kırıldığını ve bilhassa çocukların etkilendiğini bildirerek hastanelerde yeterli bakımın olmadığını tedavi için çok sıra beklenmesi gerektiğini ifade ederek bu duruma acil çözüm bulunmasını istemiştir (TBMM.ZC.,24.05.1939:225-226).

Mihri Pektaş, 26 Mart 1939'da 939 oyla Malatya Milletvekili seçilerek, 3 Nisan 1939'da meclis çalışmalarına katılmıştır. VI. Dönem içerisinde Kütüphane, Divan-ı Muhasebat encümenlerine üye seçilmiştir. Mihri Pektaş, 1939 yılı Tekel Umum Müdürlüğü'nün bütçe kanunu nedeniyle söz alarak meclis çalışmalarına katılmıştır (Günay, 2007:521).

Belkıs Baykan; Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi, 1940 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi, Şehime Yunus; 1939 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde çalışmalara katılmıştır. Aynı zamanda Hacer Dicle 1939 yılı Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Memurları Kanunu ve ilkokul öğretmenlerinin kadroları, ödül ve cezalandırılmalarına dair kanunlar, Salise Abanozoğlu ise 1940 yılı Tarım Bakanlığı bütçesiyle ilgili söz alarak meclis çalışmalarına katılmışlardır (TBMM.ZC.,24.05.1939:225, 264, 248).

VI. Dönem kadın milletvekilleri ve meclis içi çalışmaları genel hatlarıyla değerlendirilecek olursa; kadınların erkek vekillere oranının V. Döneme göre azaldığını söylemek mümkündür. Ancak VI. Dönemde kadın milletvekillerinin gerek çeşitli encümenlerde yer alması gerek sosyal faaliyetlerde bulunarak sivil halka dâhil olarak onların özellikle de kadın ve çocukların haklarını gözetmeleri gerekse mecliste kadın, çocuk, çiftçi, memur demeden tüm sorunları kürsüde tartışmaları Türk kadınının mecliste dahi çok özverili olarak çalıştığının göstergesidir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus da V. Dönem kadın milletvekillerinde de söz konusu olduğu gibi VI. Dönem kadın milletvekillerinin de genellikle eğitimci kadınlardan oluşmuş olmasıdır. Binaenaleyh kadın parlamenterler, genellikle memleketteki yardıma muhtaç, hasta ya da bakımsız kadın ve aynı şekilde eğitimsiz, bakımsız, yardıma muhtaç çocukların meclisteki

savunucularıdır, ifadesini kullanmanın pek sakıncası yoktur. Ancak kadınlar bununla da yetinmemiş, sınırlı sayıda da olsa memleketin iç ve dış sorunlarıyla birebir ilgilenmişler ve kürsü de söz alarak düşüncelerini özgür bir şekilde beyan etmişlerdir.

Tablo 3.6. *Komisyonunda Aldıkları Görevlere Göre VI. Dönem Kadın Milletvekilleri (TBMM'de Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Milletvekilleri Albümü ve Kadın Milletvekillerinin Tercüme-i Hal Kâğıtları)*

MİLLETVEKİLİNİN ADI-SOYADI	GÖREV ALDIĞI ENCÜMENİN ADI
Mebrure GÖNENÇ	Nafia Encümeni
Belkıs Rauf BAYKAN	Maarif Encümeni
Türkan Örs BAŞTUĞ	Maarif Encümeni
Fatma MEMİK	Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni
Nakiye ELGÜN	Dâhiliye Encümeni
Salise ABANOZOĞLU	Dâhiliye Encümeni
Muammer DEVELİ	Arzuhal Encümeni
Mergube GÜRLEYÜK	Divanı Muhasebat Encümeni
Şemsa İŞCEN	İktisat Encümeni
Sabiha GÖKÇÜL ERBAY	Gümrük ve İnhisarlar Encümeni
Meliha ULAŞ	Gümrük ve İnhisarlar Encümeni
Mihri İffet PEKTAŞ	Divanı Muhasebat Encümeni
Hacer DİCLE	Divanı Muhasebat Encümeni
Şehime YUNUS	Maarif Encümeni
Benal Nevzad İŞTAR ARIMAN	Maarif Encümeni
Fakihe ÖYMEN	Bütçe Encümeni

3.2.6.VI. Dönem Kadın Milletvekillerinin Bildikleri Yabancı Diller

VI. Dönemin kadın milletvekillerinden 13 tanesi en az bir yabancı dil bilmektedir. Öyle ki, bu milletvekillerinden 5 tanesi iki yabancı dil, 1 tanesi de 3 yabancı dil bilmektedir. Hacer Dicle dışında bu dönemin dil bilen kadın milletvekillerinin ortak yabancı dili Fransızcadır, yalnızca Hacer Dicle'nin yabancı dili diğerlerinden farklı olarak Almandır.

Hem V. Dönem hem de VI. Dönem seçilen kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenç; İngilizce ve Fransızca, Türkan Örs Baştuğ; Fransızca, Fatma Memik; Fransızca, Fakihe Öymen; Fransızca, Benal Nevzad İftar Arıman; Fransızca, Farsça ve Rumca, Mihri İffet Pektaş; Fransızca ve İngilizce, Meliha Ulaş; İngilizce ve Fransızca bilmektedirler (TKÖ No:868, bsz., 883, 889, 913, 915, 943, 959).

VI. dönem seçilen Belkıs Baykan, Şemsa İşcen, Salise Abanozoğlu ve Şehime Yunus Fransızca, Hacer Dicle; Almanca, Muammer Develi; Almanca ve Fransızca bilmektedir (TKÖ No: 1019, 1071, 1075, 1112, 1122, 1125).

3.3.VII. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ

1943 Genel Seçimleri, VII. dönem TBMM'yi oluşturmak üzere, CHP Parti Divanının verdiği teklif, 12 Ocak 1943 tarihli CHP meclis grubunda kabul edilmiş ve seçimlerinin yenilenmesine karar verilerek oluşturulmuştur. Akabinde; TBMM Genel Kurulu'nda seçimin yenilenmesine dair karar verilmiş ve söz konusu kanun 301 oy ile kabul edilmiştir. 1943 seçimleri iki dereceli seçim sisteminin uygulandığı son seçim olmuş TBMM'nin 1943'ten başlayarak 1946'ya kadar sürecek olan VII. dönemi başlamıştır.

VII. Dönem'de toplam 435 milletvekilinden 16'sı kadın parlamenterlerden oluşmaktadır. Toplam milletvekili sayısına, kadın milletvekillerinin oranı bu dönemde de düşüşe uğramış ve kadın milletvekilleri yaklaşık %3.7'lik oranı temsil etmişlerdir.

VII. Dönem'de seçilen milletvekillerinden Mebrure Gönenç, V.-VI. dönemlerde, Belkıs Baykan VI. Dönem'de, Fatma Memik V.-VI. dönemlerde, Nakiye Elgün V.-VI. dönemlerde, Fakihe Öymen V.-VI. dönemlerde, Benal Arıman V.-VI. dönemlerde, Şehime Yunus VI. dönemde, Mihri Pektaş V.-VI. dönemlerde, Sabiha Gökçül Erbay V.-VI. dönemlerde, Şemsa İşcen VI. dönemde, Muammer Develi VI. dönemde, Salise Abanozoğlu VI. dönemde de milletvekili seçilmiştir. Bahsi geçen kadın milletvekilleri VII. dönemde tekrar milletvekili olarak mecliste yerlerini almışlardır. Bu kadınların eğitim düzeyi, meslekleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu milletvekillerinin sadece meclis içi çalışmalarına yer verilecektir.

VII. Dönem’de ilk kez meclise girmeye hak kazanan kadın milletvekilleri ise şöyledir: Emine Mebrure Aksoley, Hasene Ilgaz, Tezer Taşkiran, Saada Emin Kaatçılar.

Cumhuriyet döneminden 1945 yılına kadar yapılan seçimlerin en önemli özelliği tüm seçimlere tek partinin girmiş olmasıdır. Binaenaleyh V.,VI. ve VII. Dönem kadın milletvekillerinin hepsi dönemin tek partisi olan CHP’den meclise giriş yapmıştır.

Tablo 3.7. VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçim Bölgeleri ve Partileri (TBMM’de Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Milletvekilleri Albümü ve Kadın Milletvekillerinin Tercüme-i Hal Kâğıtları)

ADI-SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	PARTİSİ
Mebrure GÖNENÇ	Afyonkarahisar	CHP
Belkıs BAYKAN	Ankara	CHP
Emine Mebrure AKSOLEY	Ankara	CHP
Salise ABANOZOĞLU	Trabzon	CHP
Muammer DEVELİ	Tokat	CHP
Şemsa İŞCEN	Seyhan	CHP
Sabiha GÖKÇÜL (ERBAY)	Samsun	CHP
Saada Emin KAATÇILAR	Manisa	CHP
Mihri PEKTAŞ	Malatya	CHP
Tezer TAŞKIRAN	Kastamonu	CHP
Şehime YUNUS	İzmir	CHP
Benal ARIMAN	İzmir	CHP
Fakihe ÖYMEN	İstanbul	CHP
Hasene ILGAZ	Hatay	CHP
Nakiye ELGÜN	Erzurum	CHP
Fatma MEMİK	Edirne	CHP

3.3.1.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri

Milletvekili seçilmeden önce VII. Dönem kadın milletvekillerinin meslekleri şöyledir: Mebrure Gönenç; öğretmen ve Mersin Belediyesi Meclis Üyesi, Belkıs Rauf Baykan; öğretmen, Mebrure Aksoley; CHP Çankaya Ocak Başkanı, Fatma Memik; doktor, Nakiye Elgün; öğretmen ve İstanbul Umumi Meclisi Üyesi, Hasene Ilgaz (TKÖ No:1125); öğretmen, Fakihe Öymen; okul müdürü ve öğretmen, Benal Arıman yazar, Belediye ve C.H.P. Vilayet İdare Heyeti Üyesi, Şehime Yunus; öğretmen, İzmir İl Yönetim Kurulu Üyesi ve İzmir Halkevi Başkanı, Tezer Taşkiran (TKÖ No:1242); okul müdürü ve öğretmen, Mihri Pektaş; öğretmen, Saada Emin Kaatçılar (TKÖ No:1293); doktor, İzmir Vilayeti Umumi Meclis Üyesi ve Kızılay İzmir Merkezi İdare Heyeti Kâtibi, Sabiha Gökçül öğretmen, Şemsa İşcen; öğretmen, Seyhan Vilayet Umumi Meclis Üyesi, Muammer Develi; öğretmen, Tokat Türk Hava Kurumu Kadınlar Kolu Başkanı, Salise Abanozoğlu öğretmendir.

VII. dönemde milletvekili seçilerek meclise giren milletvekillerinin çoğunluğu önceki iki dönemde olduğu gibi (V ve VI.) öğretmen meslek grubuna dâhildir ki mecliste diğer dönemlerde olduğu gibi toplam 12 öğretmen parlamenter vardır. Kısaca bu dönemde de öğretmen olan kadınlar mecliste temsil etme bayrağını elinde bulundurmaktadırlar. Ancak diğer meslek gruplarına mensup olan kadınların varlığı da söz konusudur. Öyle ki iki doktor, bir yazar, bir de CHP Çankaya Ocak Reisi vardır.

VII. dönemde ilk kez mebus olarak seçilen Emine Mebrure Aksoley, Tezer Taşkiran, Hasene Ilgaz ve Saada Emin Kaatçılar'ın son derece eğitimli olduklarını ve öğretmenlikten müdürlüğe, Halkevi Başkanlığından Ocak Reisiğine kadar ileri düzey mesleklerde görev aldıklarını söylemek mümkündür.

Emine Mebrure Aksoley; 1938'de Ankara Halkevi Köycülük İş Kolu'na girmiş, 1939'da Erzincan felaketzedelerine yardım komitesi ile işbirliği yapmıştır. 1940–1941 yıllarında Yardım Sevenler Cemiyeti'nin Umumi Kâtipliği 'ni yapmıştır. VII. Dönem milletvekili seçildiği 1943 yılında bu cemiyetin umumi müfettişliğini yapmıştır. CHP'nin Çankaya Ocağı'nın üyesi ve ocağın başkanıdır (TKÖ No:1178).

VII. ve VIII. Dönem Ankara Milletvekilliği yapmıştır. Kurucu Meclis'te CHP Temsilcisi olarak yer almıştır. Cumhuriyet Senatosu'nun 7 Haziran 1964'te yapılan üçte bir yenileme seçiminde CHP adayı olarak İstanbul Üyeliğine seçilmiştir. Senato'da Millî Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonlarında Üye olarak çalışmıştır (Çoker, 1998:585-586).

Hasene Ilgaz; Çapa Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapmıştır. Hitabet yeteneğini geliştirmiş ve mebus seçilene kadar başöğretmenlik yapmıştır (Ergün,1998:114-115).

Tezer Taşkiran da meclisin çoğunluğunu oluşturan diğer kadın vekiller gibi bir öğretmendir. Daha sonra 1936'da Ankara'ya gelerek Ortaöğretim Şube Müdürlüğü'nde, ardından Erkek Lisesi'nde felsefe öğretmenliğinde ve Kız Lisesi Müdürlüğü'nde çalışmıştır (TKÖ No:1242). 28 Şubat 1943 tarihinde TBMM'ye VII. dönem Kastamonu Vekili olarak girmiştir (Öztürk, 1998:613).

Saada Emin Kaatçılar ise milletvekili seçilmeden önce hekimlik yapmış ve seçimden önce İzmir Vilayeti Umumi Meclis Üyeliği ve Kızılay İzmir Merkezi İdare Heyeti Kâtibi görevlerinde bulunmuştur (TKÖ No:1263).

3.3.2.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitimleri

VII. Dönem kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenç; Amerikan Koleji'nden, Belkıs Baykan; İstanbul Darülfünun 'undan, Fatma Memik Tıp Fakültesinden, Nakiye Elgün; Öğretmen Okulundan, Fakihe Öymen; İstanbul Darülfünunu Coğrafya Şubesinden, Benal Arıman; Sorbon Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden, Şehime Yunus; İstanbul Darülfünunundan, Mihri Pektaş; Amerikan Kız Kolejinden, Sabiha Gökçül Erbay; Yüksek Öğretmen Okulu'ndan, Şemsa İşcen; Fen Fakültesi Tabiiye Şubesinden, Muammer Develi; Fen Fakültesi ve Tıp Fakültesi Dişçi Okulundan, Salise Abanozğlu, Öğretmen Okulundan mezun olmuştur (TKÖ No:868, 1019, 899, 905, 913, 915, 1071, 943, 943, 883, 1112, 1122, 1125).

VII. Dönemde ise ilk defa meclise girerek, temsil hakkı elde eden kadın parlamenterler ise; Emine Mebrure Aksoley (Ankara), Hasene Ilgaz (Hatay), Tezer Taşkiran (Kastamonu) ve Saada Kaatçılar (Manisa)'dır.

Emine Mebrure Aksoley; 1902 yılı Selanik doğumludur. Lise öğrenimine İzmir'de başlamış ve İstanbul Çamlıca Lisesi'nde tamamlamıştır (Çoker, 1998:585-

586). 1935 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ne başlamış, 1938'de mezun olmuştur. 1938'de Ankara Halkevi Köycülük İş Kolu'na girmiş, 1939'da Erzincan felaketzedelerine yardım komitesi ile işbirliği yapmıştır. 1940–1941 yıllarında Yardım Sevenler Cemiyeti'nin Umumi Kâtipliği'ni yapmıştır. VII. Dönem milletvekili seçildiği 1943 yılında bu cemiyetin umumi müfettişliğini yapmıştır. CHP'nin Çankaya Ocağı'nın üyesi ve ocağın başkanıdır. Milletvekili seçildiğinde ise Kavaklıdere Halk Dağıtım Birliği'nin başkan vekilliğini yapmaktadır (TKÖ No:1178).

Hasene Ilgaz; 1902 yılı İstanbul doğumludur. Rüştüye ve Numune okullarından sonra İstanbul Kız Öğretmen Okulu'nu bitirmiştir. Çapa Öğretmen Okulu'nda görevliyken, üniversitedeki “Devrim Tarihi” derslerini de takip etmiştir (TKÖ No:1225). Öğretmenlik, Halkevi Başkanlığı, Türk Kadınlar Birliği, Kadınlar Konseyi, Çocuk Dostları gibi 26 sosyal amaçlı derneğe başkanlık etmiş ve bu derneklerin daimi üyesi olmuştur. Atatürk'e 100. Yıl Armağanı, Kıbrıs Notları, Unutulmayan Yıllar dâhil 15 kitaba imzasını atmış, gazete ve dergilerde makaleler, röportajlar yazmıştır (Ergun, 1997:114-115). Fukaraperver, Çocuk Esirgeme, İlkokullar Yoksul Çocuklar, CHP İş Bulma, Kurtarma Yurdu, Türk Dil Kurumu Kurucu Üyeliği ve Başkanlıklarında görev almıştır. Fatih ilçesi Hava Kurumu Başkanlığı görevinde bulunmuştur (TKÖ No:1225).

Tezer Taşkiran; 1903 yılı Bakü doğumludur. İstanbul Bezmialem Lisesi'nden mezun olduktan sonra 1924 yılında İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesinde eğitimini tamamlamıştır. Ankara ve İstanbul'da felsefe öğretmenliği yapmış, Çapa Kız Öğretmen Okulu'nun ilk kadın müdürü olmuştur (TKÖ No:1242).

Saada Emin Kaatçılar; 1898 yılı İzmir doğumludur. Tıp Eğitimi almıştır ve Dâhiliye mezunudur (TKÖ No:1242).

3.3.3.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildikleri İl ve Bölgeler

VII. Dönemde kadın milletvekili çıkarılan İl ve Bölgeler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere VII. Dönemin 16 tane kadın milletvekillerinden İç Anadolu Bölgesinden 3, Karadeniz Bölgesinden 5, Marmara Ege, Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinden ikişer kadın milletvekili mecliste temsil edilmiştir. İlk dönem kadın milletvekillerine nazaran yani V. Dönem (1935-

1939)'de çoğunluk İç Anadolu Bölgesindeyken, VI. Dönemde (1939-1943) Karadeniz Bölgesinden kadın temsilci sayısı artmıştı. VII. Dönemde de Karadeniz Bölgesi'nden çıkarılan kadın temsilci sayısı aynı kalmıştır. Yalnızca Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden kadın milletvekili mecliste temsil edilememiştir.

Tablo 3.8..Seçildikleri İl ve Bölgelere Göre VII. Dönem Kadın Milletvekilleri (TBMM'de Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Milletvekilleri Albümü ve Kadın Milletvekillerinin Tercüme-i Hal Kâğıtları)

ADI-SOYADI	İLİ	BÖLGESİ
Mebrure GÖNENÇ	Afyonkarahisar	İç Anadolu Bölgesi
Emine Mebrure AKSOLEY	Ankara	İç Anadolu Bölgesi
Belkıs BAYKAN	Ankara	İç Anadolu Bölgesi
Fatma MEMİK	Edirne	Marmara Bölgesi
Nakiye ELGÜN	Erzurum	Doğu Anadolu Bölgesi
Hasene ILGAZ	Hatay	Akdeniz Bölgesi
Fakihe ÖYMEN	İstanbul	Marmara Bölgesi
Benal Nevzad ARIMAN	İzmir	Ege Bölgesi
Şehime YUNUS	Kastamonu	Karadeniz Bölgesi
Tezer TAŞKIRAN	Kastamonu	Karadeniz Bölgesi
Mihri PEKTAŞ	Malatya	Doğu Anadolu Bölgesi
Saada Emin KAATÇILAR	Manisa	Ege Bölgesi
Sabiha GÖKÇÜL ERBAY	Samsun	Karadeniz Bölgesi
Şemsa İŞCEN	Seyhan	Akdeniz Bölgesi
Muammer DEVELİ	Tokat	Karadeniz Bölgesi
Salise ABANOZOGLU	Trabzon	Karadeniz Bölgesi

3.3.4.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mahalli Yönetimlerde ve Sivil Toplum Örgütlerindeki Faaliyetleri

Türk kadınına yerel yönetimlere katılma hakkı 1930 tarihinde verilmiştir. Bu hakkı elde eden Türk kadınlarından bazıları TBMM'nin hem V.(1935-1939)

hem de VI.(1939-1943) döneminde milletvekilliği yapmadan önce yerel yönetim de olsa halkın temsilcisi olmanın ne demek olduğunu biliyordu. Örneğin; V.,VI. ve VII. dönem Afyonkarahisar'dan milletvekili seçilen Mebrure Gönenç (TKÖ NO:868); Adana ve Mersin'in Belediye meclis üyeliği yaptığı, aynı şekilde VII. Dönem Erzurum'dan milletvekili seçilen Nakiye Elgün 'ün (TKÖ NO:905) ise İstanbul Meclisi Umumi Üyeliği ve Encümen Üyeliği yaptığı V. ve VI. Dönem milletvekilleri başlığı altında bahsedilmiştir.

Mihri İffet Pektaş Kadıköy Fıkaraperver Cemiyeti, Hilâli Ahmer ve Himaye-i Eftâl gibi yardım kuruluşlarında görev aldığı, Nakiye Elgün 'ün, İstanbul Vilayeti Umumi Meclis üyeliği, Türk Ocağı, Halkevi, Kızılay ve Türk Hava Kurumu Yönetim Kurulu üyelikleri ve başkanlıkları, Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Yönetim Kurulu üyeliği ve Topkapı Fakirlere Yardım Kurumu Başkanlığı görevlerini yürüttükleri daha önceki başlıkta belirtilmiştir. Yine aynı şekilde VI. Dönem'de de meclise giren Benal Nevzat (İştar) Arıman da Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kurumlarda görev aldığı diğer V. ve VI. Dönem başlıkları altında bahsedilmiştir.

Bu başlık altında ise; 1943 seçimleriyle ilk defa çeşitli il ve bölgelerden mecliste temsil hakkı kazanan ve TBMM'nin VII. Döneminde mecliste bulunan 4 kadın parlamenterin mahalli idarelerdeki ve sivil toplum örgütlerindeki faaliyetlerine değinilecektir.

VII. Dönem kadın milletvekillerinden olan Emine Mebrure Aksoley (Ankara), 1938'de Ankara Halkevi Köycülük İş Koluna girmiş ve 1939'da Erzincan felaketedelerine yardım komitesi ile çalışmıştır. 1940–1941 yıllarında Yardım Sevenler Cemiyeti'nin Umumi Kâtipliği'ni yapmıştır. Mebrure Aksoley aynı zamanda CHP'nin Çankaya Ocağı'nın başkanlığını da yapmıştır (TKÖ NO:1178).

Hatay'dan milletvekili seçilen Hasene Ilgaz ise Şehremini Halkevinde çalışmış ve Türk Kadınlar Birliği, Çocuk Dostları gibi onlarca derneğe başkanlık yapmıştır (Ergun, 1997:114-115). Öte yandan 1946'da Çorum Milletvekili seçildiğinde cezaevlerini dolaşarak, toplam 33 cezaevindeki incelemeleri sonucunda buralardaki verem hastalarını tespit ettirmiş ve Bolu'ya aktarılmasını sağlamıştır. 1948'de Kıbrıs'tan Prof. Derviş Menizade'den aldığı bir davet üzerine

Kıbrıs'a gitmiş ve orada 15 gün kalarak, oranın durumunu İsmet İnönü'ye rapor etmiştir. Böylece Kıbrıs'ın, TBMM'de konuşulmasını sağlamıştır. Oradan 110 öğretmeni Türkiye'ye çağırarak, tüm ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamıştır. Kıbrıs'la ilgili iki kitap yazmış, Kıbrıslılar hizmetlerinden dolayı sokaklarından birine onun ismini vermişlerdir. Edirnekapı Şehitliği'nin düzenlenmesini sağlamış, kurucuları arasında yer alarak Türkiye şehitlikleri İmar Vakfı'nda çalışmalarını sürdürmüştür. 1956'da meydana gelen Gönen depreminde okulsuz kalan çocukların, 3 ay süreyle evlerde misafir edilerek eğitim-öğretimlerini tamamlamalarını sağlamıştır (Ergun, 1997:116).

Fukaraperver, Çocuk Esirgeme, İlkokullara Yoksul Çocuklar, CHP İş Bulma, Kurtarma Yurdu, Türk Dil Kurumu Kurucu Üyeliği ve Başkanlıklarında görev almıştır. Fatih ilçesi Hava Kurumu Başkanlığı görevinde bulunmuştur (TKÖ No:1225).

Kastamonu'dan milletvekili seçilen Tezer Taşkiran ise; Yardımseverler Derneği'nin kurucusu, Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin etkin bir üyesi olmuştur. Türk kadınının okur-yazar olmasında büyük katkısı vardır. Uluslararası konferanslarda Türkiye'yi temsil etmiştir. 1957 yılında Moskova'da toplanan Kadın Hakları Semineri'ne katıldığı sırada rahatsızlandığı halde sonuna kadar görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Manisa'dan milletvekili seçilen Saada Emin Kaatçılar; seçimlerden önce İzmir Vilayeti Umumi Meclis Üyeliği ve Kızılay İzmir Merkezi İdare Heyeti Kâtibi görevlerinde bulunmuştur (Ergun, 1997:25-26).

3.3.5.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meclis İçi Faaliyetleri

VII. Dönem Ankara kadın milletvekillerinden Belkis Baykan (TKÖ No:1019); 1946 yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi ve Kaçakçılığın önlenmesi ve takibi ile ilgili kanunda değişiklik yapılmasına dair konuşma yapmıştır. Ankara'nın Okulları ve öğrenci durumu hakkındaki maruzatını dile getirip, Milli Eğitim Bütçesini hazırlayan komisyonun bu durumları da göz önüne alması gerektiğini belirtmiştir (TBMM. TD. 21.12.1945: 292-293).

Eğitim Komisyonu'nda görev alan İzmir milletvekili Şehime Yunus (TKÖ No:1071), sürekli değişikliğe tabi tutulan eğitim programlarının milli servete zarar verdiğinden bahsetmiş ve kız çocuklarının günün birinde annelik görevini iyi

yapabilmeleri için mutlaka iyi eğitim almaları gerektiğine değinmiştir (Kaplan, 1998: 210).

Ankara milletvekili Emine Mebrure Aksoley (TKÖ No:1178), 1945 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi ve 1945 yılı yedi aylık Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi hakkında fikrini beyan etmiştir. Bu beyanda: *“Arkadaşlar; yıllardan beri Sosyal Yardım konusunda çalışan bir arkadaşınızım. Yoksul vatandaşın durumu ile yakından ilgiliyim. Bu vatandaşın harpten önce hayat zorluğu bakımından çekmiş olduğu ıstırabın ölçüsünü % 5 -10 farz edersek bugün yüzde yüz artmıştır. Buna hiç şüphesiz ki, hayat şartlarının zorluğu ve genel olarak fiyatların yükselişi amil olmuştur. Vücudu-besleyen gıdaları tam alamamak yüzünden maalesef veremlilerin adedi çoğalmıştır. Bundan bir ay önce Yardım Sevenler Derneğini bir hastasını Heybeliada Sanatoryumuna yerleştirmek için yazmış olduğu mektubuna almış olduğumuz cevap şudur; sırada bekleyen 380 hasta vardır, sizin hastanıza ancak 8 - 10 ay sonra sıra gelebilir. Arkadaşlar; gönül arzu ederdi ki, bu bütçeye o bölümde dispanserlere ayrılmış olan 35 000 liranın yanında yeni bir sanatoryumun tesisine ait bir hüküm de bulunsun. Temennim şudur: Yeni bir dispanserin biran evvel yapılacağı için eskisi tamir edilmemektedir, hiç olmazsa bu dispanserin biran evvel temellerinin atılmasıdır”* (TBMM. TD.26.05.1945:415) açıklamasında bulunarak uzun yıllar sosyal yardım üzerinde çalıştığını, genel fiyatların yükselişinin yoksul halkı ne kadar zorladığını ifade ederek, yeteri kadar beslenemeyen yurttaşların vereme yakalandığını belirtmiştir. Akabinde hastanelerde muayene olabilmek için haddinden fazla süre beklenmesinden bahsederek bir an evvel yeni dispanserlerin yapılmasını lüzumlu gördüğünü, eski dispanserlerin ise tadil edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kastamonu Milletvekili Tezer Taşkiran (TKÖ No:1242), Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun, Adalet Bakanlığı 1944 mali yılı bütçesi, İş kazalarıyla meslek hastalıkları ve analık sigortaları hakkındaki kanunu, 1946 Yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi ve Üniversiteler Kanunu münasebetiyle çeşitli konuşmaları mevcuttur. Milli Eğitim Komisyonu'nda çalışmıştır. Muhtaç çocuklar konusundaki kanun teklifinin geri verilmesine dair önergesi; Çiftçiyi Topraklandırma, Korumaya Muhtaç Çocuklar ve Emekli Sandığı kanunlarında değişiklik yapılması, Karşlı Hasan Aydın ve Erzurumlu Kara Fatma'ya vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması konularında toplam 6 kanun teklifi; genel kurulda değişik 17 konuda 28

konuşması vardır. UNESCO Milli Komitesi Üyesi olarak değişik ülkelerde yapılan toplantılara katılıp, yararlı etkinlikler göstermiştir (Öztürk, 1998:613).

Tezer Taşkiran Adalet Bakanlığı Bütçesinin değerlendirilmesi hususunda söz almış Adliye Vekil'inden suçlu çocuklar hakkında bazı temennilerde bulunmuştur. Çeşitli istatistiklere göre çocuk suçlu sayısının arttığını, 8-15 yaş ortalamasındaki çocuklara yapılan muameleyi ve kız çocuklarına da, erkek çocukların ıslahevi gibi bir ıslahevi yapılmasını istemiş ve şöyle devam etmiştir: “... Benim bu konuda muhterem vekilimden temennim şudur: Bu ıslahevi yalnız erkek çocuklara ait olup memleketimizde aynı yaşta bulunan suçlu kız çocukları için böyle bir müessese yoktur, kendilerinden rica ediyorum. Aynı yaştaki kız çocukları için de bu şekilde müesseseler düşünsünler, çünkü bugün memleketimizde aynı yaşta bulunan kız çocuklarının vaziyeti hakikaten üzerinde durulacak bir durumdadır...” (TBMM. TD., 24.05.1944:245).

Tezer Taşkiran, bunun yanı sıra Adalet Vekilinden, suçlu çocuklar için ayrı birer mahkeme yapılmasını da talep etmiş, küçük çocukların tıpkı büyükler gibi aynı zihniyet ve aynı metotlarla cezalandırılmasını doğru bulmadığını bunun derhal düzeltilmesini istemiştir (TBMM. TD., 24.05.1944:245).

İş kazalarıyla meslek hastalıkları ve analık sigortası kanunu üzerine de bir konuşma yapan Kastamonu milletvekili Tezer Taşkiran, bu kanunun 30.maddesinde “29.maddede yazılı günlük ödeneğin kesilmesinden başlayarak 6 hafta süresince bu ödeneğin yarısına eşit bir emzirme ödeneğine hak kazanır.” Maddesinin tam yerinde olduğunu, bu maddenin çalışan kadını, zor durumda kalmadan çocuğunu emzirmeye teşvik ettiğini, çocuğun sıhhati açısından çok önemli olduğunu vurgulamıştır (TBMM. TD., 20.06.1945:229).

1946 yılı Milli Eğitim Bütçesi üzerine de konuşma yapan ve bazı isteklerde bulunan Tezer Taşkiran, Maarif Vekilinden ortaöğretim düzeyindeki okulların bir takım düzenlemeye ihtiyacı olduğunu, sınıflarda öğrenci sayısının ortalama 50 olduğunu belirterek yeni okullar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda yıllık müfredata da değinerek, öğretilenler içerisinde zaruri olanlarla faydalı olanları ayırmak gerektiğini, şimdilik yalnızca zaruri olanların verilmesini böylece öğretmenlere daha çok tatbikat ve müzakere için zaman bırakılmasını böylece verimin artacağını belirtmiştir (TBMM. TD. 24.12.1945:325). Erzurum milletvekili

olan Nakiye Elgün (TKÖ No:905); Köy ebeleri ve köy sağlık memurları teşkilat ve memurini hakkındaki kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanununa dair, Milli Eğitim Bakanlığı 1944 mali yılı bütçesine dair, bütçeden aylık ve ödenek alanlara birer aylık yardım yapılması hakkındaki kanuna dair, ABD Başkanı Roosevelt'in ölümü üzerine duyulan teessürün Amerika Birleşik Devletleri Kongresine bildirilmesine dair ve 1945 yılı yedi aylık Ticaret Bakanlığı Bütçesine dair konuşmalar yapmıştır. Buna ek olarak San Francisco'da 26 Haziran 1945 tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün onanması hakkındaki kanuna dair ve 1946 yılı Bütçe kanununa bağlı 'A' işaretli cetvelde değişiklik yapılmasına dair olan kanuna dair de konuşmaları mevcuttur (TBMM. TD., 29.05.1945:474, 08.05.1946:34, 09.04.1945:27-28, 07.07.1943:49-57, 25.05.1944:264-269, 15.08.1945:160, 18.07.1944:113). Kadın Hakları hakkında da çeşitli konuşmalar yapan Nakiye Elgün, Cumhuriyet Kanunlarının kadınlara haklar tanıdığını ve kadınların bunları hak ettiğini, verilen haklardan kadın ve erkeğin eşit olarak yararlanması gerektiğini de savunmuştur. Akabinde Salise Abanozoğlu, kadın haklarına müteakiben; köy kadınlarının sırtında yük taşımalarının hem sağlık açısından zararlı olduğunu, hem de çirkin bir görünüme sebep olduğunu ve bu yüzden ağır yüklerle kasaba ve şehirlere inmelerinin yasaklanması gerektiğini savunmuştur (Kaplan, 1998:217). Erzurum milletvekili Nakiye Elgün ABD Başkanı Roosevelt'in ölümü üzerine ise kürsüde; “...*Şimdi tasvip ve tasdikimize arz olunan ve San Francisco'da 51 milletlin murahhaslarınının iştirakiyle vücuda gelen bu Anayasanın temelini atan, benim parti umdelerimin esaslarının ve benim büyük şeflerimin duygu ve direktiflerimi zaman zaman onun da ağzından işterek kendisini çok sevdiğim ve kaybına da o nispette yandığım eski Amerikan aşkını büyük insan Roosevelt'in aziz hatırasını yüksek huzurunuzda saygı ile anarak insanlık vazifemi yerine getirdiğime kani bulunuyorum....*” (TBMM. TD., 18.05.1945:160) şeklinde konuşma yaparak, duygularını ifade etmiştir.

1946 yılında devlet borçlarının ödenmesi ve kredi sağlanması konuları mecliste gündeme geldiğinde, Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasında yapılan sözleşme sonunda yapılacak ödeme ile ilgili görüşmelerin yapıldığı toplantıda Nakiye Elgün söz almıştır. Amerika ile Türkiye'nin yan yana çalışacaklarına olan inancını, Türkiye'nin barışa olan katkısının ABD tarafından

olumlu karşılandığını ifade etmiştir (Kaplan, 1998:222). Hatay Milletvekili Hasene Ilgaz ise; Milli Eğitim Bakanlığı 1944 mali yılı bütçesi, 1946 yılı Adalet Bakanlığı bütçesi, İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun, Birleşmiş Milletler Yardım ve Kalkındırma İdaresine katılınması ve yardımda bulunulması hakkındaki kanuna dair meclis kürsüsünde konuşmalar yapmıştır. Ek olarak; Üniversiteler Kanunu münasebeti ve Emlak Kredi Bankası hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili de konuşmalar yapmıştır.

Hasene Ilgaz; İş ve İşçi Bulma Kurumu Kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarısı görüşülürken maruzatını bildirmiş (TBMM. TD. 14.01.1946:32) ve

“Muhtelif zamanlarda; meraklılar tarafından gezilen; ranzalarda yatacağı, banyolarında yıkanacağı, yemekleri, sıcak yerde yatmaları mümkün olan işçiler olduğu halde bu müesseseyi istediğimiz şekilde tam yürütemedik. Sebeplerini araştırdık. Neden ve niçin? Bunu şunda bulduk. İşveren müesseselerin bu işi sıkı tutmadıkları; hariçten işçi aldıkları, bizim müessesemize lüzumu kadar alâka göstererek bağlanmadıkları... Öyle ise ne yapmak lâzım, işi çok sıkı tutmak lâzım yurdun bazı yerlerinde küme halinde işçiler var. Bunlar falanca yerdeki maden ocaklarına, falan yerdeki incir ve üzüm müesseselerindeki tarlada çalışmak için küme halinde giden işçiler vardır. Acaba, bunları Çalışma Bakanlığı ne suretle temin edecek? Arkadaşım burada biraz evvel izah ettiği gibi asıl üzerinde durulacak şey budur, yurt gezilerinde görüyoruz bunları hiç etüt yapmış değiliz... Şimdi benim Çalışma Bakanından birinci ricam şudur: Memleket içinde küme halinde seyahat eden bu nevi işçiler için gittikleri yerlerde kendilerini barındırarak, hiç değilse baraka yapılarak geldiklerinde bunlar birkaç gün buralarda yatabilsinler. Bu binalar olursa, belediyeler de iş bulma yurtlarıyla işbirliği yaparak çalışacak olursa bunları sefaletten kurtarmış olacağız.” şeklinde konuşmuş ve işçilerin sefaletine son verilmesini Çalışma Bakanı’ndan temenni etmiştir (TBMM. TD., 14.01.1946:32). Bunun haricinde Hasene Ilgaz Kadın işçilerin durumuna da değinmiş ve erkek işçilerin durumunu düzeltmek adına yapılan tüm düzenlemelerin kadınlar için de yapılmasını talep ederek, *“Bundan başka memlekette kadın işçiler de vardır. Bunların vaziyetleri de maalesef tanzim edilmiş değildir. Gönül arzu eder ki, Bakanlık kadın işçiler için de erkek işçiler için yapıldığı veçhile hususi müesseseler vesaire yaparak mümkün olan şeyi yapsın bu*

çok gönül alıcı bir iştir.” İşçi Kadınların da medeni haklarına kavuşmasını talep etmiştir (TBMM. TD., 14.01.1946:32).

Seyhan milletvekili Şemsa İşcen; Posta, Telgraf, Telefon İşletme Genel Müdürlüğü 1944 mali yılı bütçe kanunu nedeniyle de meclis kürsüsünde konuşmuştur (TBMM. TD., 17.05.1944:96).

İzmir milletvekili Benal Nevzad İftar Arıman ise; Türkiye ile Almanya arasında imzalanan kredi anlaşmasının onaylanması, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1943 mali yılı bütçe kanunu tasarısı Orman Genel Müdürlüğü Kanunu’nda değişiklik yapılması konularındaki çalışmalara katılmıştır (TBMM. TD., 07.04.1943:59, 03.05.1943:8-11).

Malatya milletvekili Mihri Pektaş’ın; 1944 yılı bütçe kanununda değişiklik ve Milli Eğitim Bakanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanuna ek kanun tasarısıyla ilgili çalışmaları mevcuttur (Gökçimen, 2009: 239).

Tablo 3.9.. Komisyonda Aldıkları Görevlere Göre VII. Dönem Kadın Milletvekilleri (TBMM’de Kadın Parlamenterler 1935-2009, TBMM Milletvekilleri Albümü ve Kadın Milletvekillerinin Tercüme-i Hal Kâğıtları)

MİLLETVEKİLİNİN ADI - SOYADI	YER ALDIĞI ENCÜMEN (KOMİSYON)
Mebrure GÖNENÇ	Nafia Encümeni
Belkis BAYKAN	Maarif Encümeni
Emine Mebrure AKSOLEY	Maliye Encümeni
Fatma MEMİK	Sihhat ve İçtimai Muavenet Encümeni
Nakiye ELGÜN	Dâhiliye Encümeni
Hasene ILGAZ	Kütüphane ve Münakalat Encümeni
Fakihe ÖYMEN	Bütçe Encümeni
Benal Nevzad İFTAR ARIMAN	İktisat Encümeni
Şehime YUNUS	Maarif Encümeni

Tablo 3.9. Devam

Tezer TAŞKIRAN	Maarif Encümeni
Mihri PEKTAŞ	Divanı Muhasebat Encümeni
Saada Emin KAATÇILAR	Sihhat ve İçtimai Muavenet Encümeni
Sabiha Gökçül ERBAY	Gümrük ve İnhisarlar Encümeni
Şemsa İŞCEN	İktisat Encümeni
Muammer DEVELİ	Arzuhal Encümeni
Salise ABANOZOĞLU	Dâhiliye Encümeni

3.3.6.VII. Dönem Kadın Milletvekillerinin Bildiği Yabancı Diller

VII. Dönem’de seçilen kadın milletvekillerinden Mebrure Gönenç: İngilizce ve Fransızca, Belkıs Baykan; Fransızca, Emine Mebrure Aksoley; Almanca ve Fransızca, Fatma Memik; Fransızca, Hasene Ilgaz; Fransızca, Fakihe Öymen Fransızca, Benal Nevzad Arıman İftar, Fransızca ve Rumca, Şehime Yunus; Fransızca, Tezer Taşkiran; Fransızca, İngilizce ve Almanca, Mihri İffet Pektaş; Fransızca ve İngilizce, Saada Emin Kaatçılar; Fransızca, Şemsa İşcen; Fransızca, Muammer Develi; Almanca ve Fransızca, Salise Abanozoğlu ise Fransızca dillerini bilmektedir (TKÖ No: 868, 1178, 899, 1225, 913, 915, 1071, 1242, 943, 1293, 1112,1222, 1125).

TBMM’nin VII. Dönemi’nde de seçilen kadın milletvekillerimizden Nakiye Elgün ve Sabiha Gökçül Erbay’ın tercüme-i hal kâğıtlarında yabancı bir dil bildiklerine dair bir bilgi mevcut değildir. VII. Dönem’de milletvekili seçilen diğer kadın parlamenterlerin ortak yabancı dili ise Fransızca’ dır. Bunlardan; Benal Nevzad İftar Arıman ve Tezer Taşkiran üç dil bilmekte, Mebrure Gönenç, Mebrure Aksoley, Mihri Pektaş ve Muammer Develi ise iki dil bilmektedir. Geriye kalan sekiz milletvekili ise birer yabancı dil bilmektedir.

Özetle bu dönemde seçilen kadın milletvekillerimizin büyük çoğunluğu iyi eğitilmiş ve milletvekili olmadan önceki yaşantılarında meslekleri açısından öncü kadın olarak görülmekte ve en az bir yabancı dili iyi bilmektedirler

SONUÇ

Kadın bir toplumun aynasıdır. Kadının toplumdaki konumu ise bağlı olduğu kültürün yansımasıdır. Tarih boyunca Türk kadını değer görmüş, aşağılanmamış, dönemin şartlarına ve anlayışına uygun hakları her daim elinde bulundurmuştur. Ancak; Türk kadının erkeklerle eşit sosyal ve siyasal haklara sahip olması Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Siyasal haklarına 1934 yılında kavuşan Türk kadını, yaşanan bu gelişmelere müteakip artık muhtar, belediye başkanı, milletvekili, bakan ve başbakan olabilmıştır.

Türk kadınına siyasî haklarının tanınması bağlamında ilk adım 1930 tarihinde belediye seçimlerine katılma hakkının verilmesi ile atılmıştır. Kadına tam olarak seçme ve seçilme hakkının verilmesi yani ülkesinin geleceğinde söz sahibi olma hakkı 1934 tarihinde, meclis kürsülerinde yükselen “*halkın hissiyatıyla oynama*” ve ya “*Şeriatı karşı gelme*” şeklinde yükselen seslere karşın, Türk kadını bu haklara sahip olmuştur. Böylece 4 Aralık 1934 tarihinde kadın artık seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Nihayet 1935'te siyasî hakların verilmesinden sonra ilk seçim yapılmış ve toplam 18 kadın çeşitli il ve bölgelerden milletvekili sıfatıyla meclis koltuklarında yerini almıştır. Bu şekilde kadınların kendilerine ilk kez tanınan siyasî haklar neticesinde ülke yönetimine katılımı sağlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk; Türk kadınına bu hakların verilmesi ile tüm milletlerin üstünde yer aldığını ve bu gibi medeni memleketlerin çoğunda kadınlardan esirgenen haklara Türk kadınının artık sahip olduğunu belirtmiş, kadınların üzerine düşen görevi yerine getireceğinden bir an bile şüphe duymadığını beyan etmiştir.

Kadınların ilk kez milletvekili seçileceği 1935 seçimlerinden önce CHP'ye kadınların katılımı yüksek olmuştur. Ayrıca CHP yöneticileri kadınların firkaya katılımını artırma konusunda hassas davranmışlardır. Henüz Türkiye 1935-1946 yıllarında çok partili yaşama geçmediğinden tüm kadınlar tabii olarak CHP'den milletvekili olarak meclise girmişlerdir.

1935 yılında yapılan seçimle toplam 18 milletvekili meclise girmiş ve çeşitli encümenlerde görev almayı da ihmal etmemişlerdir. Bu milletvekillerinin çoğu Milli Mücadele'de görev almış, dönemin seçkin, eğitilmiş, batı kültürünü benimsemiş, en az bir yabancı dili olan kadınlardır. Böylesine donanımlı kadın milletvekillerinin yanı sıra köy kökenli henüz okur-yazar olmayan sonradan

Anadolu'nun temsili olarak görülen Satı Kadın ise farklı nitelikte olması sebebiyle meclise renk katan isimlerden biridir. Bilhassa okuma ve yazmayı milletvekili olduktan sonra öğrenmiştir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus da mecliste görev alan kadın parlamenterlerin çoğunlukla eğitimci kadınlardan oluşmuş olmasıdır. Keza bu üç dönem (V, VI, ve VII) için de geçerli bir yargıdır. V (1935-1939), VI (1939-1943) ve VII (1943-1946). Dönem kadın milletvekillerinin yabancı dil bilgileri de diğer eğitim bilgileri gibi göz ardı edilemez. Zira; birkaç istisna hariç, her biri en az bir yabancı dil bilmektedir.

V. Dönem'de (1935-1939) meclise toplam 18 kadın milletvekili girmiş ve bunlar genellikle "öğretmen" meslek grubundan olduğundan kadın ve çocuk eğitimi üzerinde titizlikle durmuşlardır. Buna binaen; sağlık, kültür, dış politika ve iç olaylar ile ilgili fikirlerini mecliste beyan etmekten geri durmamışlardır. Her ne kadar meclise düzenli olarak gelseler, fikir beyanında bulunsalar da her hangi bir konuda çok fazla muhalefet olduklarını söylemek güçtür. Ancak meclisteki ilk günlerinden itibaren erkeklerden geri kalmamışlar, meclisin arka koltuklarına sığınmamışlar etkin olmaya çalışmışlardır.

TBMM'nin VI. (1939-1943) ve VII. (1943-1946) dönemlerinde de çeşitli il ve bölgelerden toplam 16 kadın milletvekili meclise girmeyi başarmıştır. V. Döneme nazaran sonraki iki dönemde kadınların tüm parlamenterlere göre oranının düştüğünü söylemek mümkündür. Söz konusu dönem hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; bu dönemde kadınların gerek çeşitli encümenlerde yer alması gerek sosyal faaliyetlerde bulunarak sivil halka dâhil olarak özellikle kadın ve çocukların haklarını gözetmeleri ve gerekse kadın, çocuk, çiftçi, işçi, memur ayrımı gözetmeden onların sorunlarını meclise taşımış olmaları onların ne kadar özverili çalıştığını göstermesi bakımından önem arz eder.

Netice itibarıyla, kadın bir toplumun aynası olup, milletlerin her alanda başarıya ulaşmasının, kadının siyasal ve sosyal olarak var oluşunu kabullenmekten geçtiği ortadadır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı :Yasemin ŞAHİN

Doğum Yeri ve Yılı :Kocasinan, 1992

Yabancı Dili :İngilizce

E-posta :yaseminnn1710@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı

KAYNAKÇA

I.ARŞİV BELGELERİ

BCA, Dosya: 40131, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 222.498.12.

BCA, Dosya: 8024, Fon Kodu: 30.10.0.0., Yer No: 80.526.4.

I.I.Tercüme-i Hal Kâğıdı Örnekleri

Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği (TKÖ No), Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, No:868, 871, bsz., 883, 890 ,990, 897, 899, 905, 913, 915, 925, 934, 943, 959, 961, 969, 973, 1019, 1071, 1075, 1112, 1118, 1122, 1125, 1178, 1225, 1242, 1293.

I.II.TBMM Zabıt Cerideleri

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.II,T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1935

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.I, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1935

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.I, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1937

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.I, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1936

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.I, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1938

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.II, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1938

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.II, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1937

T.B.M.M.Z.C.,V.devre,C.II, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1936

T.B.M.M.Z.C.,VI.devre,C.I, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1939

T.B.M.M.Z.C.,VII.devre,C.I, T.B.M.M. Matbaası, Ankara 1943

I.III.TBMM Albümleri

TBMM Albümü 23 Nisan 1920–20 Ekim 1991

T.B.M.M. Albüm. VI. Devre, 1.İçtima, TBMM Matbaası, Ankara,1940

T.B.M.M. Albüm. VI. Devre, 3.İçtima, TBMM Matbaası, Ankara,1942,

T.B.M.M. Albüm. VII. Devre, 1.İçtima, TBMM Matbaası, Ankara,1943

T.B.M.M. Albüm. VII. Devre, 2.İçtima, TBMM Matbaası, Ankara,1944

II. MÜRACAAT ESERLERİ

Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul (1985).

Türkler Ansiklopedisi. (2002). 13. Ankara: Yeni Türkiye.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1996). Ankara: Seçkin.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I. (2006). Ankara: Divan.

TBMM Albümü (1920-1991).

TBMM Arşivi Milletvekilleri Özlük Dosyası.

TC Parlamenterleri Ansiklopedisi (1920-1983).

Türk Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009).

III. TELİF ESERLER

III.I. Kitaplar

- Afetinan, A. (1968). *Atatürk ve Türk kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*. Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ..... (1964). *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- .....(1968). *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Milli Eğitim Basımevi.
- .....(1983). M.K. Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları. Ankara.
- .....(1985). *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Kadını*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- .....(1998). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Araslı, O.(1972). *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekili Adaylığı*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Araslı, Oya.(1989). *Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987)*. Ankara.
- Arat, N. (1998). *Susmayan Yazılar: Eğitim, Laiklik, Kadın ve Siyaset Üzerine*. İstanbul: Say.
- ..... (1993). *Aydınlanmanın Kadınları*. İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.
- Armaoğlu, F. (1953). *Seçim Sistemleri*, Ankara: Güney Matbaası.
- Bakır, S., Küçükoğlu S., Pehlivan S.(1982). *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Uygulamaları*. Ankara.
- Baykal, B.S. (1989). *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Binark, İ. (2006). *Türk Parlamento Tarihi\TBMM Dönem 6 (2) (1939-1943)*.Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- .....(2006). *Türk Parlamento Tarihi\TBMM Dönem 6 (2) (1939-1943)*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- Birinci, A. (1990). *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*. İstanbul: Dergah.
- Caporal, B. (1982). *Kemalizm 'de ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I-III (1919-1970)*, İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Cumhuriyet'ten Günümüze Milletvekili Seçimleri.(2004)*. 1923-2002, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Çakır, S. (1993). *Osmanlı'da Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis.
- Çoker, F. (1998). *Türk Parlamento Tarihi Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri*, C:1 (1961-1964), No.: 16, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yay.
- Danişmend, İ.H. (1978). *Türk Irkı Niçin Müslüman Oldu*. Konya:bsz.

- Derdiman, R.C. (2006). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni*. Bursa: Alfa.
- Doğramacı, E. (1993). *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Gelişimde Türk Kadını*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi.
- Eraslan, C., Olgun, K. (2006). *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento*. İstanbul.
- Erdoğan, M. (1998). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal.
- Ergun P. (1997). *Cumhuriyet Aydınlanmasında Öncü Kadınlarımız*. İstanbul: Tekin.
- Elgin, N. (1985). *Türk Kadınına Seçme ve Seçilme Hakkı Tanıyan 5.12.1934 Tarihli ve 2598 Sayılı Kanun ve TBMM Tutanakları*. Ankara: TTK.
- Giritli İ., Sarmaşık J. (2001). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta.
- Gökçimen, S. (2009). *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler (1935-2009)*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı.
- Göksel, B. (1988). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Gözler, K. (2006). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin.
- Kili, S. ve Gözübüyük, Ş. (1985). *Türk anayasa metinleri: Sened-i İttifaktan günümüze*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Günay, Ş. (2007). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939–15 Ocak 1943)*. (Cilt. 5 No:39), Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- Güneş, İ. (2000). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM Dönem. 05 (1935-1939)*, 1(26) Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- ..... (2006). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM Dönem 05 (1939-1943)*, 1(28), Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Kültürü Tarihi*. İstanbul.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Karamustafaoğlu, T. (1970). *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Karal, E.Z. (1986). *Atatürk'ten Düşünceler*. İstanbul.
- Karpat, K. (2013). *İslam'ın Siyasallaşması*. İstanbul: Timaş.
- Kırkpınar, L. (2001). *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın*. Ankara: Kalkan.
- Kinross, L. (2016). *Atatürk; Bir Milletten Yeniden Doğuşu*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Lewis, B. (1992). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: TTK.
- Lipset, M. S. (1964). *Siyasi İnsan*. Çev. Mete Tunçay, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları Siyasi İlimler Serisi:8, Ankara: Ayyıldız.
- Sezen, S. (1994). *Seçim ve Demokrasi*. Ankara: Gündoğan.

- Onay, P. (tb.) *Türkiye'nin Sosyal Kalkınmasında Kadının Rolü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztürk, K. (1998). *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-IX Dönem (1950-1954)*, C: 7, No:18, Ankara: TBMM Vakfı Yay.
- Taşkıran, T.(1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50.Yıldönümü Yayınları:5.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim.
- Terzioğlu, Z. (2010). *Türk Kadını Siyaset Sahnesinde*. İstanbul.
- Tuncay, S. (1996). *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kuruluşundan Günümüze Hükûmetler*. (1998). Ankara: Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-1991)*. (1994). Ankara: TBMM Genel Sekreterliği Yayınları.
- Varlık, Ü; Ören, B. (2001). *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*. İstanbul: Der.
- Velidedeoğlu, H.V.(1970). *Medeni Hukukun Umumi Esasları*. İstanbul: İstanbul Matbaa.
- Yaraman, A. (1999). *Bir Demokrasi Tartışması, Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999)*. İstanbul: Bağlam.
- ....., A. (2001). *Resmi Tarihten Kadın Tarihine: Elinin Hamuruyla Özgürlük*. Ankara: Bağlam.

III.II.Makaleler

- Abadan Unat, N.(1981). Toplum Bilim Açısından Atatürk'ün Kadın Devrimi Üzerine Düşünceler. *Uluslararası Atatürk Konferansı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- .....(1982). Toplumsal Değişme ve Türk Kadını. *Türk Toplumunda Kadın*. İstanbul: Ekin, Türk Sosyal Bilimleri Derneği.
- .....(1997). Atatürk ve Kadın Sorunu. *Kalkınmada Anahtar*. Ankara: MPM.
- Afetinan, A.(1985). Çağdaşlaşmada Kadın Hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi*. 1(2).
- .....(1995). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Devrinde Yabancı İşgallere Karşı Gelen Hareketlerde Türk Kadını. Büyük Zafer ve Sonuçları (60. Yıldönümü Toplantısı Bildirileri). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- .....(1930). Türk Kadınının İntihap Hakkına Dair Mühim Bir Konferans. *Türk Yurdu*, 24 (27).
- .....(1996). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kadın Milletvekilleri, Atatürk Araştırma Merkezi. 12(34).
- Arat, N.(1998). Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadın Tartışmaları. *Aydınlanmanın Kadınları*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

- .....(1987). Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini 1934-1980. *İktisadi ve İdari Bilimler*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. 45-65.
- Avcı, C. (2000). Cumhuriyet’in Ülkemize ve Bireylere Özellikle Türk Kadınına Kazandırdıkları. *Atatürk Araştırma Merkezi*, 1295-1297.
- Çadırcı, M. (1985). Tanzimat’tan Cumhuriyete Ülke Yönetimi. *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi (TCTA)*, C.I, İstanbul. (222-230)
- Çakır, S.(1993). Siyasal Yasama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını. *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak – Eşit Katılım*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.
- Doğramacı, E.(1996). Siyasette Türk Kadını. Kastamonu’da İlk Kadın Mitinginin 75. Yıl Dönümü Uluslararası Sempozyumu. *Atatürk Araştırma Merkezi*.
- .....(2005). Atatürk Düşüncesi İle Türk Kadınının Çağdaşlaşması. *Atatürk ve Çağdaşlaşma Belgeler ve Görüşler*, Ankara: Maltepe.
- Göksel, B.(1984). Atatürk ve Kadın Hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi*. 1(1).
- Kaymaz, İ.Ş.(2010). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu. *Atatürk Yolu*, Ankara: Güz. 12(46). 334-361.
- Konan, B. (2011). *Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60 (159).
- Sarısamam, S. (1998, Mayıs). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Kadı Kıyafeti Meselesi. *Atatürk Yolu*, 6 (21), 98-106.
- Sezer, A.(1998). Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi*. 14(42).
- Tan, M. (1981, 9-10 Nisan). Atatürk ve Karma Eğitim. *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu*, 45-57.
- Tekeli, Ş.(1982). *Türkiye’de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri*. Türk Toplumunda Kadın, Araştırma, Eğitim. İstanbul: Ekin, Türk Sosyal Bilimleri Derneği.
- Tunç, H. (2008). *Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, 1-2.
- Oktay, A. (1991, 6-7 Kasım). Türkiye’de Kızların Eğitimi. *Gelişen Türkiye’de Kadının Rolü ve Etkinliği*, 20-25.
- Olgun K. (Tb.) *Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları*.
- Özüçetin, Y., Gülbeyaz G., (2012). TBMM VI. Dönem Müzakereleri Temelinde Tâbi Tutulduğu Mütalâa ve Değerlendirmeleriyle Kadın (1931-1934). II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiri Kitabı, “Ahilikte Kadının yeri” Candan Matbaacılık, Kayseri: Candan (248-260).
- Ünal. S. (2014). *Türk Kadınının Seçme Ve Seçilme Hakkını Kazanması Ve Basın*. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Ankara, 525-529.
- Yaraman, A.(1998). Türkiye 'de Kadınların Siyasal Temsili ve Basın Gündemi. 20.

EKLER

EK 1. Resmi Yazışma

EK 2. Resmi Yazışma

EK 3. Kanun Değişikliği

EK 4. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 5. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 6. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 7. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 8. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 9. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 10. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 11. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 12. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 13. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 14. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

EK 15. Cumhuriyet Gazetesi (2Mart 1935)

EK 16. V,VI ve VII. Dönem Kadın Parlamenterlerin Fotoğrafları

EK 1. Resmi Yazışma

14/4/930
— HULâsa :—

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü
Şube Birinci K.2
Hususi 246/84
Umumi 3/0

Istanbulda Türk Kadın Birliği tarafından yapılan tezahurat hakkında.

Başvekkâleti Celileye .

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kadınlarımızın intihap hakları dolayısıyla teşekkül mütezamın olmak üzere , İstanbulda müteşekkil Türk Kadın Birliği tarafından 10/4/930 günü saat dokuzda tezahurat yapıldığı ve program mucibince Şehremaneti ve C. H. Fırkası binalarını önünde durarak , erkânı hükûmete teşekkür ve müteakiben Beyoğlu cihetine geçilüp Cumhuriyet Abidesine çelenk vaz edildiği ve tezahuratın muayyen program dahilinde ceryan edüp saat 13 de bilâ vukuat hitam bulmuş olduğu İstanbul Vilâyetinin işlerinden anlaşılmiştir , arzederim efendim .

Dahiliye Vekili.

Hefiz
28-4-1930

-1-

030 10 80 526 4

Cevaben yazılacak muharrerata alt olduğu şube tarih ve numarasının derci rica olunur efendim.

EK 1. Kadınlarımızın Seçim Haklarından Dolayı İstanbul'da Türk Kadın Birliği Tarafından Sevinç ve Tebrik Duygularını İçeren ve Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Tarafından Başbakanlık'a Gönderilen Belge.

EK 2. Resmi Yazışma

MEKAT ARŞİVLERİ VE FL. MÜBÜRLEME
KOMİTESİ ARŞİVİ

Cumhurbaşkanlığı Halkın Farkası
Kâtibiumumiliği
Sayı
I/417

Mebus intikafı

Ankara: IB/İ2/934

125192

Kadınlara sayılav seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile buna
ait yasada yapılan değişikliği bilgi olsun diye gönderiyorum.

Saygılar.

C.H.F.,Halkevi Reisliklerine yazılmıştır .

C.H.F. Kâtibiumumisi
Kütahya Mebusu

N. Peker

A.O.

490	01			2	9	15
-----	----	--	--	---	---	----

**EK 2. Kadınlara Sayılav Seçme ve Seçilme Hakkı Konusunda Yapılan
Değişikliğe Dair**

EK 3. Kanun Değişikliği

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

İNTİHABI MEB'USAN KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE VE KANUNABİR MADDE İLAVESİNE DAİR KANUN

Kanun № : 2598

Kabul tarihi : 5/12/934

Madde 1.- İntihabı meb'usan kanununun muaddel ikinci maddesi esasında olduğu gibi değiştirilmiştir :

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Üyeleri Türkiye devleti halkından her kırk bin nüfusta bir kişi olmak üzere seçilir . Bir intihap dairesinin nüfusu kırk binden aşağı olsa dahi her halde bir Meb'us seçmeğe hakkı olacağı gibi nüfusun kırk binden yukarısı için aşağıdaki gibi muamele yapılır :

Elli beş bine kadar bir , elli beş bin birden doksan beş bine kadar iki , doksan beş bin birden yüz otuz beş bine kadar üç , yüz otuz beş bin birden yüz yetmiş beş bine kadar dört meb'us seçilecek ve bu miktardan ziyadesi bu yolda artırılabacaktır .

Madde 2.- İntihabı meb'usan kanununun 5, 11, 16, 23, 58 inci maddelerindeki 18 yaşını bitirenler kaydı 22 yaşını bitirenler şeklinde değiştirilmiş ve bu maddelerdeki (Zükür) kaydı kaldırılarak yerine kadın , erkek konulmuştur .

Madde 3.- Rey verenlerden , rey verirken hüviyet ve şahsiyetleri belli olmayanların reyi kabul olunmaz .

Madde 4.- Bu kanun hükümleri neşri tarihinden başlar .

Madde 5.- Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri heyeti memurdur .

TEŞKİLATI ESASİYE KANUNUNUN 10 VE 11 İNCİ MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ HAKKINDA KANUN

Kanun № : 2599

Kabul tarihi : 5.12.934

Madde 1.- Teşkilâtı esasiye kanununun onuncu ve onbirinci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 10.- Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her türk Meb'us seçmek hakkını haizdir .

Madde 11.- Otuz yaşını bitiren kadın , erkek her türk Meb'us seçilebilir .

Madde 2.- Bu kanun neşri tarihinden müteberdir .

490	01			29	15
-----	----	--	--	----	----

2

EK 3. İntihab-ı Mebusan Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair (10. Ve 11. Maddelerde yapılan Değişiklik).

EK 4. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

FOTOĞRAF

Seçim dairesi	Kastamamu	Eserleri	
Adı	Hacer	İlmî rütbeleri	
Soy adı	Dicle	Meslek ve meşguliyeti	Muallim olmakla beraber vîla yet Paimâ enümen ve C. H. P. ilzemkurul üyesi
Babasının ve anasının adı	Hilmi Refika	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	erkeğim iki çocuğum var.
Doğduğu yer	Kastamamu	Seğimden evvelki son memuriyeti	Paimâ enümen azası.
Oturduğu yer	Kastamamu	Memur değilse seğimden evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	1902	Seğim mazbatasının tarihi	26-3-1939
Tahsili	Kız muallim mektebi mezun (orta)	Kaç reyile mebusluğa seğıldiğı	797
Bildiğı diller	almanca okur, yazır tercüme eder kamyamam	Mazbatasının Meclis Genel Heyetince tasdik tarihi [*]	10.4.1939
Nede ihtisası olduğu	Muallim	Meclise iltihak tarihi	3-4-1939

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kalemince doldurulacaktır.

EK 4. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği (TBMM Arşiv Belgesi, VI. Dönem Milletvekili Hacer Dicle, Tercüme-i Hal Kâğıdı Numarası: 1075).

EK 4. (Devam)

Kısa tercümeihal

Kastamonunluym 37 yaşındayım. 1920 senesinde Kastamonu
Kız muallim mektebinden çıktım. Aynı sene Kastamonu
Riyazülhenot hazımlımlığıne tayin edildim. 1920 senesinde
1935 senesine kadar 15 sene öğretmenlik yaptım. Kadınlara
siyasi hak verilince memleket işlerinde daha geniş alanda çalışmak
için öğretmenlikden ayrılarak 1935 senesi 8 şubatta umumî
meclis üyeliğine seçildim. 1935, 36, 37, 38, 39, senelerinde
daimî encümen üyeliğine seçildim. üç sene dir de partimizin
idare heyetinde idim. Daimî encümen ve C. H. P. ilkyürkürül
üyeliği iken partinin Kastamonu şağlamı olarak meclise
girdim.

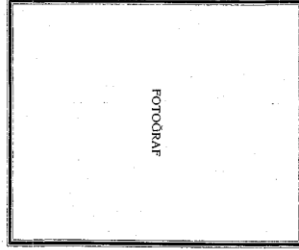

EK 6. Tercüme-i Hal Kâğıdı

Sevni dâresi	Eğitime	İşleri	
Adı	Dr. - Fatma M.	İmlî ribetleri	
Soy adı	Memik	Mevki ve meş- guliyet	DOKTOR
Başvuru ve em- sarı adı	Şakir, Cemile	Evli olup olma- dığı ve kaç gö- çüğü bulunduğü	Bekar
Doğduğu yer	Sakranbolu	Seçimden önceki ki son memur- yet	Karaba hastanesi Poliklini- k ilk geldi
Olduğu yer	İstanbul - Rumeli	Memur değiş- me tarihleri ve son vizesi	
Doğum tarihi	1903	Seçim mahab- sinin tarihi	
Tahsil	Yüksek	Kaç rey ve say- ı hakkında seçildiği	
Bildiği diller	Farsça, İngilizce	Mazasının Meclis genel He- yetince tasdihi tarihi (*)	
Nede hitisat ol- duğu	Dahili hastahaneler	Meclis hitabı	1 mart 1936

[*] Bu yer Meclis Kanunlar Kalemine doldurulacaktır.

Dr. Fatma Memik

Kısa Tercüme-i Hal

1903 tarihinde Zarranboluda doğum. İlkokul tahsilini kısmen orada ve kısmen de İstanbulda Bayraktar İsmail Kuvveti Mektebinde İsmail Bezmîlem Kız İncesine Girdim. 1923 yılında İsevi bitirerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine Girdim. 1929 da 632/4100 Diploma numaramla Fakülteyi bitirdim. Bir senelik staj müddetini Fakülteye geçişerek 1931 de Garaba hastanesi fahri dahili asistanlığına tayin edildim. Bir sene sonra da asil asistan oldum. 1934 de asistanlık müddetini bitirerek aynı sene vekâletin tayin ettiği Juri hazırlama bilimhanam birinci sınıf dahiliye ihtisası sırtıfıkam aldım. 1936 İkinci kânumda Garabastanesi poliklinik geliğine tayin dıldım ve aynı zamanda Cumhuriyet halk fırkası başkanına kaza mekkesi heyeti idare asil üyesi ve vâkıyet mekkesi üyesi olduğunda bulunuyordum ve 1931 yılından beri de Topkapı Akademi Hıyati İdare üyesi ve mekkesi müessesinin fahri doktorluğumu ve Garabastanesi poliklinik geliğini yaparken 1 mart 1936 de Etime sayımları-
Gına seçildim.

Dere S Selvb
EDİLECE
Dr. Fatma Memik
DS

EK 6. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, (TBMM Arşiv Belgesi, V. Dönem Kadın Milletvekili Dr. Fatma Memik, Tercüme-i Hal Kâğıdı Numarası: 899)

EK 7. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

FOTOĞRAF

Seçim dairesi	Balıkesir	Eserleri	.
Adı	Sabiha Gökçül	İlmi rütbeleri	.
Soy adı	Gökçül	Meslek ve meşguliyeti	Muallimlik
Babasının ve anasının adı	Nadire Aziz	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Bekâr
Doğduğu yer	Bergama	Seçimden evvelki son memuriyeti	İzmir Kız Muallim Mektebi Müdürlüğü ve Edebiyat Muallimliği
Oturduğu yer	Ankara	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	.
Doğum tarihi	1316	Seçim mazbatasının tarihi	16/2/1935
Tahsili	İstanbul Darülmuallimatı ve Darülmuallimatı Aliye kısmı ihzarı	Kaç reyle sayılabıya seçildiği	1209
Bildiği diller	.	Mazbatasının Meclis genel Heyetince tasdiki tarihi (*)	
Nede ihtisası olduğu	Edebiyat Muallimliği	Meclise iltihak tarihi	1 mart 1935

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kaleminde doldurulacaktır.

EK 7. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, (TBMM Arşiv Belgesi V. Dönem Kadın Milletvekili, Sabiha Gökçül Erbay, Tercüme-i Hal Kâğıdı Nuarası:883)

EK 7. (Devam)

Kısa tercümei hal

Tahsilimi 1335 yılında bitirdim. 19.IX.1335 te Edirne Kız Muallim Mektebi Türkçe Muallimliğine tayin edildim. 22.X.1339 da İzmir Kız Muallim Mektebi Türkçe Muallimliğine nakledildim. 3.II.1340 da İzmir Kız lisesi Terbiyei etfal Muallimliği ve Müdür Muavinliğine, 13.X.1340 da Adana Kız Muallim Mektebi müdürlüğü ve Edebiyat muallimliğine, 1.IX.1341 de İzmir Kız Muallim Mektebi türkçe Muallimliğine, 1.VI. 1927 de İzmir Kız Muallim Mektebi Edebiyat Muallimliğine naklen tayin olundum. II.XI. 1930 da İzmir Kız Muallim Mektebi Müdürlüğü Edebiyat Muallimliği vazifesine ilaveten üzerine verilmiş ve Saylav seçildiğim 1 mart 1935 tarihine kadar devam etmiştir.

EK 10. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

FOTOĞRAF

VI. Dönem
1071

Seçim dairesi	<i>İzmir</i>	Eserleri	
Adı	<i>Şehime</i>	İlmî rütbeleri	
Soy adı	<i>Yunus</i>	Meslek ve meşguliyeti	<i>Lise tabiiye öğretmeni</i>
Babasının ve anasının adı	<i>Jahya Habibe</i>	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	<i>Evli, bir kız çocuğu</i>
Doğduğu yer	<i>İstanbul</i>	Seçimden evvelki son memuriyeti	<i>İzmir kız lisesi tabiiye öğretmeni, İzmir iliyin Kurul üyesi ve İzmir Halkevi başkanı</i>
Oturduğu yer	<i>İzmir</i>	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	<i>1314 (1898)</i>	Seçim mazbatasının tarihi	<i>26. Mart 1939</i>
Tahsili	<i>Yüksek</i>	Kaç reyle mebusluğa seçildiği	<i>1291</i>
Bildiği diller	<i>Biraz Fransızca</i>	Mazbatasının Meclis Genel Heyetine tasdiki tarihi [*]	<i>10.4.1939</i>
Nede ihtisas olduğu	<i>Tabii ilimler</i>	Meclise iltihak tarihi	<i>3.4.1939</i>

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kaleminde doldurulacaktır.

EK 10. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, TBMM Arşiv Belgesi VI. Dönem Kadın Milletvekili Şehime Yunus, Tercüme-i Hal Kâğıdı Numarası: 1071).

EK 11. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

VII. Dönem
1263

FOTOĞRAF

Seçim dairesi	Manisa	İlmi rütbesi	Tebabetten Doktor
Adı	Saâda Emin	Meslek ve mes- güliyeti	Sevres h. hekimlik
Soy adı	Kaatçılar	Evlü olup ol- madığı ve kaç çocuğu bulun- duğu	Bekar
Babasının ve anasının adı	M. Emin Kadıoğlu	Seçimden ev- velki son me- muriyeti	/
Doğduğu yer	İzmir	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	İzmir vilâyeti umumî meclisi azaan, kaymak- amın müfettihi idare heyeti kâatibi
Doğum tarihi	13-14 1898	Evvelki Devre- lerde mebus se- çilmiş ise seçim yerleri	/
Tahsili	Tıbbiye	Seçim mazba- tasının tarihi	2. Mart 1943
Bildiği diller	Fransızca	Kaç reyile me- busluğa seçil- diği	979 dokuz yüz yetmiş dokuz
Nede ihtisast olduğu	Emraz ve İhtisast	Mazbatasının Meclis Umumi Heyetine tas- dik tarihi [*]	15-III-1943
Eserleri	Doctoral ve ihtisast Teşevleri	Meclise iltihak tarihi	8-III-1943

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kalemince doldurulacaktır.

EK 11. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, (TBMM Arşiv Belgesi VII. Dönem Kadın Milletvekili Saada Emin Kaatçılar, Tercüme-i Hal Kâğıdı Numarası: 1293).

EK 12. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

KANSELDİ
Ferruh Gübüp
Devre-5-
Şişli-219

Seçim dairesi	Adı	Fazlî unvanları	Yaş
	Ferruh		güç
	Gübüp		güç
Başvuru ve an- sım adı	Ş. H. F. Kızılcık Sakal	Evlü olup olma- dığı ve kaç gö- çü bulunduğuna	Evli ve güç güç
Doğduğu yer	Kayseri	Seçimden evvel- ki son memur- yeli	Ş. H. F. Kızılcık Gübüp İkinci tayini ve belgeleri Nispeti
Okuduğu yer	Ş. H. F. Kızılcık Köyü	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	1907	Seçim mazbatası sınm tarihi	8 2 915
Tahsili	İlk tahsili Hamiye	Kaç kere sı- navla seçildiği	690 altıncı sınav
Bildiği diller	Arnavce ve İngilizce	Mazbatasını Mecelis genel He- yetine tasdik tarihi (*)	
Nasıl hilâsa ol- duğu	Musabık, Dışkı ve Dökü	Mecelis hilâk tarihi	1 3 915

Kısa tercüme-i hal

[*] Bu yer Meclis Kanunlar Kuruluna doldurulacaktır.

EK 12. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, (TBMM Arşiv Belgesi V.. Dönem Kadın Milletvekili Ferruh Gübüp).

EK 13. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği

FOTOĞRAF

VI. Dönem
1122

Seçim dairesi	Tokat	Eserleri	
Adı	Muammer	İlmî rütbeleri	
Soy adı	Develi	Meslek ve meşguliyeti	Muallimlik
Babasının ve anasının adı	Hüseyin Hüsnü Emine	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	ayrılmıştır, bir çocuğu vardır.
Doğduğu yer	İstanbul	Seçimden evvelki son memuriyeti	Tokat orta okul Tabiiye öğretmenliği
Oturduğu yer	İstanbul	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	1313 (1897)	Seçim mazbatasının tarihi	29.3.1939
Tahsili	Fen fakültesi ve Siyasal Bilimler Fakültesi mezun	Kaç rey ile mebusluğa seçildiği	7/6 325
Bildiği diller	Almanca, Fransızca	Mazbatasının Meclis Genel Heyetince tasdik tarihi [*]	10.4.1939
Nede ihtisası olduğu	Tabiiyecilik ve Siyasal Bilimler	Meclise iltihak tarihi	3.4.1939

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kaleminde doldurulacaktır.

EK 13. Tercüme-i Hal Kâğıdı Örneği, (TBMM Arşiv Belgesi VI.. Dönem Kadın Milletvekili Muammer DEVELİ).

Kısa tercümeihal

Tahsil hayatım :

Molla Gürani İnas rüşdiyesinde ilki tahsilini bitirdikten sonra 326 da çok iyi derecede mezun oldum. Çapa Rız muallim mektebinden okuyarak muallimlik mesleğine hazırlandım. 330 da çok iyi derecede muallim mektebinden mezun oldum. İstanbul Pirelliküme Fen fakültesine yazılıp 333 de çok iyi derecede mezun oldum. Daha sonra Tıp fakültesi dışı mektebine devamlı bir tabiiyeti yapmaya mezun bulunmak üzere 928 de icazetname aldım.

Abeslek hayatım :

Fatih, Koca Mustafa Paşa nümune mekteplerine 330 da Terbiye-i bedenîye muallimliğine tayin edildim. 331 de ilave olarak Eren köy nümune mektebi için muallimliğinde çalıştım. Bu vazifelerimin lağri üzerine 333 de uhde-i kandilli Rız lisesi ilüme talimîye muallimliği verildi. Bu vazifemi görmek için mezuniyetle «Berlin» e gittim. Berlinde üç sene mesleğine ait serbest tetkik ve tetebbülarda bulundum. Mezuniyet müddetimin Berlinde geçilmesi dolayısıyla Kandilli mektebinden 339 da mütefa addedildim. İstanbulda okandıktan sonra tekrar muallim oldum. 340 da Selçukî hatun ve üsküdar Rız san'at mektepleri teknoloji muallimliğine tayin edildim. 931 e kadar bu mekteplerde çalıştıktan sonra 14/12/931 de Tokat orta okul talimîye muallimliğine tayin edildim. Tokatta ^{bulduğum} müddet zarfında yalnız muallimlikte çalışmayıp ayrıca Hava Kurumuna faydalı olmak üzere Tokat Hava Kurumu kadınlar kulü başkanlığına idare ettim. 31/3/939 da Tokat intifak dairesinden mebus seçilerek muallimlik vazifesinden ayrıldım.

Hayat
Anıtlığıyla
75
inci yıldızı çaktı

Cumhuriyet

İSTANBUL - 2 MAREKOSU
Cuma 2 Mart 1935

Beşinci Kurultay dün toplandı

Ulu Önder Kamal Atatürk gene Reiscumhurluğa seçildi, Kabine istifa etti ve yeni hükümeti de kıymetli Başbakanımız İsmet İnönü kurdu

Millet Meclisinin açılışı fevkalâde heyecanlı oldu

Başkanlığı Mustafa Abdülhalik seçildi

İlk defa kadın üyelerin de iştirak ettiği bu tarihi gece hastaneden kadir lazarlıkla geçti

Kabine istifa etti

Yeni Kabinesi gene İsmet İnönü kurdu

Büyük Başbuğ tekrar ulus Başbuğluğuna seçilirken...

Kamal Atatürk

G. Saray Fenerbahçeyi dün 4-0 mağlûb etti

Kabine istifa etti

Yeni Kabinesi gene İsmet İnönü kurdu

G. Saray Fenerbahçeyi dün 4-0 mağlûb etti

EK 16. 1935-1946 Yılları Arasındaki Kadın Parlamenterlerin Fotoğrafları

1.V. Dönem Kadın Milletvekilleri (1935-1939)

Mebrure GÖNENÇ

Satı ÇIRPAN

Türkan ÖRS

Sabiha GÖKÇÜL

Şekibe İNSEL

Hatice ÖZGENER

Huriye ÖNİZ

Fatma MEMİK

Nakiye ELGÜN

Fakihe ÖYMEN

Benal ARIMAN

Ferruh GÜPGÜP

Bediz MOROVA

Mihri PEKTAŞ

Meliha ULAŞ

Esmâ NAYMAN

Sabiha GÖRKEY

Seniha HIZAL

2. VI. Dönem (1939-1943) Kadın Milletvekilleri

Salise ABANOZOĞLU

Muammer DEVELİ

Mergube GURLEYUK

Şemsa İŞCEN

Belkis BAYKAN

Şehime YUNUS

Hacer DİCLE

3. VII. Dönem (1943-1946) Kadın Milletvekilleri

Saada KAATÇILAR

Hasene ILGAZ

Tezer TAŞKIRAN

Mebrure AKSOLEY